

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στα
Χρηματοοικονομικά
Master of Science in Finance**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η συνοχή της ευρωζώνης Βορράς – Νότος. Υπάρχει πραγματική
ενοποίηση;**

ΓΕΩΡΓΙΑ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Επιβλέπωντας Καθηγητής: Ηλίας Μακρής

Διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του ΤΕΙ
Πελοποννήσου. Η παρούσα διατριβή αποτελεί μέρος των απαιτήσεων για την
απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στα Χρηματοοικονομικά

Καλαμάτα, Ιούνιος 2017

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στα
Χρηματοοικονομικά
Master of Science in Finance**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

**Όνομα Πρώτου Καθηγητή (Επιβλέπων): Μακρής Ηλίας
Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής,
ΤΕΙΠΕΛ**

**Όνομα Δεύτερου Καθηγητή: Γιακουμάτος Στέφανος
Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής, ΤΕΙΠΕΛ**

**Όνομα Τρίτου Καθηγητή: Σπηλιόπουλος Οδυσσέας
Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής,
ΤΕΙΠΕΛ**

Η Γεωργία Δημητροπούλου

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1)** Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

- 2)** Αποδέχομαι ότι το Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Στον αείμνηστο Πατέρα μου!

που αν και λόγω της περιπέτειας της υγείας του κατά τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού αντιμετώπισα πολλές αντιξοότητες, τις αντιπαρήλθα από τη δύναμη που αντλούσα από τον ίδιο, αφού από μικρή με παρότρυνε στην εκπαίδευση και τη μελέτη.

Ανεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα

(Ελληνική παροιμία)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πολλές ευχαριστίες στην ακαδημαϊκή επιτροπή, αλλά και σε κάθε καθηγητή ξεχωριστά, για τη βοήθεια και την κατανόηση στα προβλήματα που είχα σχετικά με τον πατέρα μου, αλλά ιδιαίτερα και πάνω απ' όλα, στην ακαδημαϊκή μου επιμόρφωση που ήδη θα μου φανεί χρήσιμη.

Επιπλέον ευχαριστίες στον καθ. Ηλία Μακρή για τις πολύτιμες συμβουλές του, αλλά και την άψογη συνεργασία που είχαμε κατά την εκπόνηση της παρούσας διατριβής.

Χίλια ευχαριστώ στους συμφοιτητές μου για τη συμπαράσταση τους, πραγματικά γνώρισα καλούς φίλους.

Τέλος, την αγάπη μου στον σύντροφό μου και άντρα μου Θοδωρή, για όλη του την υποστήριξη, ξέρει αυτός.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα Ελληνικά.....	IX
Περίληψη στα Αγγλικά.....	X
Κατάλογος Γραφημάτων.....	XI
Συντομογραφίες.....	XIII
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1: Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωζώνη.....	3
1.1 Ιστορία της ΕΕ και της ευρωζώνης.....	3
1.1.1 Ιστορική Ανασκόπηση.....	3
1.1.2 Νομισματική Ένωση.....	4
1.2 ΕΕ και Κρίσεις Χρέους.....	7
1.2.1 Ιστορικά προηγούμενα κρίσεων και η αντιμετώπισή τους.....	7
1.2.2 Το πλαίσιο των δυνητικών συστημικών κρίσεων στην ΟΝΕ.....	8
1.2.3 Η χρηματοπιστωτική κρίση στις εξεταζόμενες χώρες το Νότου.....	10
Κεφάλαιο 2: Ανάλυση δεικτών πραγματικής οικονομίας σε επιλεγμένες χώρες Βορρά – Νότου.....	13
2.1 Ρυθμός ανάπτυξης.....	13
2.2 Πληθωρισμός.....	17
2.3 Κόστος εργασίας.....	19
2.4 Ανεργία.....	22
Κεφάλαιο 3: Ανάλυση δεικτών χρηματοπιστωτικού και δημοσιονομικού τομέα σε επιλεγμένες χώρες Βορρά – Νότου.....	27
3.1 Χρηματοπιστωτικός τομέας.....	27
3.1.1 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.....	27
3.1.2 Πιστωτική επέκταση ιδιωτικού τομέα.....	30
3.1.3 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις.....	32
3.2 Δημοσιονομικός τομέας.....	35
3.2.1 Έλλειμμα – Πλεόνασμα γενικής κυβέρνησης (δημοσιονομικό ισοζύγιο).....	35
3.2.2 Χρέος γενικής κυβέρνησης.....	37
3.2.3 Πιστοληπτική διαβάθμιση.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Κοινωνικές επιπτώσεις.....	43
4.1 Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.....	43
4.2 Κοινωνικές δαπάνες.....	45
4.3 Κατανομή εισοδήματος.....	47
Συμπεράσματα – Απόψεις.....	49
Βιβλιογραφία.....	55
Παράρτημα Α΄: ΠΙΝΑΚΕΣ Αριθμητικών Στοιχείων Επιλεγμένων Χωρών Βορρά-Νότου	
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 1 Γραφήματος 1 :Στρατιωτικές Δαπάνες.....	A-1
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 2 Γραφημάτων 2,3 & 4: : ΑΕΠ.....	A-1
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 3 Γραφημάτων 6, 7 & 8: : Εναρμονισμένος ΔΤΚ.....	A-2
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 4 Γραφημάτων 9 & 10 : Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.....	A-2
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 5 Γραφήματος 12 : Κόστος εργασίας.....	A-3
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 6 Γραφημάτων 13, & 14 : Ανεργία.....	A-3

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 7 Γραφήματος 15 : Ανεργία Νέων (< των 25 ετών).....	A-4
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 8 Γραφημάτων 17 & 18 : Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών....	A-4
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 9 Γραφήματος 19 : Ισοζύγιο Πληρωμών.....	A-5
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 10 Γραφημάτων 20, 21 & 22: Πιστωτική Επέκταση Ιδιωτικού Τομέα.....	A-5
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 11 Γραφημάτων 23, & 24: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις	A-6
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 12 Γραφημάτων 25, & 26: Εμπορικό Ισοζύγιο.....	A-6
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 13 Γραφημάτων 27, 28 & 29: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνηση.....	A-7
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 14 Γραφημάτων 30, 31 & 32: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	A-7
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 15 Γραφήματος 33: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης.....	A-8
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 16 Γραφημάτων 35, 36 & 37: Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.....	A-8
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 17 Γραφήματος 38: Κοινωνικές Δαπάνες.....	A-9
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 18 Γραφήματος 39: Τρέχουσες Δαπάνες Υγείας	A-9
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 19 Γραφήματος 40: Δείκτης Άνισης Κατανομής εισοδήματος – Gini.....	A-10

Περίληψη στα Ελληνικά

Το όραμα πολλών δεκαετιών των Ευρωπαίων ηγετών για οικονομική και όχι μόνο ένωση της Ευρωπαϊκής ηπείρου έγινε πραγματικότητα η οποία όμως έχει να αντιμετωπίσει, μετά από δεκαεπτά χρόνια κυκλοφορίας του ευρώ, μια κρίσιμη περίοδο με μεγάλα και δυσεπίλυτα προβλήματα.

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 σε συνδυασμό με πολιτικές που ακολούθησε η Ευρωζώνη έως σήμερα, αποτέλεσαν αιτία για τη λεγόμενη κρίση χρέους.

Στο ευρωπαϊκό αυτό δυσμενές οικονομικό πλαίσιο, οι χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά μεγεθύνουν τις διαφορές τους με αυτές των χωρών του Νότου, καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη για λήψη άμεσων οικονομικών αλλά και πολιτικών μέτρων.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από τέσσερα κύρια μέρη. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά και ιστορική αναδρομή στην δημιουργία του οικοδομήματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ευρωζώνης. Στο δεύτερο και τρίτο μέρος προχωρούμε στο κύριο μέρος της εργασίας μας, όπου και παρουσιάζεται η μακροοικονομική εικόνα επιλεγμένων χωρών της Ευρωζώνης μέσω κάποιων βασικών μεγεθών της οικονομίας όπως είναι το ΑΕΠ, πληθωρισμός, η ανεργία, το δημόσιο έλλειμμα, το χρέος, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και άμεσες ξένες επενδύσεις. Στο τέταρτο μέρος εξετάζονται οι επιπτώσεις της κρίσης στον κοινωνικό ιστό. Τέλος, ακολουθούν συμπερασματικές παρατηρήσεις και προτάσεις που προκύπτουν από την ανάλυση των στοιχείων των εξεταζομένων χωρών κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και τις επιπτώσεις της στις διαφορές Βορρά – Νότου της Ευρωζώνης.

Λέξεις κλειδιά: Βορράς-Νότος, Ανάπτυξη, Χρέος, Ελλείμματα

Abstract ή Περίληψη στα Αγγλικά

The decade long vision of the European leaders for the union of Europe in a more than an economic sense has become a reality. After seventeen years of euro circulation however, it is faced with a critical period involving big and unsolved fiscal problems.

The economic recession of 2008, combined with policies followed by the Eurozone until now, has been the cause of the so-called debt crisis.

In this unfavorable European economic context, these problems magnify the differences between the countries of the European South and those of the North, making this issue urgent for action and implementing immediately economic and political measures.

This dissertation consists of four main parts. More specifically, in the first part reference is made to a historical review of the construction of the European Community and the Eurozone. In the second and third part we are moving on to the main part of our work, presenting the macroeconomic picture of selected Eurozone countries through some key economic fundamentals such as GDP, inflation, unemployment, the government deficit, debt, the current account and foreign direct investment. The fourth part examines the social impact of the crisis. Finally, we draw on concluding remarks and proposals resulting from the data analysis of the examined countries under review during the period of the economic crisis and its impact on the Eurozone's North-South differences.

Keywords: North - South, Unequal Growth, Debt, Poverty

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα Νο1 : Στρατιωτικές Δαπάνες επί της % του ΑΕΠ (Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα 2017).....	11
Γραφήματα Νο 2: ΑΕΠ Νότου Επιλεγμένων Χωρών 2001-2016 σε σταθερές τιμές (πηγή EUROSTAT).....	13
Γραφήματα Νο 3: ΑΕΠ Βορρά Επιλεγμένων Χωρών 2001-2016 σε σταθερές τιμές (πηγή EUROSTAT).....	14
Γράφημα Νο 4: Κύρια στοιχεία ΑΕΠ χωρών ONE, Βορρά-Νότου Επιλεγμένων Χωρών, ποσοστιαία μεταβολή με προηγούμενη περίοδο σε σταθερές τιμές (πηγή:EUROSTAT).....	14
Γράφημα Νο 5: Τετραγωνικά Μέτρα Οικοδομικών Αδειών 2001-2016 Επιλεγμένων Χωρών, μηνιαία στοιχεία (πηγή:EUROSTAT, δεν δίνει στοιχεία για Αυστρία).....	15
Γράφημα Νο 6: Ετήσιος Εν.ΔΤΚ επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου, ONE (Πηγή EUROSTAT).....	17
Γραφήματα Νο 7: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) επιλεγμένων χωρών Νότου (Πηγή EUROSTAT).....	18
Γραφήματα Νο 8: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) επιλεγμένων χωρών Βορρά (Πηγή EUROSTAT).....	18
Γράφημα Νο 9 : Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, ανά εργαζόμενο, επιλεγμένων χωρών Νότου, δείκτης 2010=100 (Πηγή ΟΟΣΑ).....	20
Γράφημα Νο 10 : Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, ανά Εργαζόμενο, επιλεγμένων χωρών Βορρά, δείκτης 2010=100 (Πηγή ΟΟΣΑ).....	21
Γράφημα Νο 11: Τριμηνιαία στοιχεία LCI - Κόστους εργασίας, ανά Εργαζόμενο επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου και ONE στη Βιομηχανία (Πηγή EUROSTAT).....	21
Γράφημα Νο 12: Κόστος εργασίας ως ποσοστό επί της προηγούμενης περιόδου επιλεγμένων χωρών Βορρά, Νότου (πηγή EUROSTAT).....	22
Γράφημα Νο 13: Ανεργία, ετήσια μεταβολή ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού σε επιλεγμένες χώρες του Νότου ([Πηγή EUROSTAT).....	23
Γράφημα Νο 14: Ανεργία, ετήσια μεταβολή ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού σε επιλεγμένες χώρες του Βορρά ([Πηγή EUROSTAT).....	24
Γράφημα Νο 15: Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας των νέων (<25 ετών) για τα έτη 2001, 2009, 2016 εξεταζόμενων χωρών και Ευρωζώνη ([Πηγή EUROSTAT).....	25
Γράφημα Νο 16: Κατάταξη εξεταζόμενων χωρών ως προς τη φυγή ταλαντούχων ανθρώπων για εξεύρεση εργασίας (Brain drain) κατά τα έτη 2006, 2010 και 2017 ([Πηγή World Economic Forum).....	26
Γράφημα Νο 17: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιλεγμένων χωρών Νότου, επί % του ΑΕΠ (Πηγή ΟΟΣΑ).....	28
Γράφημα Νο 18: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιλεγμένων χωρών Βορρά, επί % του ΑΕΠ (Πηγή ΟΟΣΑ).....	29
Γράφημα Νο 19: Ισοζύγιο πληρωμών, σε εκ. ευρώ, ανά εξεταζόμενη χώρα Βορρά-Νότου και ONE (Πηγή ΟΟΣΑ).....	29
Γράφημα Νο 20: Πιστωτική επέκταση του ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένη, επί % ΑΕΠ –Ισοζύγιο επιλεγμένων χωρών Βορρά (Πηγή EUROSTAT).....	30

Γράφημα Νο 21: Πιστωτική επέκταση του ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένη, επί % ΑΕΠ –Ισοζύγιο επιλεγμένων χωρών Νότου (Πηγή EUROSTAT).....	31
Γράφημα Νο 22: Πιστωτική επέκταση του ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένη, επί % ΑΕΠ –Ισοζύγιο επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου (Πηγή EUROSTAT).....	32
Γραφήματα Νο 23: Ξένες Άμεσες Επενδύσεις επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή : EUROSTAT).....	33
Γραφήματα Νο 24: Ξένες Άμεσες Επενδύσεις επιλεγμένων χωρών Βορρά (πηγή : EUROSTAT).....	34
Γραφήματα Νο 25: Συσχέτιση μεταξύ ροών FDI και Εμπορικού Ισοζυγίου επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή : EUROSTAT).....	34
Γραφήματα Νο 26: Συσχέτιση μεταξύ ροών FDI και Εμπορικού Ισοζυγίου επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή : EUROSTAT).....	35
Γράφημα Νο 27: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Νότου και Ευρωζώνης, ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, (Πηγή EUROSTAT).....	36
Γράφημα Νο 28: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Βορρά και Ευρωζώνης, ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, (Πηγή EUROSTAT).....	36
Γράφημα Νο 29: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου και Ευρωζώνης, ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, (Πηγή EUROSTAT)	37
Γράφημα Νο 30: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου και ΟΝΕ (πηγή EUROSTAT).....	38
Γραφήματα Νο 31: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή EUROSTAT).....	39
Γραφήματα Νο 32: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Βορρά (πηγή EUROSTAT).....	39
Γράφημα Νο 33: Οικονομικός Πλούτος της Γενικής Κυβέρνησης και χρέος Βορρά-Νότου και Ελλάδας (Πηγή ΟΟΣΑ).....	40
Γράφημα Νο 34: Αποδόσεις Κρατικών Ομολόγων 10ετίας (πηγή : EUROSTAT).....	41
Γράφημα Νο 35: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξεταζόμενων χωρών Νότου (Πηγή EUROSTAT).....	43
Γράφημα Νο 36: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξεταζόμενων χωρών Βορρά (Πηγή EUROSTAT).....	44
Γράφημα Νο 37: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξεταζόμενων χωρών Βορρά-Νότου (Πηγή EUROSTAT).....	44
Γράφημα Νο 38: Κοινωνικές Δαπάνες ως % του ΑΕΠ εξεταζόμενων χωρών Βορρά, Νότου, Ελλάδας και Γερμανίας (πηγή ΟΟΣΑ).....	46
Γράφημα Νο 39 : Τρέχουσες Δαπάνες Υγείας ως % του ΑΕΠ Βορρά, Νότου, Ελλάδας και Γερμανίας (πηγή EUROSTAT).....	46
Γράφημα Νο 40: Δείκτης Άνισης Κατανομής εισοδήματος (συντελεστής GINI) προ φόρων και μεταβιβάσεων, στο συνολικό πληθυσμό των εξεταζόμενων χωρών Βορρά-Νότου(πηγή ΟΟΣΑ).....	47

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΔΚΕ	Δείκτης Κόστους Εργασίας
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΥΕ	Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
Εν.ΔΤΚ	Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΥΡΑΤΟΜ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενεργείας
ΙΟΒΕ	Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών
κ-μ	Κράτος-μέλος
ΝΕ	Νομισματικής Ένωσης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών
ΠΔΕ	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΕΚ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΣΣΑ	Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδος
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
B.O.P	Balance of payments
EDP	Excessive Deficit Procedure
FDI	Foreign direct investment
GDP	Gross Domestic Product
HICP	Harmonised Index of Consumer Prices
IMF	International Monetary Fund
MIP	Private sector credit flow, consolidated
NX	Balance of trade, commercial balance, or net exports
OAPEC	Organization of Arab Petroleum Exporting Countries
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
WB	World Bank

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφίβολα, η Ευρωπαϊκή ήπειρος βρίσκεται στο πρώτο πλάνο των διεθνών εξελίξεων με πρωταγωνιστικό ρόλο τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πολιτικών στρατηγικών. Ο ρόλος της αυτός μάλιστα έγινε ακόμα πιο σπουδαίος με την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Ως αποτέλεσμα της οικονομικής και εμπορικής ένωσης των ευρωπαϊκών χωρών ήταν και η ισχυρή παρουσία της Ευρώπης σε παγκόσμιο επίπεδο. Από τα στοιχεία του ΟΟΣΑ για το έτος 2015, που αφορούν το ΑΕΠ των είκοσι μεγαλύτερων οικονομιών του κόσμου G-20¹, καταγράφεται πως η ΕΕ κατέχει το 20,61% του συνόλου αυτών και είναι δεύτερη, με την Κίνα να είναι πρώτη με 20,66% και ως τρίτες να ακολουθούν οι ΗΠΑ με 18,84%.

Η προσπάθεια ένωσης των κρατών της Ευρώπης πέρασε από πολλά στάδια κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, μέσα από πολλές συνθήκες που υπογράφηκαν από τις χώρες αυτές. Κάθε σημαντική συνθήκη αποτελούσε και ένα βήμα για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρώτο βήμα έγινε το 1951 με την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)².

Αν και αρχικά ο στόχος ήταν η δημιουργία μίας κοινής αγοράς μεταξύ χωρών της κεντρικής Ευρώπης, «μετεξελίχθηκε σε ένα οργανισμό που δραστηριοποιείται σε ποικίλους τομείς, από την πολιτική μέχρι το κλίμα και τη μετανάστευση και η μετεξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζεται και στην αλλαγή της ονομασίας το 1993, από ΕΟΚ σε ΕΕ»³.

Μέσα στη δεκαετία του 2000, τα βήματα είχαν προχωρήσει σε μεγάλο βαθμό με τη συμμετοχή 28 πλέον κρατών μελών στην ΕΕ και 19 μελών στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), μέχρι που αυτά επιβραδύνθηκαν, όταν η Ευρώπη το 2008 ένωσε τις συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης των ΗΠΑ με κύριο παράγοντα αυτής της κρίσης την αγορά ακινήτων. Στη συνέχεια η ΕΕ διανύει μία περίοδο οικονομικής κρίσεως, της οποίας τα αίτια δεν είναι μόνο ο οικονομικός αντίκτυπος της κρίσης των ΗΠΑ. Η χρηματοπιστωτική κρίση, μελών της Ένωσης που μοιράζονται το ίδιο νόμισμα, φανέρωσε την αλληλεξάρτηση που

---

¹ G-20 - Ομάδα των Είκοσι, είναι ένα διεθνές φόρουμ για τις κυβερνήσεις και τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών από τις 20 μεγαλύτερες οικονομίες.

² EUROPA, 2017, *Συνθήκες της ΕΕ*, <https://europa.eu/european-union/law/treaties_el>

³ EUROPA, 2017, *Η ΕΕ με λίγα λόγια*, <https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_el>

υπάρχει στην σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα στην Ευρώπη, αναδεικνύοντας όμως αδυναμίες της Ευρωπαϊκής οικονομίας και ιδιαιτερότητες των κρατών-μελών της.

Πέραν από το επίπεδο εφαρμογής των κοινοτικών θεσμών, τις οποίες διαφοροποιήσεις σε νοοτροπία και κουλτούρα, γίνεται κατανοητό πως υπάρχουν διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών στη ζώνη του ευρώ και στα μακροοικονομικά τους μεγέθη.

Η κύρια προσπάθεια της εργασίας εστιάζεται στην μακροοικονομική ανάλυση, στο πεδίο του πραγματικού τομέα, του χρηματοπιστωτικού και του δημοσιονομικού τομέα των χωρών αυτών. Κρίθηκε επιβεβλημένο επίσης να εξεταστούν οι επιπτώσεις της κρίσης στον κοινωνικό ιστό. Τα μεγέθη αυτά εξετάζονται για δεκαπέντε συνεχή έτη, από το 2001 έως το 2016, λαμβάνοντας με τον τρόπο αυτό ίση χρονική απόσταση πριν και μετά από την εκδήλωση της κρίσης του 2008, με έμφαση στις μεταβολές των ρυθμών των εξεταζόμενων μεγεθών. Στη μελέτη αυτή, από το σύνολο των 19 κρατών μελών της Ευρωζώνης επιλέχθηκαν να εξεταστούν έξι χώρες, οι οποίες ήταν μέλη της από την έναρξη της κυκλοφορίας του κοινού νομίσματος και οι οικονομίες τους παρουσίασαν διαφορετικές αντιδράσεις στην χρηματοπιστωτική κρίση του 2008-9.

Οι χώρες αυτές διαχωρίζονται, σε δύο ομάδες με κριτήριο τις πολύ μεγάλες αποκλίσεις στην οικονομική συμπεριφορά τους κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Ονομάζουμε ως "Νότο" και εξετάζουμε τις χώρες Ισπανία, Πορτογαλία, και Ελλάδα, ενώ ως "Βορρά" την Γερμανία, Γαλλία και Αυστρία, διότι παρατηρείται ότι οι μεγάλες αποκλίσεις συμπίπτουν με τον γεωγραφικό προσδιορισμό των χωρών.

Η διερεύνηση των μεγεθών των εξεταζόμενων χωρών παρουσιάζεται εκτενώς για την κάθε μια από τις τρεις χώρες ανά ομάδα τόσο για τον 'Βορρά' (Γερμανία, Γαλλία, Αυστρία) όσο και για το 'Νότο' (Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα).

Εξετάζονται όμως και συγκεντρωτικά μεταξύ τους, ως μέσοι όροι των τριών χωρών ανά ομάδα 'Βορρά' και 'Νότου', σε σύγκριση με την Ευρωζώνη. Τα δεδομένα αναφέρονται ως ποσοστό του ΑΕΠ, είτε ως ποσοστό του πληθυσμού. Σε μια μόνο περίπτωση δίνεται σχηματική παρουσίαση και των έξι χωρών σε σύγκριση με την Ευρωζώνη.

Τέλος, δίνονται συγκεντρωτικά τα συμπεράσματα και οι απόψεις, μαζί με τους προβληματισμούς που αναπτύσσονται και αφορούν στο μέλλον της ΕΕ και της Ευρωζώνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωζώνη

1.1. Ιστορία της ΕΕ και της ευρωζώνης

1.1.1 Ιστορική Ανασκόπηση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν δημιουργήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες. Η προσπάθεια δημιουργίας μιας ενιαίας Ευρώπης ξεκινά αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με τον Γάλλο πολιτικό Ρομπέρ Σουμάν, Υπουργό Εξωτερικών της Γαλλίας και «αρχιτέκτονα» του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, να διατρανώνει ότι «Δεν θα υπάρξει ειρήνη για την Ευρώπη, αν τα κράτη συνεχίζουν να βασίζονται στην εθνική κυριαρχία»⁴... Στη βάση αυτής της λογικής, το 1958, υπογράφουν τη Συνθήκη της Ρώμης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και Ολλανδία, ενώ στις δύο επόμενες δεκαετίες, εντάσσονται αρκετά νέα μέλη. Η Ελλάδα εντάχθηκε στην ΕΕ το 1981⁵.

Στη συνέχεια υπογράφονται αρκετές συνθήκες με σπουδαιότερη ίσως τη Συνθήκη του Μάαστριχ, που υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 1992, καθόσον «καθορίζει σαφείς κανόνες για το μελλοντικό ενιαίο νόμισμα, την κοινή εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, καθώς και τη στενότερη συνεργασία σε θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων» και μετονομάζεται πλέον η Ένωση από Κοινότητα σε «Ευρωπαϊκή Ένωση»⁶.

Κατά την δεκαετία του '90, η ολοκλήρωση της ΕΕ γίνεται με την υλοποίηση του κοινού νομίσματος του Ευρώ από 11 χώρες μέλη της Ένωσης, παραχωρώντας με αυτό τον τρόπο την νομισματική τους πολιτική στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το οποίο και κυκλοφορεί τον Ιανουάριο του 2002.

Στην διάρκεια των τελευταίων ετών, σημαντικά γεγονότα σημάδεψαν την πορεία της Ένωσης. Στα θετικά συγκαταλέγονται, η μεγαλύτερη διεύρυνσή της, καθώς τα κράτη μέλη γίνονται πλέον είκοσι οκτώ, ενώ αυξάνονται και τα μέλη της Ένωσης που υιοθετούν το Ευρώ σε δέκα εννέα. Στα αρνητικά γεγονότα συγκαταλέγονται οπωσδήποτε, η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ, με την κατάρρευση των «κόκκινων» στεγαστικών

---

⁴ Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης του ΕΒΕΑ, 2013, 'Ιστορική Αναδρομή στην Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης', <<http://europedirect.acci.gr/ιστορική-αναδρομή-στην-ιστορία-της-ευ/>>

⁵ Αργυρώ Ζησιάδου, Θεόδωρος Μεταξάς, 2014, 'Οι Μεσογειακές Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Εξέλιξή τους από 1980 ως το 2012. Συγκριτική Ανάλυση', Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, σελ. 5

⁶ Βλέπε Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης του ΕΒΕΑ, 2013, 'Ιστορική Αναδρομή στην Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης'

δανείων. Λόγω της έκθεσής της Ευρώπης σε αυτά τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα, επεκτάθηκε γρήγορα και επηρέασε σημαντικά, αρκετές ευρωπαϊκές χώρες με αδύναμο χρηματοπιστωτικό σύστημα με αποτέλεσμα να πληγούν σημαντικά και να υποχρεωθούν να αποδεχθούν προγράμματα διάσωσης, με την συμμετοχή και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Όλα αυτά, έχουν ανοίξει ένα επίκαιρο διάλογο σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, τα τελευταία χρόνια, για την θωράκιση του θεσμικού πλαισίου της, με την εφαρμογή μηχανισμών στήριξης για να αντιμετωπιστούν και οι συνέπειες της παρούσας, αλλά και οι μελλοντικές κρίσεις.

1.1.2 Νομισματική Ένωση

Σημαντική απόφαση στην ολοκλήρωση της ΕΕ ήταν η δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), με την οποία προσδοκούσαν τα κ-μ την Ένωσης να αποκτήσουν ένα σταθερό οικονομικό περιβάλλον, το οποίο με τη σειρά του θα οδηγούσε σε χαμηλό πληθωρισμό και χαμηλά επιτόκια. Η δημιουργία της ξεκίνησε το 1988 όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ανέθεσε σε επιτροπή με πρόεδρο τον Jacques Delors, να μελετήσει και να προτείνει συγκεκριμένα στάδια που θα οδηγούσαν στην εν λόγω ένωση. Η «Έκθεση Delors»⁷, πρότεινε πολλά και ενδιαφέροντα σημεία για το πως η ένωση θα έπρεπε να επιτευχθεί, με σπουδαιότερα τα τρία εξελικτικά στάδια, τα οποία έπρεπε να εφαρμοστούν με χρονική ακολουθία από τα κ-μ.

Τα υπόψη προταθέντα στάδια εφαρμόστηκαν με συνέπεια, τη δεκαετία του 90 και από την 1η Ιανουαρίου 1999, με την εφαρμογή του τρίτου και τελικού σταδίου της ΟΝΕ σύμφωνα με την έκθεση Delors, το οποίο είναι έκτοτε σε εξέλιξη, ανέλαβε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) να φέρνει την ευθύνη για την νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι η ημερομηνία που τα νομίσματα 11 χωρών της ΕΕ αντικαταστάθηκαν από το ευρώ και το ενιαίο νόμισμα εισήχθη στις χρηματιστηριακές αγορές ως νέο νόμισμα. Τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα ευρώ τέθηκαν σε κυκλοφορία τρία χρόνια αργότερα για χρήση από τους λαούς των κ-μ της Ένωσης.

Στην «έκθεση Delors», αξίζει να αναφερθεί, πως υπήρχε πρόταση για τη δημιουργία δημοσιονομικού μηχανισμού μακροοικονομικής σταθεροποίησης, η οποία αποκλείστηκε πλήρως από την τελική συμφωνία του Μάαστριχτ. Η ιδέα αυτή, χωρίς να γνωρίζουμε το

---

⁷ Committee for the Study of Economic and Monetary Union, accessed May 2017, Report on economic and monetary union in the European Community, ec.europa.eu

αποτέλεσμά της, αν είχε εφαρμοστεί, ίσως η αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης από την ΕΕ να ήταν τελείως διαφορετική.

Η Ελλάδα αποτέλεσε το 12^ο μέλος στην ΟΝΕ το 2001 και μέχρι το 2015 άλλα επτά κ-μ προσχωρούν στην ΟΝΕ, αφού έχουν εκπληρώσει τα οικονομικά κριτήρια που πρέπει να πληρούν προκειμένου να ενταχθούν σε αυτήν, ώστε πλέον τα κ-μ αυτής να ανέρχονται στα δέκα εννέα. Τα προαναφερθέντα οικονομικά κριτήρια, σύμφωνα με ΤτΕ, έχουν σχέση με «υψηλό βαθμό σταθερότητας των τιμών, υγιή δημοσιονομική κατάσταση, σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία και σύγκλιση των μακροπρόθεσμων επιτοκίων»⁸.

Με την ένταξή τους στην ΟΝΕ τα κ-μ αυτής προσδοκούν οφέλη που δεν είναι κατ' ανάγκη ίδια. Τα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη μέσω των διαθρωτικών ταμείων έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την δομή της οικονομίας τους και το επιχειρηματικό περιβάλλον, ενώ προστατεύονται από την κερδοσκοπία, όταν τα πιο ανεπτυγμένα κράτη μέσω της ενιαίας αγοράς που δημιουργείται προσδοκούν σε αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων και των εμπορικών τους ευκαιριών. Μέσω των ανωτέρω πλεονεκτημάτων το ευρώ ισορρόπησε στο διεθνές νομισματικό σύστημα, την εδώ και πενήντα χρόνια κυριαρχία του δολαρίου, που χρησιμεύει σαν νόμισμα αναφοράς για σχεδόν το 60% του διεθνούς εμπορίου⁹. Σε ότι αφορά το πολιτικό σκέλος της ένωσης, θετικό πλεονέκτημα ήταν «η ενοποίηση της ΕΕ, η ισχυροποίηση του ευρώ και κατά συνέπεια της ΕΕ»¹⁰.

Βέβαια οι αλλαγές που θα γίνουν στις οικονομίες των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών μπορεί να συνεπάγονται κάποια προβλήματα που έχουν να κάνουν με ανεργία, μειωμένη αυτονομία και μειωμένη ανταγωνιστικότητα¹¹. Όμως και οι ανεπτυγμένες χώρες που δεν λαμβάνουν κεφάλαια από την ΕΕ, λόγω της καλής τους οικονομικής θέσης τους, χάνουν την αυτονομία τους στη λήψη αποφάσεων. Ορισμένες κυβερνήσεις μάλιστα δεν δίστασαν να κατηγορήσουν το ευρώ ότι περιορίζει τις προσπάθειές τους, επειδή δυσκολεύτηκαν να επιτελέσουν το έργο τους, σύμφωνα με τους περιορισμούς της οικονομικής πολιτικής του

---

⁸ ΤτΕ, ημερομηνίας πρόσβασης Απρίλιος 2017, *Κράτη μέλη της Ευρωζώνης*, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Euro/Notes-coins/Enlarging_EE/default.aspx>

⁹ Νίκος Μούσης, 2014, 'Ευρωπαϊκή Ένωση: «Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτικές»' Κεφ 7, Οικονομική και νομισματική ένωση, σελ.26

¹⁰ Λάμπρος Καφίδας, 2008, 'Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση, Η επιλογή σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Υπέρ και κατά του ευρώ'. Διεθνής Πολιτική Οικονομία, *economica.gr* <http://www.economica.gr/files/kafidas_euro.pdf>

¹¹ Aristidis P. Bitzenis Andreas Andronikidis, 2006, 'ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΙ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΟΝΕ)', άρθρο, <https://www.researchgate.net/publication/26451561_COST_AND_BENEFITS_OF_INTEGRATION_IN_THE_EUROPEAN_UNION_AND_IN_THE_ECONOMIC_MONETARY_UNION_EMU>

ευρώ¹². Σε κάθε περίπτωση το θετικό κλίμα ασφάλειας και ανάπτυξης εμπορίου που δημιουργείται στους κόλπους της ευρωπαϊκής ένωσης, μπορεί να το εκμεταλλευτούν τόσο οι προηγμένες χώρες όσο και οι πιο αδύναμες ώστε να γίνουν καλύτερες, αν και πάντα παραμένει ζητούμενο η κάλυψη των αδυναμιών τους κάτι που δεν είναι κατά τους αναλυτές τόσο σίγουρο.

Η σύγκλιση όμως διαφορετικών οικονομιών, που οι δομές τους ενδέχεται να αντιδρούν με άλλο τρόπο στους ίδιους κανόνες και της οδηγίες της ΕΚΤ, είναι το μεγάλο πρόβλημα που είχε αναγνωρίσει και η «έκθεση Delors». Για το λόγο αυτό και είχε προτείνει μια νομισματική ένωση που να είναι ενσωματωμένη σε μια εκτεταμένη οικονομική ένωση, με σημαντικές μεταβιβάσεις κυριαρχίας από το εθνικό επίπεδο και άρα πιο μεγάλη σύγκλιση διαρθρωτικής πολιτικής. Μόνο το Νόμισμα έλεγε η έκθεση δεν επαρκεί. Επίσης, η έκθεση, έθεσε το θέμα της συμμετοχής όλων των κ-μ της ΕΕ στην ΟΝΕ ως απαίτηση σύγκλισης και ενιαίας εμβάθυνσης της αγοράς και καταλήγει ότι ο συντονισμός της χάραξης οικονομικής πολιτικής απαιτεί νομιμοποίηση μέσω αποφάσεων πολιτικής και δημοκρατίας και όχι τη νομιμότητα που βασίζεται στην Αγορά, στην οποία στηρίζεται η ΟΝΕ σήμερα¹³.

Για την αντιμετώπιση όλων αυτών των προβλημάτων και μετά την έκρηξη της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση έλαβε πρωτοφανή γι' αυτήν μέτρα για τη βελτίωση του πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης της ΟΝΕ - όπως η ενίσχυση του Συμφώνου Σταθερότητας της Ανάπτυξης ή η υιοθέτηση νέων μηχανισμών για την πρόληψη των οικονομικών ανισορροπιών και τον καλύτερο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών. Ωστόσο, αυτά τα επείγοντα μέτρα χρειάζεται να εδραιωθούν και να ολοκληρωθούν μακροπρόθεσμα, ώστε να αποφευχθεί η εμφάνιση μιας νέας ισχυρής κρίσης στην ΟΝΕ.

Επ' αυτού, η έκθεση των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, επονομαζόμενη και "πέντε Προέδρων"¹⁴ προβλέπει έναν οδικό χάρτη για την εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης σε δύο στάδια από τον Ιούλιο του 2015 και την ολοκλήρωσή των το αργότερο έως το 2025¹⁵. Κύρια σημεία προόδου κατά την έκθεση, σχεδόν, όπως και της επιτροπής Delors, είναι η Οικονομική Ένωση, η Νομισματική Ένωση, η Φορολογική Ένωση

---

¹² EU4Journalists.eu, ημερομηνίας πρόσβασης Ιούνιος 2017, *Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση και το Ευρώ*, <<http://www.eu4journalists.com/index.php/dossiers/greek/C23/24/index.html>>

¹³ Βλέπε Aristidis P. Bitzenis Andreas Andronikidis, 2006, 'ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΙ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΟΝΕ)'

¹⁴ European Commission, accessed April 2017, 'Completing Europe's Economic and Monetary Union'

¹⁵ European Commission, accessed May 2017, 'What is the Economic and Monetary Union? (EMU)'

και τέλος, μια Πολιτική Ένωση που θα είναι το θεμέλιο για όλα τα παραπάνω, μέσω της γνήσιας δημοκρατικής λογοδοσίας, νομιμότητας και θεσμικής τόνωσης.

1.2 ΕΕ και Κρίσεις Χρέους

1.2.1 Ιστορικά προηγούμενα κρίσεων και η αντιμετώπισή τους

Η χρηματοπιστωτική κρίση ως φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο έχει μελετηθεί πολλές φορές. Στους προηγούμενους δύο αιώνες, τρεις ήταν οι μεγαλύτερες διεθνείς κρίσεις που επηρέασαν τον παγκόσμιο οικονομικό κόσμο και την Ευρώπη.

Η πρώτη μεγάλη κρίση έγινε το 1873-1896 όταν η *φούσκα των ακινήτων έσκασε στην Ευρώπη, παρασύροντας τις τράπεζες και τα χρηματιστήρια σε κατάρρευση τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ*¹⁶. Μετά το χρηματιστηριακό κραχ ακολούθησε η ύφεση με όλες τις επιπτώσεις της (πτωχεύσεις, επιβράδυνση βιομηχανικής δραστηριότητας, μειώσεις μισθών, ανεργία κλπ). Για να μπορέσει να ανταπεξέλθει η διεθνής οικονομία από την ύφεση χρειάστηκε να προβεί σε «πλήρη αναδιοργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας»¹⁷, ώστε να οδηγηθεί τα επόμενα χρόνια στη «δεύτερη βιομηχανική επανάσταση». .

Η δεύτερη κρίση ήταν αυτή του 1929, που ξεκίνησε με την κατάρρευση του αμερικανικού χρηματιστηρίου και διήρκεσε για μερικές χώρες πάνω από δέκα χρόνια. Για τα αίτια της κρίσης οι αναλυτές μπορεί να μην είναι απόλυτα σύμφωνοι, είχε όμως ως «αποτέλεσμα να στραφούν οι λαοί της Ευρώπης κυρίως, προς ολοκληρωτικά κινήματα και λύσεις και να οδηγηθούν στο 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο»¹⁸.

Η τρίτη κρίση έγινε το 1973, κατά «την περίοδο του Αραβο-Ισραηλινού πολέμου του Yom Kippur (1973-1974), όπου σημειώθηκε μεγάλη αύξηση στις τιμές του πετρελαίου, εξαιτίας του πετρελαϊκού εμπάργκο των Αραβικών χωρών απέναντι στις ΗΠΑ και την Ολλανδία»¹⁹. Οι επιπτώσεις του εμπάργκο ήταν και εδώ άμεσες με *πτώσεις των χρηματιστηρίων, ανεργία και διατήρηση υψηλών τιμών πετρελαίου*.

Οι οικονομικές κρίσεις επαναλαμβάνονται διαρκώς, αλλά φαίνεται πως οι άνθρωποι δεν διδάσκονται από την οικονομική ιστορία, ούτε από τα κοινά στοιχεία που παρουσίαζαν

---

¹⁶ Πασχαλίδου, Δ 2011, 'Η Οικονομική Κρίση του Τότε (1929-1932) & του Σήμερα (2008-2010) Αιτίες & Συνέπειες', Διπλωματική, Παν. Πειραιώς.

¹⁷ Μιχαήλ Ζουμπουλάκης, 2015, 'Οικονομική Πολιτική σε καιρούς κρίσης: ιστορικά προηγούμενα', Περιοδικό αιχώρος, σελ. 9, Παν. Θεσσαλίας, Βόλος,

¹⁸ Βλέπε Μιχαήλ Ζουμπουλάκης, 2015, 'Οικονομική Πολιτική σε καιρούς κρίσης: ιστορικά προηγούμενα'

¹⁹ Ασημάκης Ταμουραντζής, ημερομηνίας πρόσβασης Ιούλιος 2017, 'Οι Διεθνείς Οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα', μέρος Μεταπτυχιακής Εργασίας, σελ. 5,

οι περισσότερες οικονομικές κρίσεις, όπως είναι οι φούσκες ακινήτων, τα ελλείμματα στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών, ο υπερβολικός δανεισμός, η χαμηλή αποταμίευση και η αυξανόμενη κατανάλωση²⁰.

1.2.2 Το πλαίσιο των δυνητικών κρίσεων στην ΟΝΕ

Έχει ενδιαφέρον να εξεταστεί, το υπόβαθρο υποδοχής και αντίδρασης της ΟΝΕ σε ενδεχόμενες εξωτερικές ή εσωτερικές χρηματοπιστωτικές κρίσεις, διότι οι υφιστάμενες δομές και μακροοικονομικές επιδόσεις των κ-μ είναι αυτές που θα υποδεχτούν αρχικά και θα αντιδράσουν στη συνέχεια σε κάθε δυνητική κρίση.

Η ΟΝΕ επέφερε αλλαγές και έδωσε ευκαιρίες στα κ-μ της, για τις οποίες «οι σημαντικές διαρθρωτικές και δομικές διαφορές ανάμεσα στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά και Νότου πριν την ένταξή τους σε αυτήν, έδωσαν σημαντικό πλεονέκτημα εκκίνησης στις ήδη ανεπτυγμένες χώρες του Βορρά»²¹.

Μεγάλο πλεονέκτημα απέκτησε η Γερμανία, η οποία με πολιτική της το εμπορικό πλεόνασμα, έχει πολλές φορές καταγραφεί ως «η μεγαλύτερη απειλή για το μέλλον του ευρώ στην ευρωζώνη»²². Η Γερμανία με τον τρόπο αυτό έχει βελτιώσει τα τελευταία χρόνια την ανταγωνιστική θέση της οικονομίας της, με το μερίδιο των εξαγωγών της, άνω του 13% στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ²³, δημιουργώντας έτσι μεγάλα πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της.

Η κατάσταση αυτή, έγινε χρόνια, αφού τα άλλα κ-μ δεν είχαν τρόπους αντιμετώπισης-αντίδρασης μέσω π.χ μιας υποτίμησης του νομίσματός τους, όπως αναλύουν στη μελέτη τους οι Α. Πάντσιος & Κ. Νικολακόπουλος (2011)²⁴, ώστε να κάνουν έτσι τα γερμανικά προϊόντα λιγότερο ελκυστικά και περισσότερο τα δικά τους. Αντί όμως να ληφθούν μέτρα σε συλλογικό επίπεδο και να επιβάλλονται κυρώσεις στη Γερμανία που παραβιάζει τη διαδικασία των

---

²⁰ Βλέπε Ασημάκης Ταμουραντζής, ημερομηνίας πρόσβασης Ιούλιος 2017, 'Οι Διεθνείς Οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα', σελ. 36,

²¹ Αρχοντής Πάντσιος, Καλλίνικος Νικολακόπουλος, 2011, 'Συστημική κρίση και διαμάχες στην ευρωζώνη', Ελληνική Ένωση Τραπεζών

²² Βλέπε Αρχοντής Πάντσιος, Καλλίνικος Νικολακόπουλος, 2011, 'Συστημική κρίση και διαμάχες στην ευρωζώνη'

²³ Σε αντιδιαστολή με το ισχύον 0,5% της Ελληνικής οικονομίας, όταν η Γαλλία έχει περίπου 6% και ακολουθεί η Ισπανία με 3,5 περίπου αντίστοιχα ποσοστό στο σύνολο του ΟΟΣΑ (Στοιχεία EUROSTAT, πίνακας bor_q_exmash, Last update 18-7-14)

²⁴ Βλέπε Αρχοντής Πάντσιος, Καλλίνικος Νικολακόπουλος, 2011, 'Συστημική κρίση και διαμάχες στην ευρωζώνη'

μακροοικονομικών ανισορροπιών²⁵, τα κ-μ του νότου λάμβαναν εσωτερικές αποφάσεις αντίθετες προς τα διεθνή τους συμφέροντα, όπως είναι οι «αυξήσεις μισθών πάνω από την παραγωγικότητα, όταν η Γερμανία έκανε ακριβώς το αντίθετο, κατεβάζοντας τους μισθούς για να στηρίξει τις εξαγωγές της. Αποτέλεσμα αυτού ήταν οι χώρες του νότου να χάσουν ένα μεγάλο μέρος της ανταγωνιστικότητάς τους και να συσσωρεύουν ελλείμματα και χρέη, οπότε ήταν ήδη ευάλωτες στην εισαγόμενη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

Η αντιμετώπιση της κρίσης σε μια οικονομία όπως της ΟΝΕ, σε επίπεδο κ-μ, μπορεί να γίνει με αλλαγές στα πραγματικά μεγέθη του ΑΕΠ μιας χώρας και της απασχόλησης, δηλαδή με λήψη μέτρων λιτότητας, η οποία όμως θα έχει άμεσο αντίκτυπο σε μισθούς, ανεργία, μείωση της ζήτησης, με δυσβάσταχτες συνέπειες για τους πληθυσμούς των υπόψη κ-μ, επιφέροντας ύφεση. Επειδή η κατάσταση αυτή μπορεί να γίνει χρόνια, ίσως η ΟΝΕ οδηγηθεί τόσο σε εσωτερικούς κλυδωνισμούς, όσο και συστημικές κρίσεις που θα απειλούν τη συνοχή της²⁶.

Παράδειγμα προσπάθειας προς αποφυγή, των ανωτέρω, αποτελεί η Πορτογαλία η οποία, κατά την Deutsche Welle (2016)²⁷ καταγράφοντας την άποψη του Ζοάο Τειχέρα Λόπες του οποίου το κόμμα στηρίζει την κυβέρνηση μειοψηφίας των Σοσιαλιστών, ισχυρίζεται πως όταν οδηγούμαστε προς την ύφεση, «μόνον το κράτος μπορεί να καλύψει την απουσία ιδιωτικής ζήτησης και δεν πρέπει να διστάζει να το κάνει, έστω και αν αυτό συνεπάγεται διόγκωση του χρέους». Στην Πορτογαλία, συνεχίζει στο άρθρο της η Deutsche Welle, η κατάσταση βελτιώθηκε λόγω της ακύρωσης πολλών μέτρων λιτότητας που είχαν αποφασιστεί, οι χαμηλοί φόροι ενίσχυσαν την κατανάλωση, και μαζί τα φορολογικά έσοδα. Πάντως το ίδιο άρθρο καταλήγει πως μόνο βαθιές δομικές αλλαγές θα μπορούσαν να βοηθήσουν την Πορτογαλία να βγει από τη συνεχή μιζέρια και να έρθει η ανάπτυξη.

Το υπόβαθρο της ΟΝΕ δεν επαρκεί να εξεταστεί όμως, μόνο από την μακροοικονομική πλευρά αν δεν λάβουμε υπόψη και «τις άνισες σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών υποκειμένων

---

²⁵ Γ. Παυλόπουλος, 2015, 'Πώς η Γερμανία «απογειώσε» την οικονομία της μέσα στην κρίση - Νέο ρεκόρ στο εμπορικό πλεόνασμα', άρθρο, *Ημερησία.gr*

<<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26517&subid=2&pubid=113448643>>

²⁶ Βλέπε Αρχοντής Πάντσιος, Καλλίνικος Νικολακόπουλος, 6 Ιουλίου 2011, 'Συστημική κρίση και διαμάχες στην ευρωζώνη'

²⁷ *iefimerida.gr*, 2016, 'Νέο μνημόνιο στην Πορτογαλία φοβούνται οικονομικοί αναλυτές', άρθρο, <<http://www.iefimerida.gr/news/304418/neo-mnimonio-stin-portogalia-fovoyntai-oikonomikoi-analytes>>

της ανάπτυξης και τη γεωγραφικά άνιση ανάπτυξη»²⁸. Περιοχές των νοτίων κ-μ επηρεάστηκαν αρνητικά από μια σειρά σημαντικών αλλαγών με κυριότερη σε «διεθνές επίπεδο την πτώση της ζήτησης των επώνυμων προϊόντων και την άνοδο της σημασίας της Ανατ. Ευρώπης, της Τουρκίας, Βόρ. Αφρικής και κυρίως Κίνας, Ινδίας και Βιετνάμ, οι οποίες δημιούργησαν κύματα κλεισίματος και μετεγκατάστασης επιχειρήσεων με πολλαπλά αρνητικά αποτελέσματα στις νοτιοευρωπαϊκές περιφέρειες»²⁹.

Επίσης, πέραν των συστημικών ανισοροπιών μεταξύ των κ-μ που υπάρχουν και πρέπει να εξομαλυνθούν, είναι και το πολιτικό προσωπικό που πρέπει να είναι κατάλληλο για να αντιδράσει επιτυχώς σε μία κρίση. Κατά τον πρώην πρωθυπουργό Κ. Σημίτη (2015)³⁰ «η χρηματοοικονομική κρίση του 2007, αλλά και η κρίση του δημοσίου χρέους του 2009 συνέβησαν σε μια εποχή κατά την οποία στην Ε.Ε. κυριαρχούσε η συντηρητική αντίληψη της αποφυγής νέων πρωτοβουλιών,... υπήρχε μεταρρυθμιστική κούραση σε αντίθεση με την κινητικότητα της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα», οπότε διαφαίνεται πως η συμβολή του πολιτικού προσωπικού, δεν ήταν τέτοια που να έπαιρνε την κατάσταση άμεσα στα χέρια της. Δεν αντέδρασε δυναμικά, με πρωτοβουλία, μεταρρυθμιστική δύναμη και κινητικότητα, όπως θα όφειλε απέναντι στις ιστορικές στιγμές για την ΟΝΕ και την ΕΕ, αλλά το σπουδαιότερο απέναντι στους λαούς της ΕΕ.

1.2.3 Η χρηματοπιστωτική κρίση στις εξεταζόμενες χώρες το Νότου

Σε αντιδιαστολή με τις χώρες του Βορρά, οι οποίες λόγω των ισχυρών τους οικονομιών, άντεξαν τις επιπτώσεις της κρίσης, οι εξεταζόμενες χώρες του Νότου ήταν αυτές που επλήγησαν περισσότερο.

Για την Ισπανία μεγάλη επίπτωση είχε η κατάρρευση της αγοράς ακινήτων της³¹. Με την εκδήλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στις ΗΠΑ, επηρεάστηκε άμεσα ο κατασκευαστικός κλάδος της Ισπανίας μέσω της πτώσης ή της στασιμότητας των αξιών των κατοικιών, καθιστώντας τους δανειστές αφερέγγυους, αφού είχαν χρεωθεί με ένα ποσό

---

²⁸ Κωστής Χατζημιχάλης, 2011, 'Άνιση Γεωγραφικά Ανάπτυξη και Χωρο-Κοινωνική Δικαιοσύνη/Αλληλεγγύη οι Ευρωπαϊκές Περιφέρειες μετά την Οικονομική Κρίση του 2009', *European Urban and Regional Studies*, vol. 18 no. 3, pp. 254-274,

²⁹ Βλέπε Κωστής Χατζημιχάλης, 2011, 'Άνιση Γεωγραφικά Ανάπτυξη και Χωρο-Κοινωνική Δικαιοσύνη/Αλληλεγγύη οι Ευρωπαϊκές Περιφέρειες μετά την Οικονομική Κρίση του 2009'

³⁰ Κώστας Σημίτης, 27-02-2015, 'Οι προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα. Μια νέα ευρωπαϊκή πολιτική είναι αναγκαία', άρθρο, *Constitutionalism.gr*, <https://www.constitutionalism.gr/simitis-europunion/>

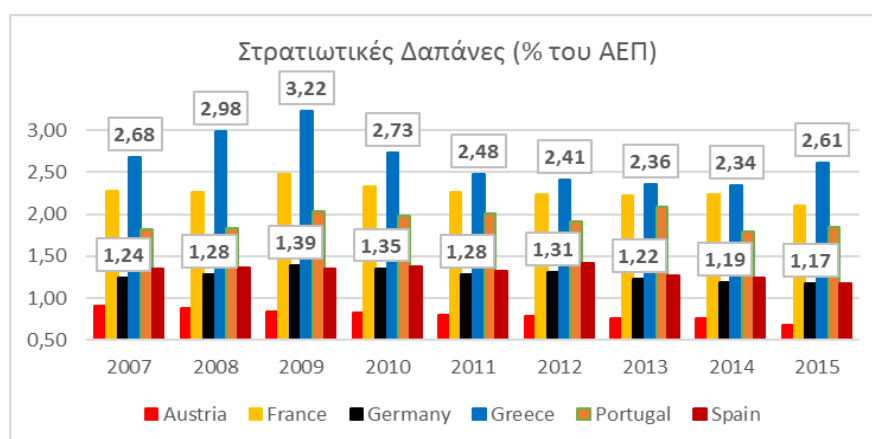
³¹ Alpha Bank A.E., 2010, 'ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ: ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ', Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 112, Αθήνα

μεγαλύτερο από την αξία της αγοράς τους και αδυνατούσαν να αποπληρώσουν το δάνειό τους. Κλονίζοντας με τον τρόπο αυτό το χρηματοπιστωτικό τους σύστημα, οδηγώντας στη συνέχεια σε κατάρρευση και του κατασκευαστικού τους τομέα.

Για την Πορτογαλία, η κύρια αιτία που οδήγησε την χώρα στην κρίση ήταν «το υψηλό έλλειμμα (άνω του 10% το 2011) και το χρόνιο έλλειμμα προϋπολογισμού, με αποτέλεσμα μεγάλο ιδιωτικό και δημόσιο χρέος»³².

Εκτενέστερη αναφορά θα κάνουμε στην Ελλάδα η οποία επηρεάστηκε άμεσα από την χρηματοπιστωτική κρίση, πρωτίστως λόγω του αυξημένου δημοσίου χρέους της. Η Ελληνική οικονομία είχε μετατραπεί σε διαμετακομιστική οικονομία, με διογκωμένο τον τριτογενή τομέα της παροχής υπηρεσιών και συρρικνωμένους τομείς της πραγματικής οικονομίας (βιομηχανική και αγροτική παραγωγή). Οι επενδύσεις στηριζόντουσαν κυρίως στον κατασκευαστικό τομέα, στην ιδιωτική οικοδομή δραστηριότητα και στον τουρισμό. Κατά την διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης επηρεάστηκε επίσης από εκτός της κρίσης του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας και του ευάλωτου τραπεζικού της συστήματος, και από τις ελλιπείς διαδικασίες ελέγχου και εποπτείας από τις αρχές της Ευρωζώνης³³.

Το δημόσιο χρέος της επιβαρύνεται σημαντικά από τις αμυντικές δαπάνες μέσω της δημοσιονομικών ελλειμάτων, οι οποίες σύμφωνα με τελευταία στοιχεία, για την Ελλάδα είναι κατ' έτος, μέσα στην κρίση τα τελευταία τρία χρόνια πάνω από 2.0% του ΑΕΠ, όταν η Γερμανία κατέβαλε ετησίως μόνο το 1.20% περίπου (Γράφημα Νο1).

Γράφημα Νο1 : Στρατιωτικές Δαπάνες επί της % του ΑΕΠ (Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα 2017)

³² Κώστας Μαυραγάνης, 2015, 'Πορτογαλία: Η ιστορία του «καλού μαθητή» της τρόικας', άρθρο, <http://www.huffingtonpost.gr/2015/04/21/portugal-troika_n_7104244.html>

³³ Βλέπε Κώστας Σημίτης, 2015, 'Οι προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα. Μια νέα ευρωπαϊκή πολιτική είναι αναγκαία'

Βέβαια εκτός από τους αριθμούς σημαντικό ρόλο στο θέμα της Ελλάδας διαδραμάτισαν και τα πρόσωπα, όπως προαναφέραμε. Η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών από τους Έλληνες πολιτικούς, αλλά και η δημιουργική στατιστική μαζί με τη διαφθορά στην Ελλάδα, που γίνανε πρωτοσέλιδα σε όλο τον κόσμο λόγω των χειρισμών και των δηλώσεων των πολιτικών μας, συνέβαλαν αρνητικά στην εξέλιξη της κρίσης. Μερίδιο ευθύνης αναλογεί και στην ΕΕ, η οποία ως «η πιο πλούσια περιοχή του κόσμου, κρατά τον προϋπολογισμό της στο μόλις 1% του συνολικού ΑΕΠ της και δίνοντας απ' αυτό μόνο το 0.45% στα διαρθρωτικά ταμεία, δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι συμβάλει στη χωρο-κοινωνική δικαιοσύνη»³⁴.

Ωστόσο, η αντίδραση της ΕΕ, στο να βοηθήσει τις χώρες που επηρεάστηκαν δυσμενώς από την κρίση ήταν για μεν την Ελλάδα η χρηματοδότησή της μέσω συμβάσεων δανειακής διευκόλυνσης, για δε τις χώρες όπως η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, μέσω της δημιουργίας ενός προσωρινού μηχανισμού στήριξης, ο οποίος αργότερα έγινε μόνιμος. «Η δημιουργία αυτών των μηχανισμών στήριξης», βέβαια, «βοήθησε στην αποφυγή δυσάρεστων οικονομικών καταστάσεων, αλλά συνοδεύτηκαν με σκληρά μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής, τα οποία έχουν πολύ έντονες κοινωνικές και ανθρωπιστικές προεκτάσεις»³⁵. Οι επιπτώσεις αυτές θα εξετασθούν μακροοικονομικά αλλά και ανθρωπιστικά στα επόμενα κεφάλαια, στο πλαίσιο των εξεταζόμενων χωρών Βορρά-Νότου.

---

³⁴ Βλέπε Κωστής Χατζημιχάλης, 2011, 'Άνιση Γεωγραφικά Ανάπτυξη και Χωρο-Κοινωνική Δικαιοσύνη/Αλληλεγγύη οι Ευρωπαϊκές Περιφέρειες μετά την Οικονομική Κρίση του 2009'

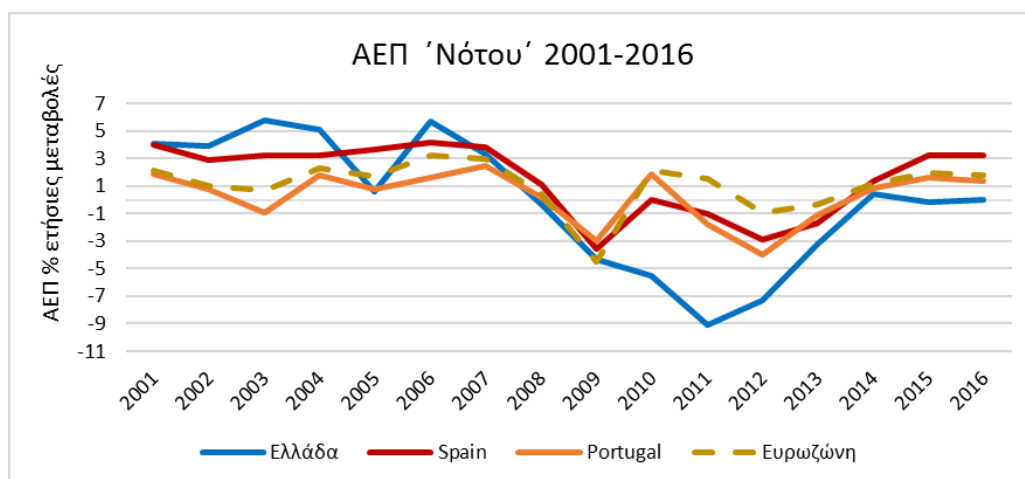
³⁵ Διογένης Δημητρακόπουλος, 2017, 'Οι μηχανισμοί στήριξης και η περίπτωση της Ελλάδας - Η συμμετοχή της Γερμανίας στη χρηματοδότηση του ελληνικού χρέους', άρθρο, <<http://dialoggers.eu/oi-μηχανισμοί-στήριξης-και-η-περίπτωση-2/>>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ανάλυση δεικτών πραγματικής οικονομίας σε επιλεγμένες χώρες Βορρά – Νότου

2.1 Ρυθμός ανάπτυξης

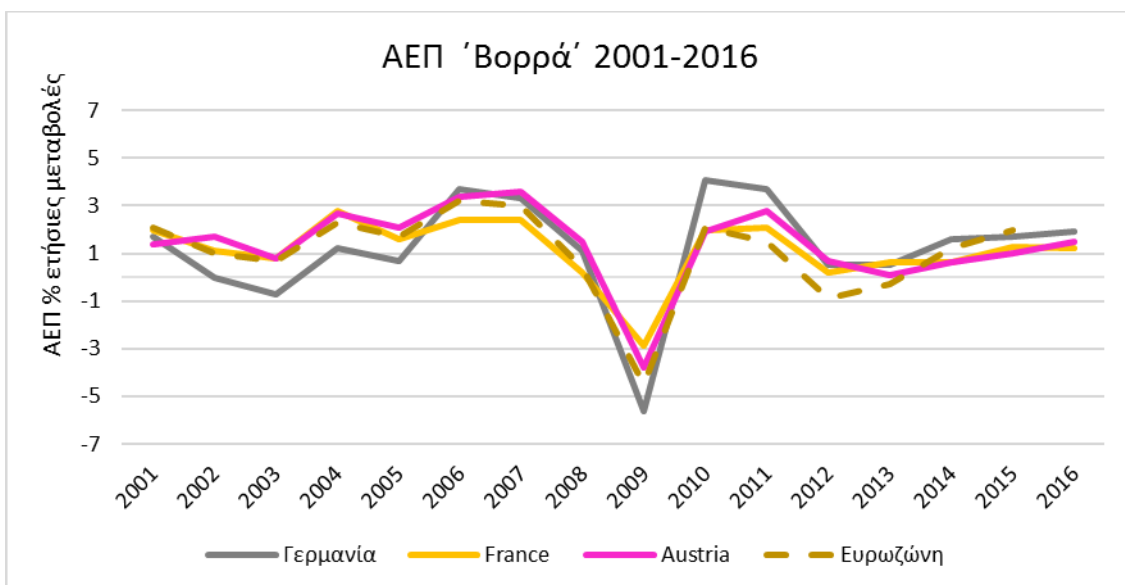
Ο ρυθμός ανάπτυξης καταγράφεται μέσω της διαχρονικής σύγκρισης της μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, καθώς μεταβολές του πραγματικού ΑΕΠ αντικατοπτρίζουν μεταβολές της παραγόμενης ποσότητας προϊόντων και υπηρεσιών στην εξεταζόμενη οικονομία.

Οι χώρες του Νότου φαίνεται ότι με την ένταξή τους στο Ευρώ, απέκτησαν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με αυτούς των χωρών του Βορρά. Είναι εμφανής η διαφορά στα Γραφήματα³⁶ Νο 2 και Νο 3 όπου κατά την περίοδο πριν την οικονομική κρίση οι χώρες του Νότου έτρεχαν με διπλάσιους ρυθμούς ανάπτυξης έναντι αυτών του Βορρά. Μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, οι χώρες του Νότου οδηγήθηκαν σε βαθύτερη και ταχύτερη ύφεση, ενώ οι χώρες του Βορρά είχαν σημαντική επιβράδυνση στην οικονομία τους, ανέκαμψαν όμως δυναμικά και ταχύτερα σε σχέση με τις χώρες του Νότου. Συγκεκριμένα οι επιλεγμένες χώρες του Βορρά εκδήλωσαν διαφορετική ταχύτητα εξόδου από την ύφεση, αφού βρέθηκαν μόνο για ένα έτος σε επιβράδυνση, όταν οι εξεταζόμενες χώρες του Νότου χρειάστηκαν από τέσσερα έως έξι χρόνια για να επανέλθουν σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό τις διαφορές αντίδρασης των εθνικών οικονομικών συστημάτων τους.

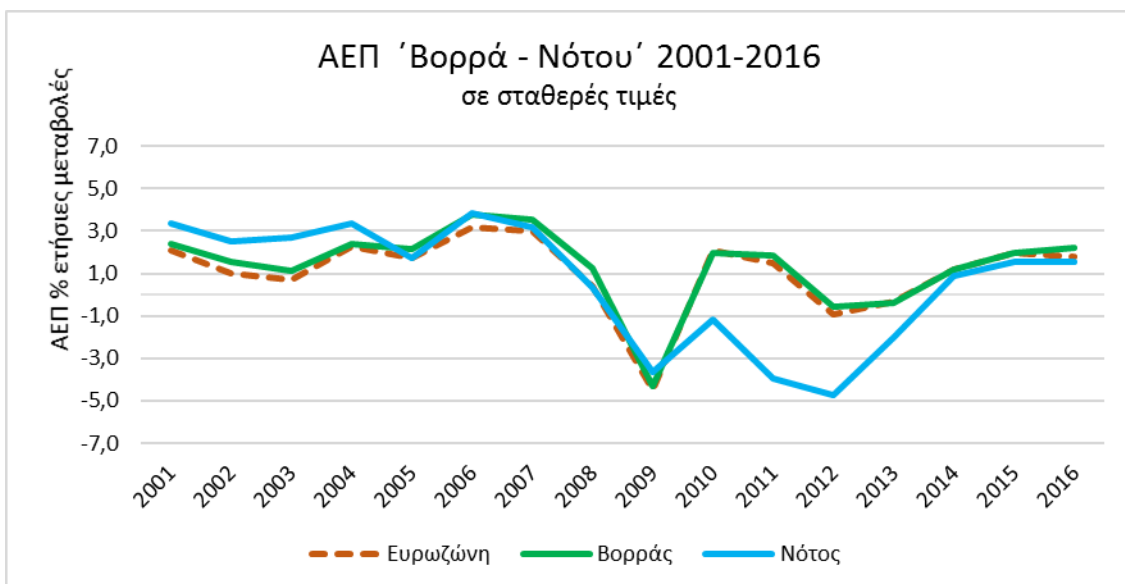
Γραφήματα Νο 2: ΑΕΠ Νότου Επιλεγμένων Χωρών 2001-2016 σε σταθερές τιμές (πηγή EUROSTAT)

³⁶ Οι Πίνακες των Γραφημάτων δίνονται στο Παράρτημα Α'

Γραφήματα Νο 3: ΑΕΠ Βορρά Επιλεγμένων Χωρών 2001-2016 σε σταθερές τιμές
(πηγή EUROSTAT)

Από το 2001 μέχρι και το 2009 που εκδηλώθηκε η χρηματοπιστωτική κρίση οι ρυθμοί ανάπτυξης Βορρά και Νότου ακολουθούσαν κοινή πορεία, όπως απεικονίζεται στο Γράφημα Νο 4. Η αδυναμία του Νότου να επανέλθει σύντομα σε τροχιά ανάκαμψης οφείλεται κατά κύριο λόγο στη βαθιά και μακροχρόνια ύφεση της Ελλάδας.

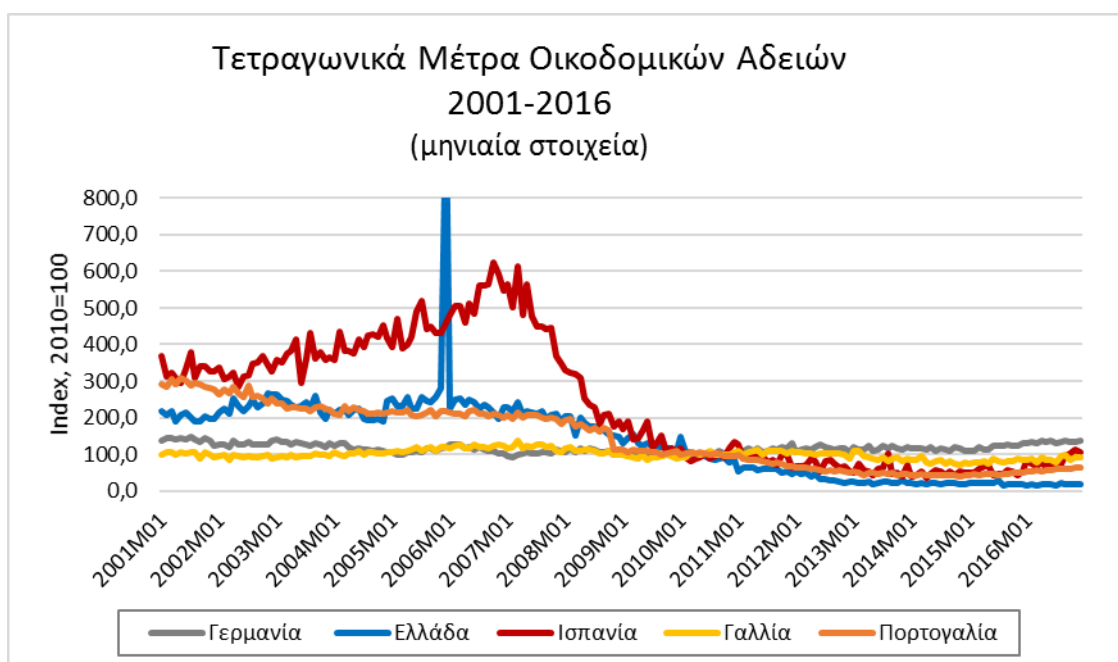

Γράφημα Νο 4: Κύρια στοιχεία ΑΕΠ χωρών ΟΝΕ, Βορρά-Νότου Επιλεγμένων Χωρών, ποσοστιαία μεταβολή με προηγούμενη περίοδο σε σταθερές τιμές (πηγή:EUROSTAT)

Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης του ευρωπαϊκού Νότου, μέχρι την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης, οφείλονται σε διαφορετικούς λόγους για κάθε χώρα. Στην

Ισπανία³⁷ κινητήριος δύναμη ανάπτυξης της οικονομίας της πριν την κρίση ήταν ο κατασκευαστικός τομέας, με την εύκολη πρόσβαση σε στεγαστικά δάνεια να οδηγεί στην αύξηση τόσο της κατασκευής νέων κατοικιών όσο και στην κατακόρυφη αύξηση της αξίας αυτών. Ο τομέας της οικοδομικής κατασκευής πλήγηκε άμεσα από την κρίση, όπως εμφανέστατα αποτυπώνεται στο διάγραμμα Νο 5, που αφορά τα τετραγωνικά μέτρα νέων οικοδομικών αδειών, σε μηνιαία βάση και με μονάδα μέτρησης δείκτη με έτος αναφοράς το 2010.

Επισημαίνεται ότι η 'εκτός ορίων' υψηλή τιμή του 2006 για την Ελλάδα που καταγράφεται στο Γράφημα, έχει σχέση με την εφαρμογή Νομοθετικής Διάταξης που αφορούσε τον ΦΠΑ στις υπηρεσίες οικοδομικής δραστηριότητας, από τον επόμενο χρόνο, οπότε και συσσωρεύτηκαν όλες οι άδειες για το 2006.

Γράφημα Νο 5: Τετραγωνικά Μέτρα Οικοδομικών Αδειών 2001-2016 Επιλεγμένων Χωρών, μηνιαία στοιχεία (πηγή:EUROSTAT, δεν δίνει στοιχεία για Αυστρία)

Επειδή οι οικοδομικές άδειες θεωρούνται πρόδρομος δείκτης (leading indicator), ο οποίος μετριέται και ανακοινώνεται πριν εμφανισθεί η μεταβολή του ΑΕΠ, εξετάζονται αναλυτικότερα τα στοιχεία αυτά μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης για όλες τις εξεταζόμενες χώρες. Από τις χώρες του Νότου στον κατασκευαστικό τομέα στην Πορτογαλία και στην Ισπανία έχει αρχίσει η ανάκαμψη, με την Ελλάδα να συνεχίζει τις αρνητικές

³⁷ Βλέπε Alpha Bank A.E. ΙΟΥΝΙΟΣ 2010, 'ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ: ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ'

επιδόσεις της, ενώ από τις Βόρειες χώρες η μεν Γαλλία να παραμένει και αυτή σε αρνητικά επίπεδα, η δε Γερμανία να συνεχίζει με σταθερή μικρή άνοδο, χωρίς να έχει επηρεαστεί από την κρίση στον τομέα αυτό.

Στην Πορτογαλία, πέραν των ανωτέρω, η βασικότερη αιτία που οδήγησε την χώρα στην κρίση ήταν «το υψηλό έλλειμμα (άνω του 10% το 2011) και το χρόνιο έλλειμμα προϋπολογισμού, με αποτέλεσμα μεγάλο ιδιωτικό και δημόσιο χρέος»³⁸.

Σε ότι αφορά την Ελλάδα, αλλά και στις άλλες Νότιες χώρες σε μικρότερο βαθμό, οι ρυθμοί ανάπτυξης που επετύγχανε πριν την κρίση ξεπερνούσαν και αυτές ακόμα τις ευρωπαϊκές χώρες του Βορρά, προερχόμενη όμως σχεδόν αποκλειστικά μέσω της ιδιωτικής και της δημόσιας κατανάλωσης³⁹. Οι δύο αυτές συνιστώσες του ΑΕΠ τροφοδοτήθηκαν κυρίως από τις διαθέσιμες πιστώσεις χαμηλού κόστους της αγοράς, με την εισροή χρηματοπιστωτικών κεφαλαίων, όπως θα δούμε στην ανάλυσή μας παρακάτω.

Διαπιστώνουμε λοιπόν πως πριν την κρίση οι οικονομίες των χωρών του Νότου “έτρεχαν” με ρυθμούς ανάπτυξης υψηλότερους τόσο από το μ.ο. της Ευρωζώνης, όσο και από της εξεταζόμενες χώρες του Βορρά. Μετά την κρίση όμως οι ρόλοι αντιστράφηκαν και οι χώρες του Νότου παρέμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ύφεση, σε αντιδιαστολή με τις χώρες του Βορρά που ανέκαμψαν και παραμένουν στα επίπεδα του μ.ο. της Ευρωζώνης, αναδεικνύοντας τις ανισορροπίες στην Νομισματική Ένωση και τις αδυναμίες των Νοτίων χωρών.

Μετά το 2014 παρατηρείται σύγκλιση των οικονομιών Βορρά και Νότου με το ΑΕΠ της Ευρωζώνης να παρουσιάζει στασιμότητα και με τις προβλέψεις επίσης της ευρωπαϊκής επιτροπής⁴⁰ να είναι σχετικά αισιόδοξες, σε ότι αφορά το πραγματικό ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ, όπου επισημαίνει πως η ιδιωτική κατανάλωση παραμένει ο μοχλός της ανάκαμψης. Κλείνει όμως με ένα δυσσίγωνο μήνυμα προς όλους : «Οι κίνδυνοι απόκλισης από τις προβλέψεις είναι ιδιαίτερα υψηλοί... η συνολική κατάσταση εξακολουθεί να τείνει σε δυσμενέστερες εξελίξεις».

---

³⁸ Βλέπε Κώστας Μαυραγάνης, 2015, ‘Πορτογαλία: Η ιστορία του «καλού μαθητή» της τρόικας’

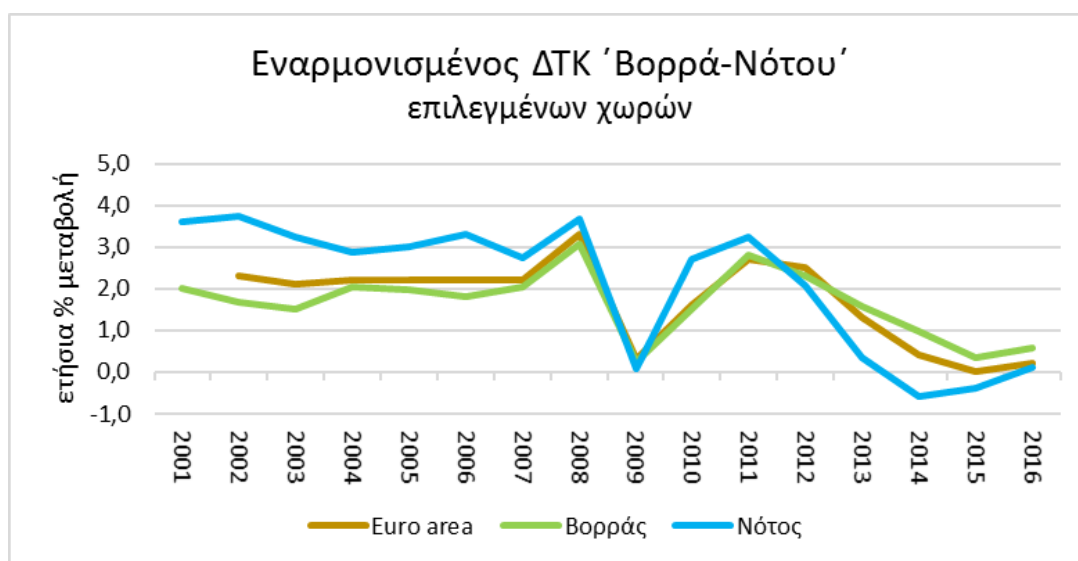
³⁹ McKinsey&Company, 2011, ‘Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά: Προσδιορίζοντας το νέο Εθνικό Μοντέλο Ανάπτυξης’, Αθήνα

⁴⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, ‘Ταξιδεύοντας σε ταραγμένα νερά, Χειμερινές οικονομικές προβλέψεις 2017’, Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-251_el.htm>

2.2 Πληθωρισμός

Ο πληθωρισμός στη ζώνη του Ευρώ καταγράφεται από τον Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) και ο οποίος έχει σχεδιαστεί για διεθνείς συγκρίσεις και καταγράφει, ως ποσοστό, τις ετήσιες μεταβολές του κόστους του ίδιου 'καλαθιού της νοικοκυράς' σε κάθε χώρα.

Με την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής, μέσω των κριτηρίων σύγκλισης⁴¹ και ειδικότερα αυτό της τιθάσευσης του πληθωρισμού, ο μέσος όρος του ΔΤΚ στην Ευρωζώνη για την εξεταζόμενη περίοδο, κινήθηκε σε επίπεδα σύμφωνα με τον στόχο της νομισματικής σταθερότητας. Όμως εξετάζοντας κατ' ιδίαν τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου παρατηρούμε ότι πριν την κρίση εμφάνιζαν υψηλότερους ετήσιους ρυθμούς μεταβολής των τιμών, ουσιαδώς διαφορετικούς⁴² σε σύγκριση με τις χώρες του Βορρά. Αποτέλεσμα αυτού ήταν οι χώρες του Νότου να διατηρούν υψηλότερες τιμές προϊόντων, με λογική συνέπεια να χάνουν σε ανταγωνιστικότητα τιμών, δίνοντας συγκριτικό πλεονέκτημα στις χαμηλότερες τιμές των παρεχόμενων προϊόντων των χωρών του Βορρά (Γράφημα Νο 6).

Γράφημα Νο 6: Ετήσιος Εν.ΔΤΚ επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου, ONE (Πηγή EUROSTAT)

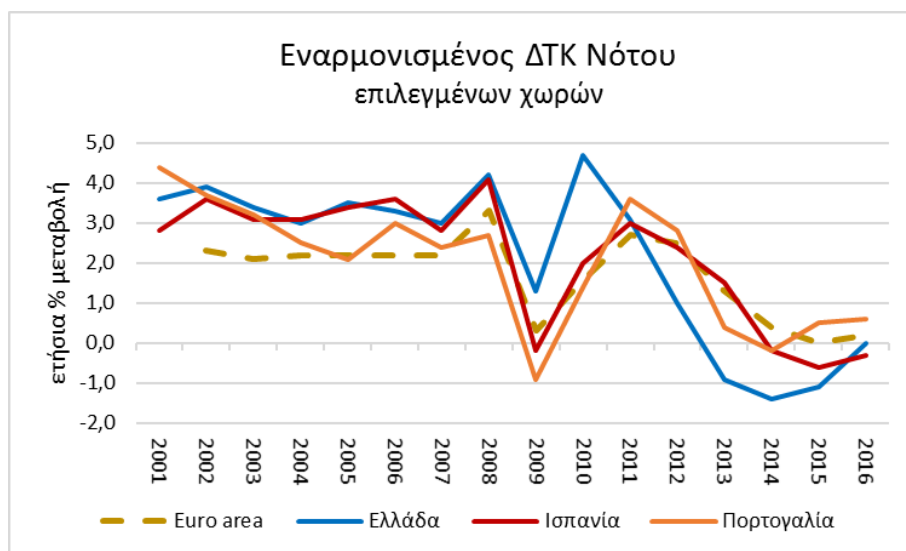
Η πορεία αυτή αντιστράφηκε έντονα μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης του 2008, με το Νότο να κινείται για αρκετά χρόνια σε αρνητικούς ρυθμούς πληθωρισμού ενώ ο Βορράς

⁴¹ Προϋποθέσεις ένταξης στη ζώνη του ευρώ: κριτήρια σύγκλισης

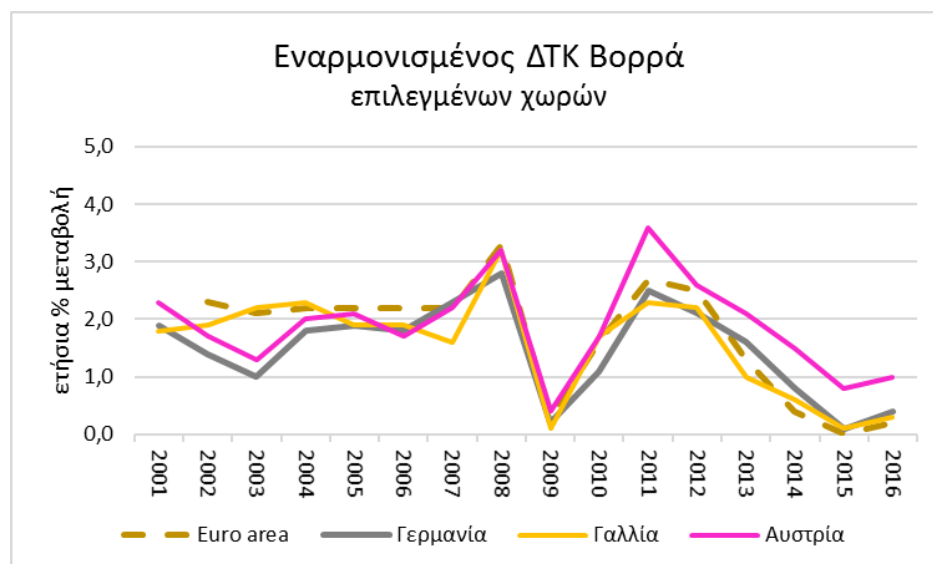
<<http://www.consilium.europa.eu/el/policies/joining-euro-area/convergence-criteria/>>

⁴² Στα Γραφήματα χρησιμοποιείται ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) ο οποίος δίνει συγκρίσιμα μέτρα του πληθωρισμού για τις χώρες και τις ομάδες των χωρών για τις οποίες παράγονται. Είναι οικονομικός δείκτης και μετρά την αλλαγή σε βάθος χρόνου των τιμών των καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών που αποκλήθηκαν από τα νοικοκυριά.

σε θετικούς. Ο αποπληθωρισμός των χωρών του Νότου «εντείνει την ύφεση σε αυτές και αυτό γιατί η προσδοκώμενη μείωση των τιμών οδηγεί στην αναβολή της κατανάλωσης εφόσον στο μέλλον το ίδιο προϊόν ή υπηρεσία θα είναι φθηνότερη»⁴³. Για το λόγο αυτό συνεχίζει ο καθηγητής Δ. Χιόνης (2015) ακυρώνεται η πολιτική τόνωση της οικονομίας από την ΕΚΤ, η οποία έχει ενισχύσει το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα χρησιμοποιώντας μέτρα αντισυμβατικής νομισματικής πολιτικής, χωρίς όμως ιδιαίτερα αναπτυξιακά αποτελέσματα.

Γραφήματα Νο 7: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔTK) επιλεγμένων χωρών Νότου (Πηγή EUROSTAT)

Γραφήματα Νο 8: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔTK) επιλεγμένων χωρών Βορρά (Πηγή EUROSTAT)

⁴³ Διονύσης Χιόνης, 2015, 'Γιατί ο Αποπληθωρισμός, τα Υψηλά Πραγματικά Επιτόκια και η Παγίδα Ρευστότητας απειλούν τις Προοπτικές Σταθεροποίησης της Ελληνικής Οικονομίας', Επιστημονικό δελτίο, Οικονομικό Επιμ. Ελλάδος και Γραφείο Προϋπολογισμού Βουλής, Αθήνα

Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας των χωρών του Νότου, σε σχέση με αυτές του Βορρά, καταγράφεται και στο World Economic Forum⁴⁴ όπου στον πίνακα της ανταγωνιστικότητας των χωρών του κόσμου, σε σύνολο 138 χωρών, η Γερμανία βρίσκεται στην 5^η θέση, η Αυστρία στην 19^η, η Γαλλία στην 21^η, η Ισπανία στην 32^η, η Πορτογαλία στην 46^η και η Ελλάδα στην 86^η θέση.

Στο σύνολο των εξεταζόμενων χωρών παρατηρείται ο Εν.ΔΤΚ να είναι μακράν χαμηλότερος του στόχου για πληθωρισμό 2% ως κριτήριο σύγκλισης, κάτι που σημειώνεται και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁴⁵ που αναγνωρίζει πως ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ υπολείπεται ακόμη του στόχου, που έχει τεθεί από Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ως προϋπόθεση για τη σταθερότητα των τιμών.

2.3 Κόστος εργασίας

Σύμφωνα με την σύντομη περιγραφή της EUROSTAT η σχετική μονάδα κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μετρά την εμπορική θέση μιας χώρας σε σχέση με τους εταίρους της στη ζώνη του ευρώ και ως εκ τούτου παρέχει μια ένδειξη για αλλαγές στην ανταγωνιστική της θέση.

Τα προγράμματα λιτότητας (Συμφωνίες Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Μεταρρυθμίσεων) που επιβλήθηκαν από την ΕΕ ως βοήθεια προς τα κ-μ που αντιμετώπιζαν προβλήματα από την χρηματοπιστωτική κρίση, είχαν ως εργαλεία τους την «εσωτερική υποτίμηση» και την ελεγχόμενη χρεοκοπία, με σκοπό την μετατροπή των οικονομιών του Νότου από καταναλωτικές οικονομίες της σε παραγωγικές οικονομίες. Τα αποτελέσματα όμως ήταν πολύ διαφορετικά, γιατί εκτός από την κοινωνική καθίζηση που επέφεραν, κατάφεραν να προκληθεί και παραγωγική καθίζηση⁴⁶, απαξιώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ακόμη και τον κεντρικό στρατηγικό στόχο των προγραμμάτων που επιβλήθηκαν από την ΕΕ για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των χωρών του Νότου. Η μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αντικατοπτρίζεται στα στοιχεία του ΟΟΣΑ⁴⁷, όπου στις εξεταζόμενες χώρες του Νότου (Γράφημα Νο 9) αν και υπήρχε σύγκλιση με τον μ.ο. της ΟΝΕ

⁴⁴ World Economic Forum, 2017, 'Global Competitiveness Index 2016-2017', Γενεύη

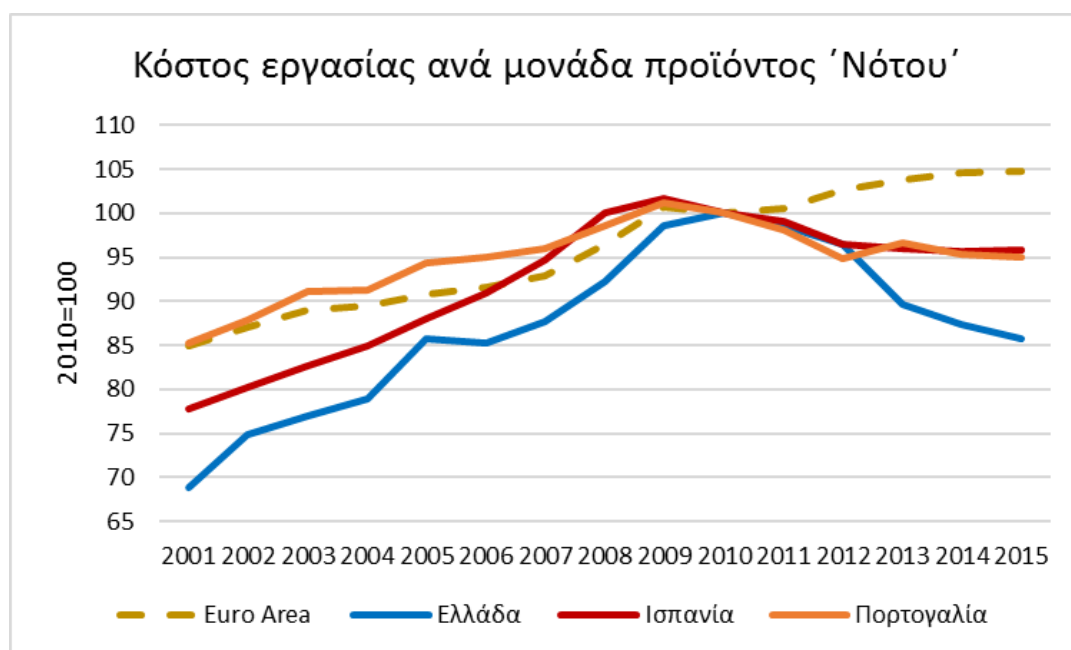
⁴⁵ Βλέπε Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, 'Ταξιδεύοντας σε ταραγμένα νερά'

⁴⁶ Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, 2013, *Ετήσια Έκθεση 2013: Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Αθήνα, σελ.18

⁴⁷ Ορισμός ΟΟΣΑ: Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος θεωρείται συχνά ως ένα ευρύ μέτρο της (διεθνούς) ανταγωνιστικότητας των τιμών. Ορίζονται ως το μέσο κόστος εργασίας ανά μονάδα παραγόμενης παραγωγής. Μπορούν να εκφραστούν ως ο λόγος του εισοδήματος εξαρτημένης εργασίας ανά ώρα εργασίας, προς την παραγωγή ανά ώρα εργασίας (παραγωγικότητα εργασίας). Ο δείκτης αυτός μετρείται σε ποσοστιαίες μεταβολές και δείκτες.

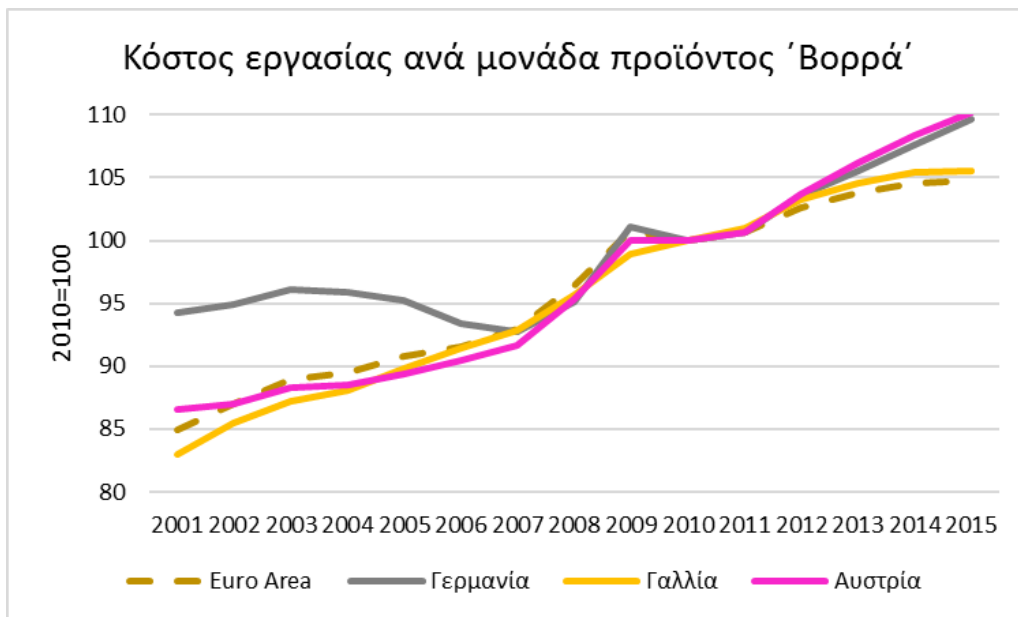

μέχρι το 2009, είναι αισθητή και μεγάλη η πτώση του κόστους αυτού, για όλες τις χώρες του Νότου μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, με ότι αυτό όμως συνεπάγεται για τους μισθούς και τις απολαβές των εργαζομένων, το επίπεδο διαβίωσης αυτών και την επακόλουθη φτώχεια. Τονίζεται η διαφοροποίηση της Ελλάδας, η οποία με την ένταξή της στην ΟΝΕ είχε πολύ χαμηλό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, σε σχέση με την Ευρωζώνη αλλά και με τις χώρες του Νότου και συνέκλινε προς το μ.ο. της Ευρωζώνης. Με την εμφάνιση της κρίσης και την εφαρμογή των προγραμμάτων βοήθειας το κόστος εργασίας έπεσε δραματικά, παύοντας να ακολουθεί ούτε το μ.ο. της Ευρωζώνης αλλά ούτε και άλλων χωρών του Νότου που είχαν επίσης πληγεί έντονα από την κρίση. Παρόλα ταύτα δεν φαίνεται να κατάφερε να ανακτήσει την ανταγωνιστικότητα που επιθυμούσε.

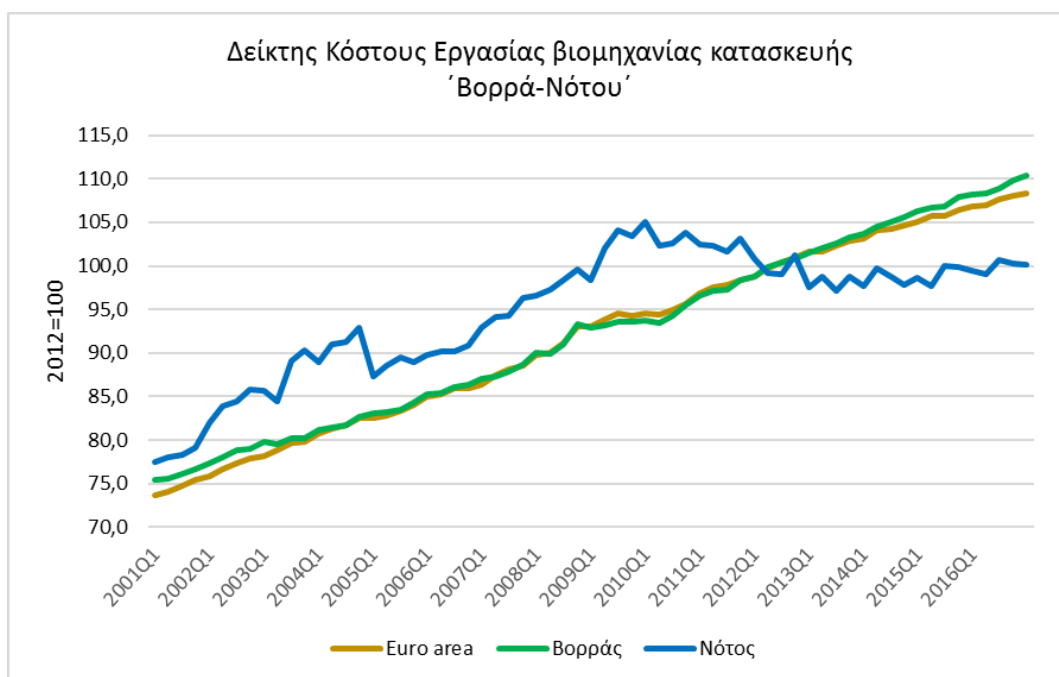
Γράφημα Νο 9 : Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, ανά εργαζόμενο, επιλεγμένων χωρών Νότου, δείκτης 2010=100 (Πηγή ΟΟΣΑ)

Αντίθετα οι εξεταζόμενες χώρες του Βορρά διατήρησαν το κόστος εργασίας τους στο μ.ο. της Ευρωζώνης ο οποίος από την έναρξη της ΟΝΕ κινείται σταθερά ανοδικά και μάλιστα διατηρούν οι χώρες αυτές, θετικούς αυξητικούς ρυθμούς μετά το 2011, μεγαλύτερους της ΟΝΕ. Εξαίρεση αποτέλεσε η Γερμανία η οποία με την είσοδό της στην ΟΝΕ είχε υψηλότερο κόστος εργασίας αλλά με την πολιτική που ακολούθησε μείωσε το κόστος αυτό φτάνοντας στον μ.ο. της ΟΝΕ, ενισχύοντας ακόμη περισσότερο το πλεονέκτημα της ανταγωνιστικότητάς της.

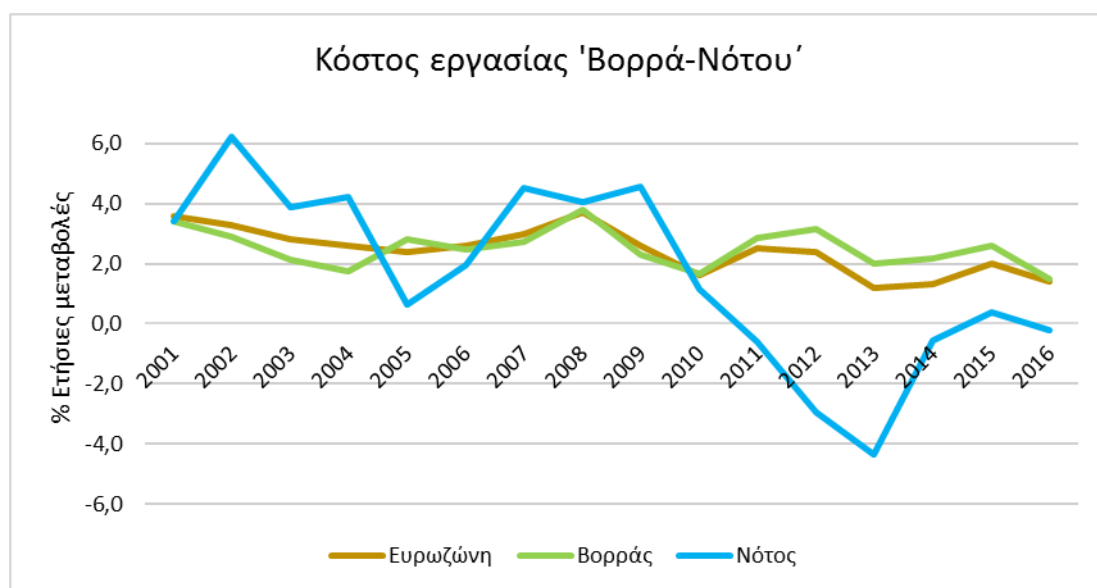
Γράφημα Νο 10 : Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, ανά Εργαζόμενο, επιλεγμένων χωρών Βορρά, δείκτης 2010=100 (Πηγή ΟΟΣΑ)

Επιπροσθέτως αναλύοντας τον τριμηνιαίο Δείκτη Κόστους Εργασίας που είναι ο Δείκτης της ΕΕ που μετρά την πίεση του κόστους που προκύπτει από τον παράγοντα "εργασία" της παραγωγής, καταγράφεται συγκεντρωτικά στο Γράφημα Νο 11 η επιδείνωση του Δείκτη μετά το 2012, όπου ο Νότος παραμένει σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτά της ΟΝΕ και των χωρών του Βορρά.

Γράφημα Νο 11: Τριμηνιαία στοιχεία LCI - Κόστος εργασίας, ανά Εργαζόμενο επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου και ΟΝΕ στη Βιομηχανία (Πηγή EUROSTAT)

Σε ότι αφορά στους πραγματικούς μισθούς, οι διαφορές ανάμεσα στις χώρες, που προκύπτουν σε αυτούς (Γράφημα Νο 12), όπως δείχνουν πρόσφατες μελέτες για την περίπτωση της Ευρωζώνης, οφείλεται εν πολλοίς στη διαφορά παραγωγικότητας και όχι σε μεγέθη που ανήκουν στον πιο στενό πυρήνα του όρου της ανταγωνιστικότητας όπως είναι οι τιμές και το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Τα γενικά στοιχεία της πορείας του ευρώ δείχνουν μια έλλειψη σύγκλισης των χωρών της ζώνης του ευρώ στην αποδοτικότητα της εργασίας όπως αυτή εκφράζεται μέσω των τεχνολογικών βελτιώσεων, της εκπαίδευσης, των υποδομών κ.τ.λ.⁴⁸.

Γράφημα Νο 12: Κόστος εργασίας⁴⁹ ως ποσοστό επί της προηγούμενης περιόδου επιλεγμένων χωρών Βορρά, Νότου (πηγή EUROSTAT)

2.4 Ανεργία

Η χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε δυσανάλογα τις χώρες της ΟΝΕ όπου οι διαρθρωτικές ανισορροπίες και η δυσκαμψία της αγοράς εργασίας συνέβαλαν στην έντονη πτώση της παραγωγής και την αύξηση της ανεργίας. Οι χώρες του Νότου⁵⁰, πλήττονται σε

⁴⁸ Περικλής Γκόγκας, Ιωάννης Πραγγίδης, 2013, 'Ο πληθωρισμός καλείται να σώσει την οικονομία της ευρωζώνης. Ασύγχρονοι κύκλοι και σύγκλιση στην ΕΕ', άρθρο <<http://www.foreignaffairs.gr/articles/69243/periklis-gkogkas-kai-ioannis-praggidis/o-plithorismos-kaleitai-na-sosei-tin-oikonomia-tis-eyrozonis?page=show#>>

⁴⁹ Ορισμός EUROSTAT: Στο πλαίσιο του Δείκτη Κόστους Εργασίας, το κόστος εργασίας ορίζονται κυρίως οι δαπάνες που βαρύνουν τους εργοδότες με σκοπό την πρόσληψη προσωπικού. Περιλαμβάνονται δηλαδή οι αμοιβές των εργαζομένων, με τους μισθούς και τα ημερομίσθια σε χρήμα και σε είδος, καθώς και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης των εργοδοτών και οι αναλογούντες φόροι απασχόλησης. Τα στοιχεία του ΔΚΕ παρουσιάζονται με τη μορφή του δείκτη αριθμών (με τρέχον έτος αναφοράς: 2012) και των ετήσιων και τριμηνιαίων ρυθμών ανάπτυξης (σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο ή έτος).

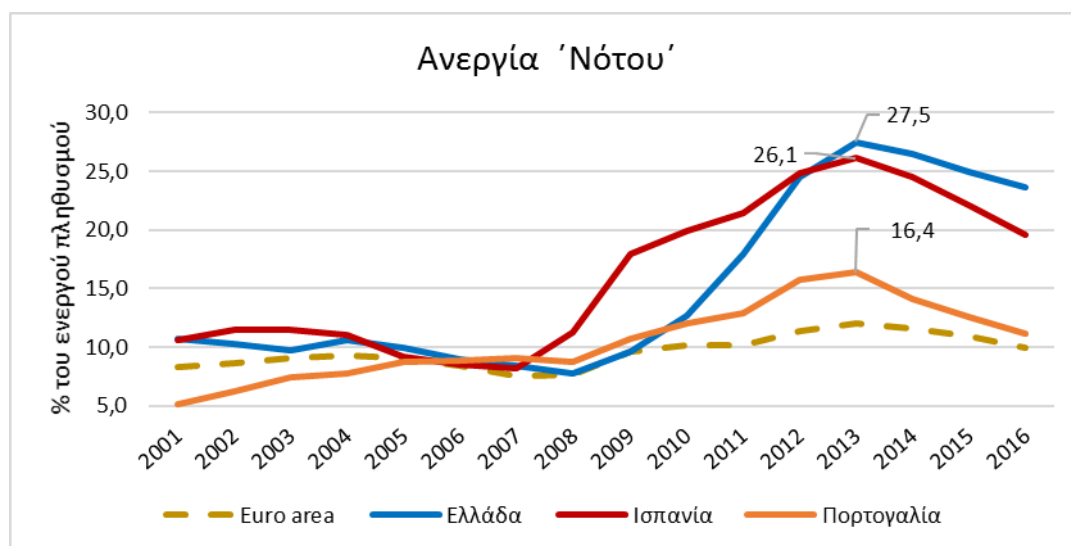
⁵⁰ ECB, 2015, 'Comparisons and contrasts of the impact of the crisis on euro area labour markets', Occasional Paper Series No 159, Φρανκφούρτη

μεγαλύτερο βαθμό αφού οι δυσκαμψίες των οικονομιών τους φαίνεται να έχουν επιδεινώσει την αγορά εργασίας.

Η Ευρωπαϊκή επιτροπή αναγνωρίζει ότι, οι χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης τείνουν να εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από τα νότια κράτη μέλη, στα οποία παρατηρούνται έντονες διακυμάνσεις όσον αφορά τα περιφερειακά ποσοστά απασχόλησης⁵¹.

Επειδή, ως ποσοστό ανεργίας καθορίζεται ο λόγος των ανέργων προς το εργατικό δυναμικό, που αφορά τον συνολικό αριθμό των απασχολούμενων και των ανέργων από 15 έως 74 ετών, στο Γράφημα Νο 13 καταγράφεται η εξέλιξη της ανεργίας των εξεταζόμενων χωρών του Νότου, όπου αποτυπώνονται τα ποσοστά ανεργίας κοντά στον μ.ο. της ΟΝΕ από την ένταξή τους στην ευρωζώνη μέχρι και την εκδήλωση της κρίσης.

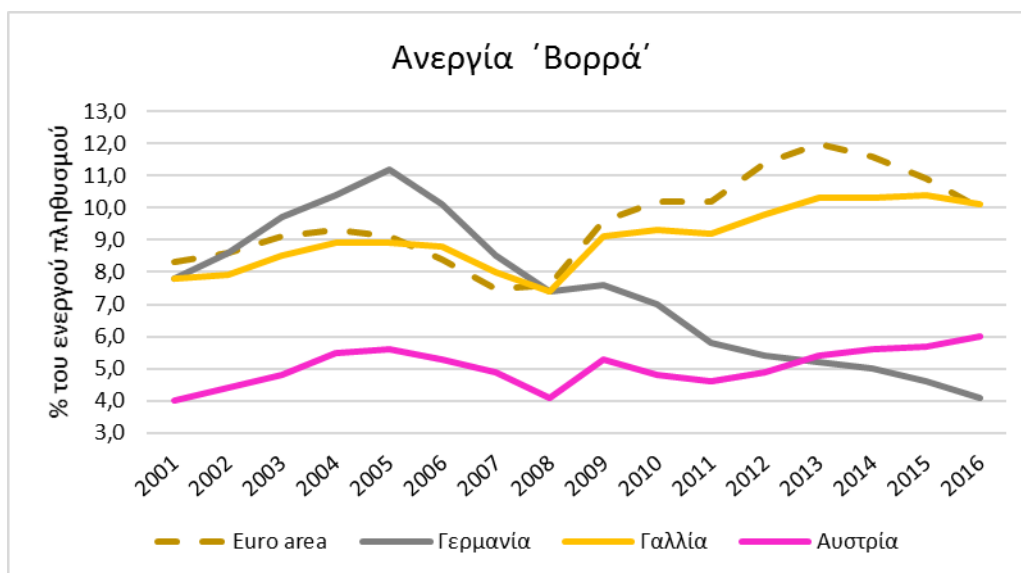
Αμέσως μετά και με έντονο ρυθμό καταγράφεται η εκτίναξη του ποσοστού ανεργίας στον ενεργό πληθυσμό πρωτίστως στην Ισπανία και με την Ελλάδα να ακολουθεί και μάλιστα να σημειώνει το 2013 και το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας 27,5%. Στη συνέχεια και στις δύο χώρες υπάρχει καθοδική πορεία των ποσοστών ανεργίας η οποία όμως εξακολουθεί να παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Η Πορτογαλία είχε και αυτή αύξηση των ποσοστών ανεργίας αλλά σε χαμηλότερα επίπεδα.

Γράφημα Νο 13: Ανεργία, ετήσια μεταβολή ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού σε επιλεγμένες χώρες του Νότου (Πηγή EUROSTAT)

⁵¹Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014, 'Απολογισμός της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για μια έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη' Παράρτημα, Βρυξέλες

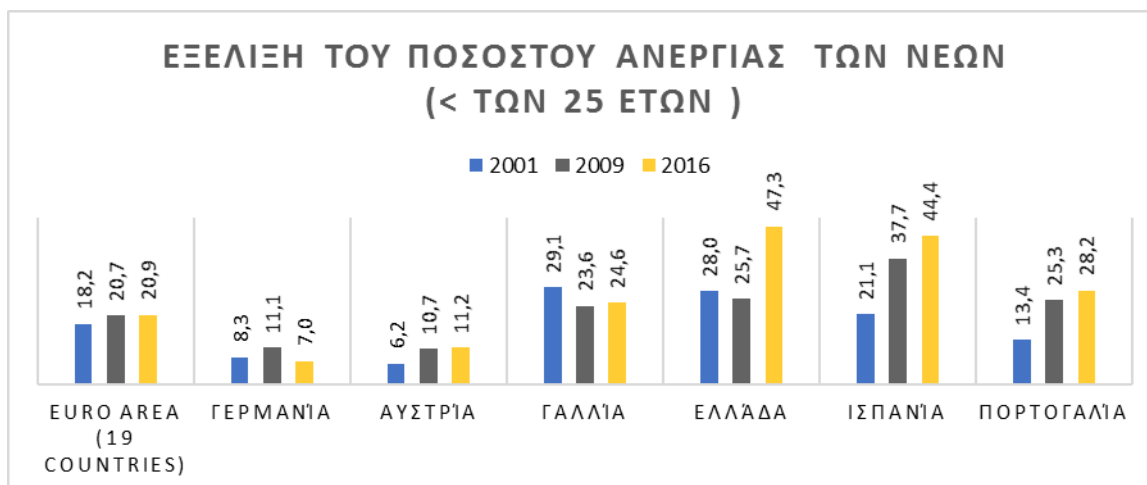
Τα ποσοστά ανεργία του Βορρά είχαν τελείως διαφορετική διαδρομή από αυτά του Νότου. Συγκεκριμένα πριν την κρίση μόνο η Γερμανία είχε ποσοστά μεγαλύτερα του μ.ο. της ευρωζώνης, όταν η Γαλλία και η Αυστρία είχαν ποσοστά ανεργίας μικρότερα αυτού. Μετά την εκδήλωση της κρίσης και οι τρεις εξεταζόμενες χώρες διατηρούν ποσοστά χαμηλότερα του μ.ο. της ΟΝΕ.

Γράφημα Νο 14: Ανεργία, ετήσια μεταβολή ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού σε επιλεγμένες χώρες του Βορρά ([Πηγή EUROSTAT])

Η έντονη άνοδος της μακροχρόνιας ανεργίας στις περισσότερες αγορές εργασίας της ευρωζώνης ήταν μια από τις πιο εντυπωσιακές συνέπειες της κρίσης, με τις εξεταζόμενες χώρες του Νότου να υφίστανται τις πιο σοβαρές αυξήσεις της μακροχρόνιας ανεργίας από τις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ⁵², αλλά κυρίως επηρέασε σημαντικά το ποσοστό ανεργίας των νέων (ηλικίας 15-24 ετών) όπως αποτυπώνεται στο γράφημα Νο 15 με την επιλογή του 2001, που αποτυπώνει την έναρξη της λειτουργίας της ευρωζώνης, του 2009 ως έτος εμφάνισης της κρίσης και του έτους 2016 ως πιο πρόσφατη διαθέσιμη πληροφόρηση. Καταγράφεται ότι οι χώρες του Νότου σχεδόν διπλασίασαν τα ποσοστά ανεργίας των νέων πριν και μετά την κρίση, όταν τα αντίστοιχα ποσοστά των χωρών του Βορρά έμειναν στα ίδια επίπεδα ή και τα ελλάτωσαν.

⁵² Βλέπε ECB, 2015, 'Comparisons and contrasts of the impact of the crisis on euro area labour markets'

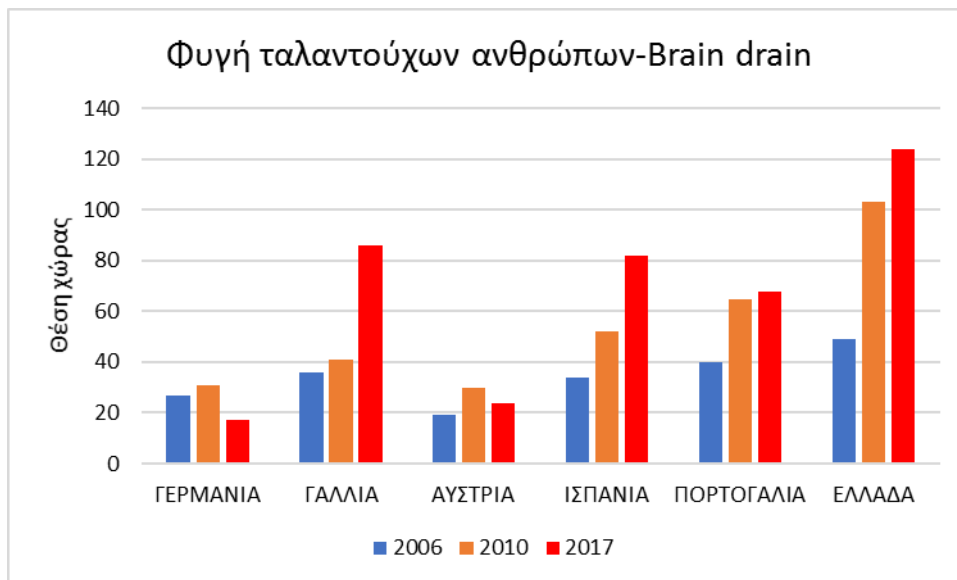
Γράφημα Νο 15: Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας των νέων (<25 ετών) για τα έτη 2001, 2009, 2016 εξεταζομένων χωρών και Ευρωζώνη ([Πηγή EUROSTAT])

Μία πολύ σοβαρή επίπτωση της κρίσης και της επακόλουθης υψηλής ανεργίας ήταν η φυγή στο εξωτερικό ταλαντούχων ανθρώπων (Brain drain) για εξεύρεση εργασίας. Η ανάλυση της EUROSTAT⁵³ δείχνει ότι οι μετακινούμενοι εργαζόμενοι της ΕΕ τείνουν να είναι νέοι και μορφωμένοι και είναι αυτοί που προσελκύνονται από αγορές εργασίας με υψηλές απολαβές όπου η ανεργία είναι χαμηλή, έχοντας μεγαλύτερες πιθανότητες να βρουν δουλειά και συνολικά καλύτερες προοπτικές απασχόλησης από ότι στις χώρες τους.

Η εξέλιξη της κατάστασης αυτής ανά χώρα αποτυπώνεται επίσης στο Γράφημα Νο16 με την επιλογή των ετών 2006, 2010 και 2017, στον κατάλογο του World Economic Forum⁵⁴ (2017). Όλες οι χώρες καταγράφουν αύξηση της κατάταξης της θέσης τους ως προς τη φυγή ταλέντων στο εξωτερικό από το 2006 στο 2010, αλλά από το 2010 στο 2017 η Γερμανία και η Αυστρία βελτιώνουν τη θέση τους, όταν όλες οι άλλες χώρες την επιδεινώνουν. Εκτός από την αναμενόμενη αύξηση φυγής ταλέντων στο εξωτερικό των Νοτίων Χωρών, ιδιαίτερα η κατάταξη της Ελλάδας δείχνει πως αντιμετωπίζει μεγάλο πρόβλημα στο τομέα αυτόν. Έκπληξη αποτελεί η θέση της Γαλλίας η οποία χρήζει περαιτέρω διερεύνησης αν η επιδείνωση της θέσης της για το 2017 οφείλεται μόνο στην χρηματοπιστωτική κρίση.

⁵³ Eurostat Statistics Explained, 2017, 'Europe 2020 indicators - poverty and social exclusion', <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion>

⁵⁴ Βλέπε World Economic Forum, 2017, 'Global Competitiveness Index 2016-2017'

Γράφημα Νο 16: Κατάταξη εξεταζόμενων χωρών ως προς τη φυγή ταλαντούχων ανθρώπων για εξεύρεση εργασίας (Brain drain) κατά τα έτη 2006, 2010 και 2017 ([Πηγή World Economic Forum])

Τα στοιχεία και η μελέτη του θέματος δείχνουν πως υπάρχει μικρή αλλά συνεχόμενη μείωση της ανεργίας και όπως έγραφε ο ΟΟΣΑ⁵⁵ (2015) στις προβλέψεις του για την Ευρωζώνη, θα υπάρχει μεν η σταδιακή μείωση της ανεργίας, αλλά οι διαφορές μεταξύ των χωρών της ζώνης του ευρώ θα παραμείνουν.

⁵⁵ ΟΟΣΑ, 2015, 'OECD Economic Outlook-2015', Volume 2015, Issue 2, σελ. 122, Παρίσι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ανάλυση δεικτών χρηματοπιστωτικού και δημοσιονομικού τομέα σε επιλεγμένες χώρες Βορρά – Νότου

3.1 Χρηματοπιστωτικός τομέας

3.1.1 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

Στο προηγούμενο Κεφάλαιο διαπιστώσαμε ότι το ΑΕΠ της Ευρωζώνης μετά την κρίση παρουσιάζει στασιμότητα, η οποία όμως δεν έχει να κάνει μόνο με τις δομικές δυσκαμψίες της ευρωζώνης, αλλά σχετίζεται με την ασύμμετρη μακροοικονομική προσαρμογή που ακολουθήθηκε από αυτήν, στις εξωτερικές ανισορροπίες της κρίσης⁵⁶.

Η μελέτη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις συναλλαγές μιας χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο. Καλύπτει όλες τις συναλλαγές (εκτός από τις χρηματοοικονομικές) σε αγαθά, υπηρεσίες, πρωτογενή εισοδήματα και δευτερογενή εισοδήματα που πραγματοποιούνται μεταξύ μονίμων και μη μονίμων κατοίκων. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι το επίκεντρο για τη μέτρηση των οικονομικών επιδόσεων σε οποιαδήποτε ανοιχτή οικονομία, γιατί είναι συνδεδεμένο με το δημοσιονομικό ισοζύγιο και τις ιδιωτικές αποταμιεύσεις που έχει επιπτώσεις στη συναλλαγματική ισοτιμία και στην ανταγωνιστικότητα⁵⁷.

Με την ένταξη στην ΟΝΕ και μετά, η Ισπανία, Ελλάδα και η Πορτογαλία εμφάνισαν μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών τους, όταν την ίδια περίοδο οι εξεταζόμενες χώρες του Βορρά εμφάνιζαν πλεονάσματα που διαρκώς αυξάνονταν και ιδίως αυτό της Γερμανίας. Από τα γραφήματα Νο 17 και 18 φαίνεται πως οι εξεταζόμενες χώρες του Νότου μετά την κρίση και την εφαρμογή των προγραμμάτων διάσωσης, παρουσιάζουν μεγάλη βελτίωση στο ισοζύγιό τους και σύγκλιση με τις χώρες του Βορρά και τον μ.ο της Ευρωζώνης.

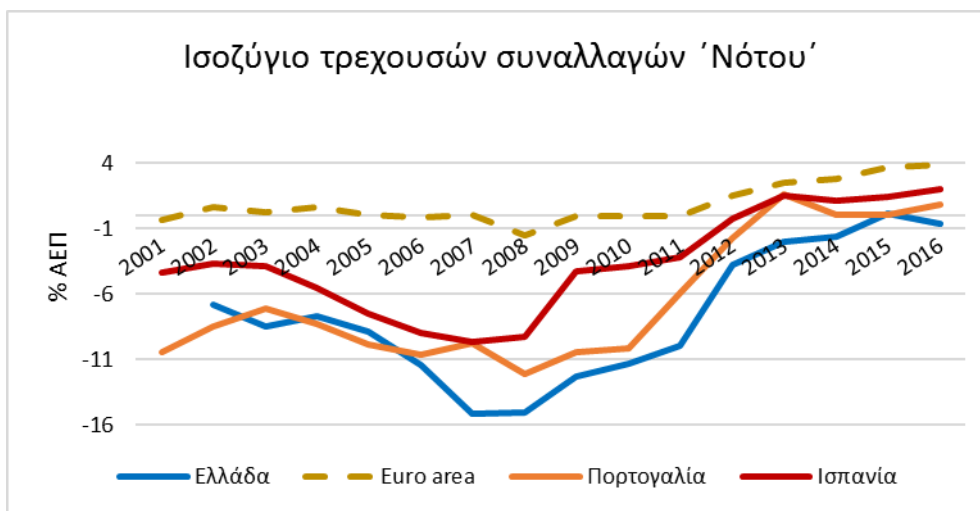
Κατά την περίοδο ένταξης στο ευρώ, το Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών του Νότου, επιδεινωνόταν συνεχώς, απέκλινε με αρνητικούς ρυθμούς, φτάνοντας στην εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, σε υψηλά επίπεδα ελλειμμάτων της τάξεως του 11% ως % στο ΑΕΠ κατά μ.ο των τριών εξεταζόμενων χωρών του Νότου, τη στιγμή που ο Aleksander Aristovnik

⁵⁶ Paul De Grauwe & Yuemei Ji, 2015, 'CRISIS MANAGEMENT AND ECONOMIC GROWTH IN THE EUROZONE', για τη συζήτηση "Economic Growth in Europe" της Bank of Portugal, Λισαβόνα

⁵⁷ Aleksander Aristovnik, 2006, 'Current account deficit sustainability in selected transition economies' Zb. rad. Ekon. fak. Rij. • 2006 • vol. 24 • sv. 1, σελ 81-102

(2006)⁵⁸ και οι Roubini - Wachtel (1998)⁵⁹ υποστηρίζουν ότι ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών της τάξεως άνω του 5 τοις εκατό του ΑΕΠ, των υπό μετάβαση οικονομιών, πόσο μάλλον των ανεπτυγμένων χωρών που εξετάζονται, σε γενικές γραμμές δημιουργούν σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας στις οικονομίες τους.

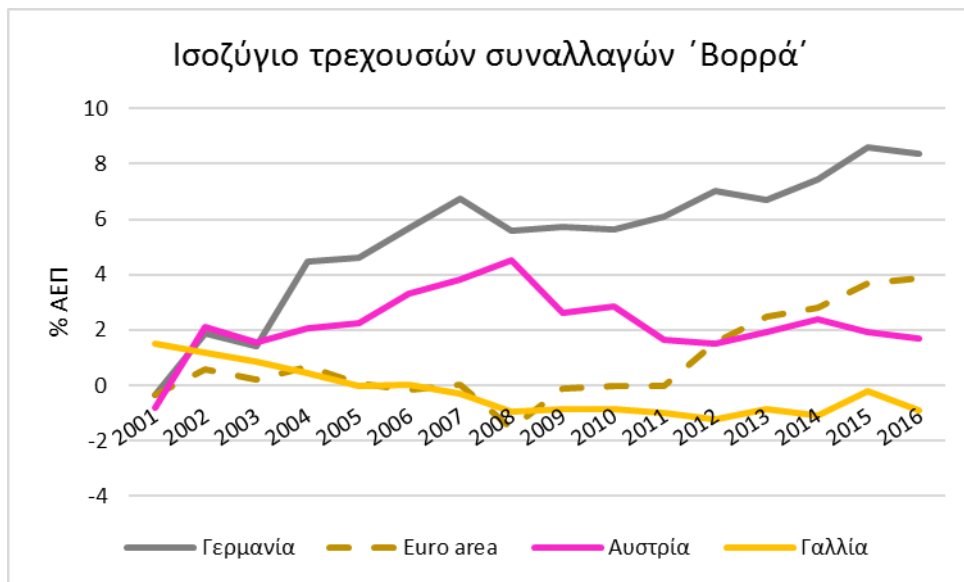

Γράφημα Νο 17: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιλεγμένων χωρών Νότου, επί % του ΑΕΠ (Πηγή ΟΟΣΑ)

Από τις εξεταζόμενες χώρες του Βορρά, η Γαλλία και η Αυστρία εμφανίζονται να διατηρούν σταθερό θετικό ισοζύγιο με μικρής κλίμακας διαφοροποιήσεις. Το Ισοζύγιο της Γαλλίας από την ένταξη στην ΟΝΕ και μετά είχε καθοδική πορεία η οποία επιδεινωνόταν ακόμη περισσότερο με αποτέλεσμα μετά την κρίση, να παρουσιάζει διαρκώς ελλείμματα ακόμη μέχρι και σήμερα. Σε ότι αφορά τις επιδώσεις της Αυστρίας διατηρούσε υψηλά πλεονάσματα στο ισοζύγιό της μέχρι το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, με εμφανή τη σταδιακή επιβράδυνση από το 2008 και μετά, παραμένοντας όμως σε θετικά επίπεδα, κοντά στον μ.ο. της ευρωζώνης.

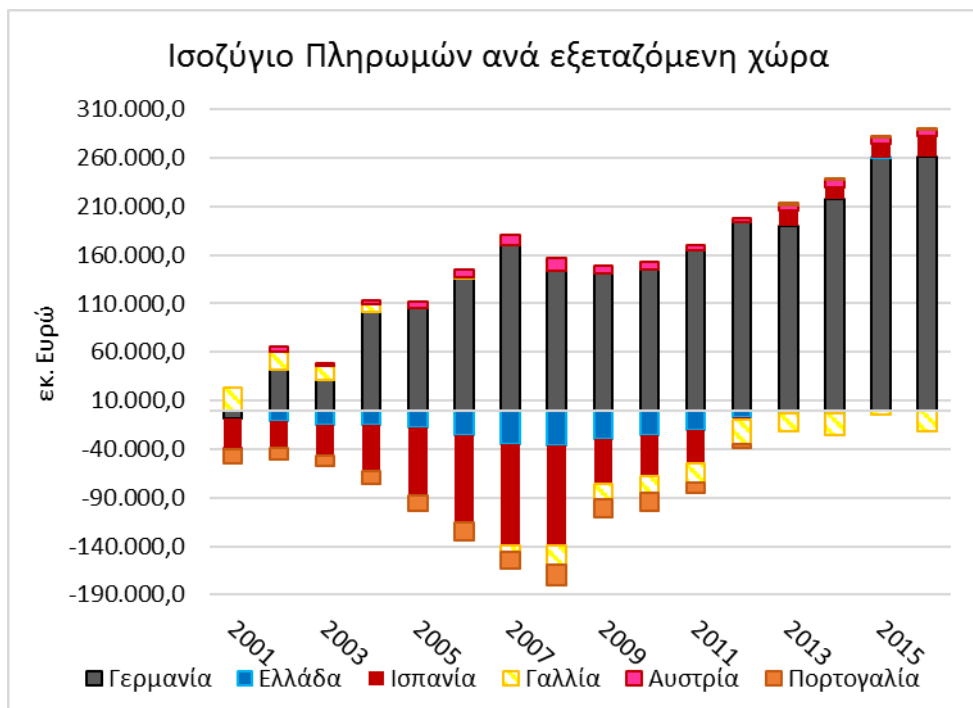
⁵⁸ Βλέπε Aleksander Aristovnik, 2006, 'Current account deficit sustainability in selected transition economies'

⁵⁹ Roubini – Wachtel, 1998, 'CURRENT ACCOUNT SUSTAINABILITY IN TRANSITION ECONOMIES', Working Paper 6468, NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, Cambridge

Γραφήματα Νο 18: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιλεγμένων χωρών Βορρά, επί % του ΑΕΠ (Πηγή ΟΟΣΑ)

Σημαντική διαφοροποίηση αποτελεί το ισοζύγιο της Γερμανίας, η οποία από την ένταξη στην ΟΝΕ, διατηρεί συνεχώς ανοδική πορεία με πολύ υψηλούς ρυθμούς αύξησης του ισοζυγίου της, το οποίο αποτυπώνεται στο διάγραμμα Νο 18. Σε αντίθεση και με τις χώρες του Βορρά και με τις χώρες του Νότου, οι οποίες υπέστησαν κάποιες μικρές ή μεγαλύτερες απώλειες μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, το ισοζύγιο της Γερμανίας παραμένει συνεχώς αυξανόμενο.

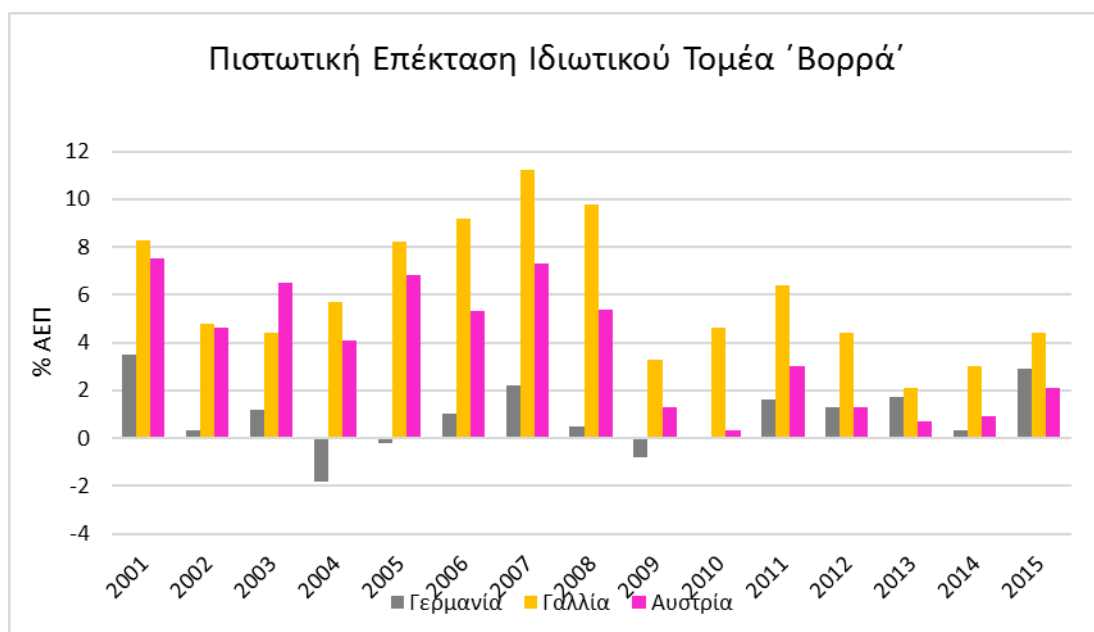

Γράφημα Νο 19: Ισοζύγιο πληρωμών, σε εκ. ευρώ, ανά εξεταζόμενη χώρα Βορρά-Νότου και ΟΝΕ (Πηγή EUROSTAT)

Αποτέλεσμα της ανισορροπίας αυτής στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μεταξύ 'Βορρά' και 'Νότου' είναι πως οι νότιες χώρες έγιναν οι οφειλέτες και οι βόρειες οι πιστωτές στις μεταξύ τους εμπορικές σχέσεις. Αυτό ανάγκασε τις νότιες χώρες που πλήττονται από την έλλειψη ρευστότητας να σταματούν να χαλάνε και να ψάχνουν για οικονομική υποστήριξη.⁶⁰

3.1.2 Πιστωτική επέκταση ιδιωτικού τομέα

Η πιστωτική ροή του ιδιωτικού τομέα αντιπροσωπεύει το καθαρό ποσό των υποχρεώσεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους, λαμβάνοντας υπόψη τα χρεόγραφα και τα δάνεια του και εκφράζεται ως ποσοστό του ΑΕΠ της κάθε χώρας. Καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο ο Βορράς διατηρούσε σταθερά επίπεδα ιδιωτικού δανεισμού, αν και μετά την κρίση ελάττωσε τα διατιθέμενα κεφάλαια (Γράφημα Νο 20).

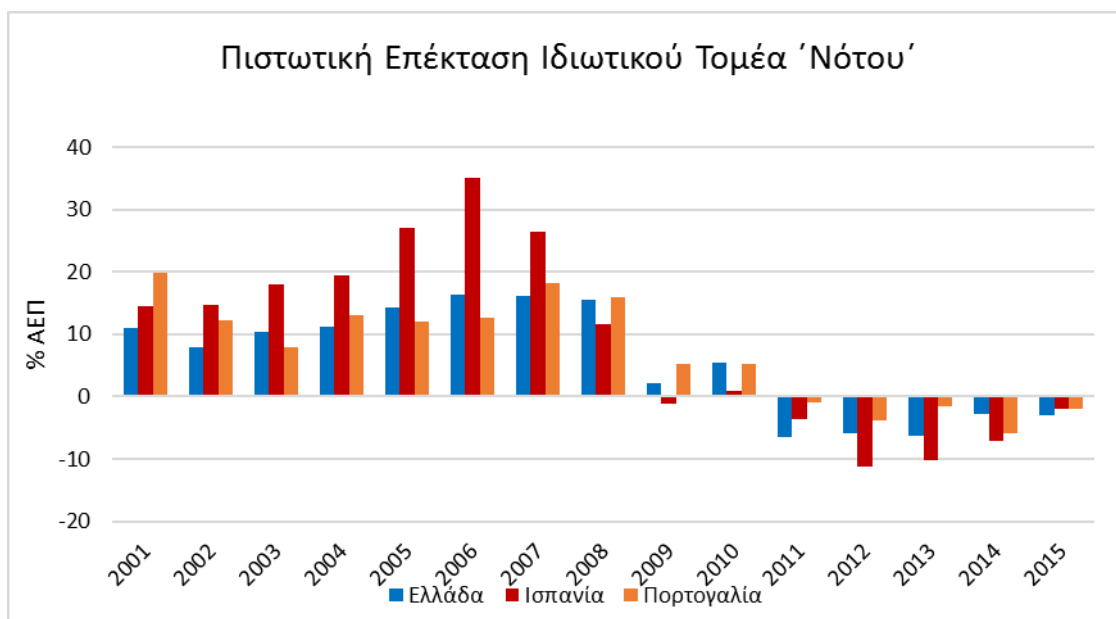

Γράφημα Νο 20: Πιστωτική επέκταση του ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένη, επί % ΑΕΠ – Ισοζύγιο επιλεγμένων χωρών Βορρά (Πηγή EUROSTAT)

Αντίθετα υπήρξε πιστωτική έκρηξη κατά την περίοδο 2003-2007 στο Νότο η οποία για την Ισπανία δεν οφειλόταν τόσο στον κρατικό δανεισμό, αφού η κυβέρνηση δεν ήταν ο κύριος δανειολήπτης αλλά οι επιχειρήσεις, με την ανάπτυξη των ακινήτων να τροφοδοτούν την αύξηση του χρέους. Στην Πορτογαλία και στην Ελλάδα, η κυβέρνηση και οι επιχειρήσεις ήταν οι κυριότεροι δανειολήπτες, εκμεταλλευόμενοι τα χαμηλά επιτόκια δανεισμού της

⁶⁰ Βλέπε Paul De Grauwe & Yuemei Ji, 2015, 'CRISIS MANAGEMENT AND ECONOMIC GROWTH IN THE EUROZONE', για τη συζήτηση "Economic Growth in Europe"

αγοράς, καθώς και της σημαντικής ροής κεφαλαίων από τον πυρήνα προς την περιφέρεια⁶¹ μέσω των διαθρωτικών ταμείων. Οι μεγάλες εισροές αυτές των κεφαλαίων οι οποίες τροφοδότησαν την οικονομική ανάπτυξη πριν την κρίση, συνέβαλλαν και στην συσσώρευση σοβαρών ανισορροπιών. Όπως έχει αναλυθεί και στο Κεφάλαιο 2, οι τιμές και οι μισθοί αυξήθηκαν σημαντικά, χωρίς ανάλογες αυξήσεις της παραγωγικότητας, γεγονός που οδήγησε σε σταδιακή απώλεια της ανταγωνιστικότητας τους.

Γράφημα Νο 21: Πιστωτική επέκταση του ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένη, επί % ΑΕΠ – Ισοζύγιο επιλεγμένων χωρών Νότου (Πηγή EUROSTAT)

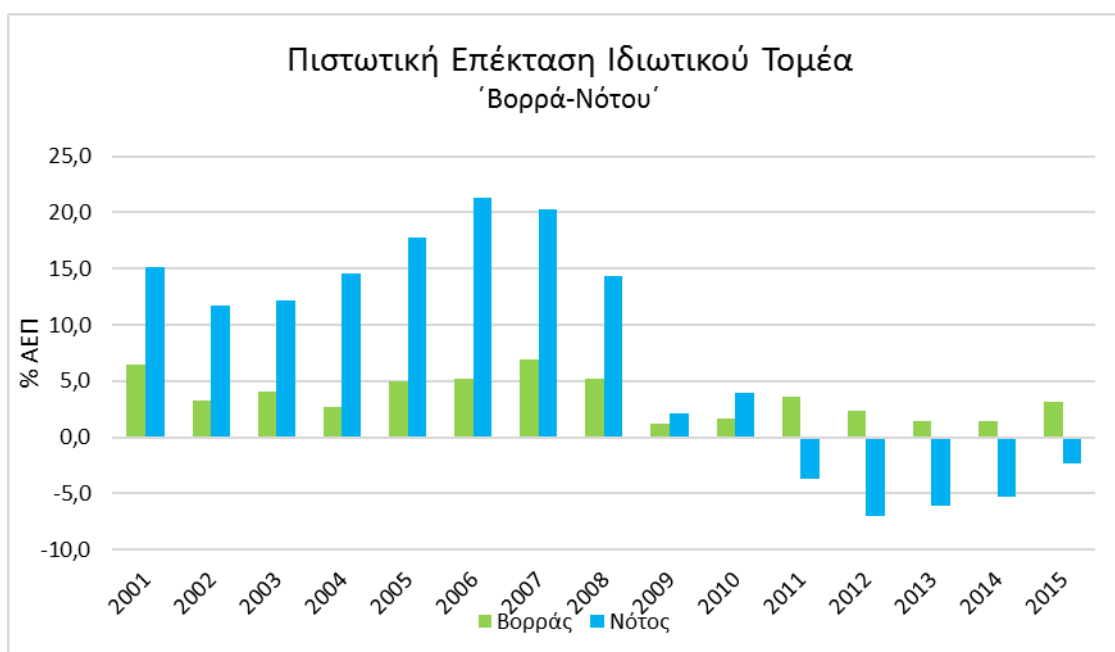
Η ΤτΕ⁶² στο Working Paper του 2011, σημειώνει πως λίγα χρόνια μετά την ίδρυση της ONE, εμφανίστηκαν μεγάλες ασυμμετρίες στα Εμπορικά Ισοζύγια και στους τρέχοντες λογαριασμούς των Κρατών - μελών. Ένα χάσμα φαίνεται να χωρίζει δύο ομάδες στη ζώνη του ευρώ, μία με την βόρειες χώρες να έχουν εξωτερικά πλεονάσματα και η άλλη συμπεριλαμβανομένου του νότου, χώρες με μεγάλα εξωτερικά ελλείμματα.

Η συγκριτική παρουσίαση των στοιχείων 'Βορρά-Νότου' επιβεβαιώνει τις ανισορροπίες στην πιστωτική επέκτασή πριν την κρίση, φτάνοντας παρά το μικρό τους μέγεθος σε υπέρ τριπλάσιους ρυθμούς δανεισμού έναντι αυτών του Βορρά, όταν την ίδια περίοδο ο Βορράς φαίνεται να κρατά συντηρητικούς ρυθμούς δανεισμού. Μετά την κρίση ο Νότος καταγράφει πλέον αρνητικά επίπεδα δανεισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ, τη στιγμή που

⁶¹ Λαμπρινή Πασχαλίδου, 2015, 'Διαχείριση Δημόσιου Χρέους σε Χώρες της Ευρωζώνης', Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,

⁶² Νίκος Χριστοδουλάκης, Βασίλης Σαραντίδης, 2011, 'EXTERNAL ASYMMETRIES IN THE EURO AREA AND THE ROLE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT', ΤτΕ

ο Βορράς συνεχίζει να χρηματοδοτεί σταθερά τον ιδιωτικό τομέα με χαμηλότερους όμως ρυθμούς (Γράφημα Νο 22).

Γράφημα Νο 22: Πιστωτική επέκταση του ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένη, επί % ΑΕΠ – Ισοζύγιο επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου (Πηγή EUROSTAT)

Με άλλα λόγια, ο ευρωπαϊκός Νότος μετεξελίχθηκε διαμέσου του δανεισμού, σε οικονομικό σχηματισμό ζήτησης, δεδομένου ότι για παράδειγμα στην Ελλάδα το 74% του ΑΕΠ το 2008 προερχόταν από τη ζήτηση και την καταναλωτική δαπάνη⁶³.

3.1.3 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2008) οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) αποτελούν βασική κινητήρια δύναμη της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης. Μέσα από ένα σωστό πλαίσιο πολιτικής, οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να εξασφαλίσουν οικονομική σταθερότητα και να προωθήσουν την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία των χωρών. Πρακτικά, οι ΑΞΕ είναι η κατηγορία των διεθνών επενδύσεων που πραγματοποιούνται από μια εγχώρια εταιρεία για την απόκτηση διαρκούς ενδιαφέροντος για μια οικονομική οντότητα που λειτουργεί σε μια οικονομία διαφορετική από εκείνη του επενδυτή.

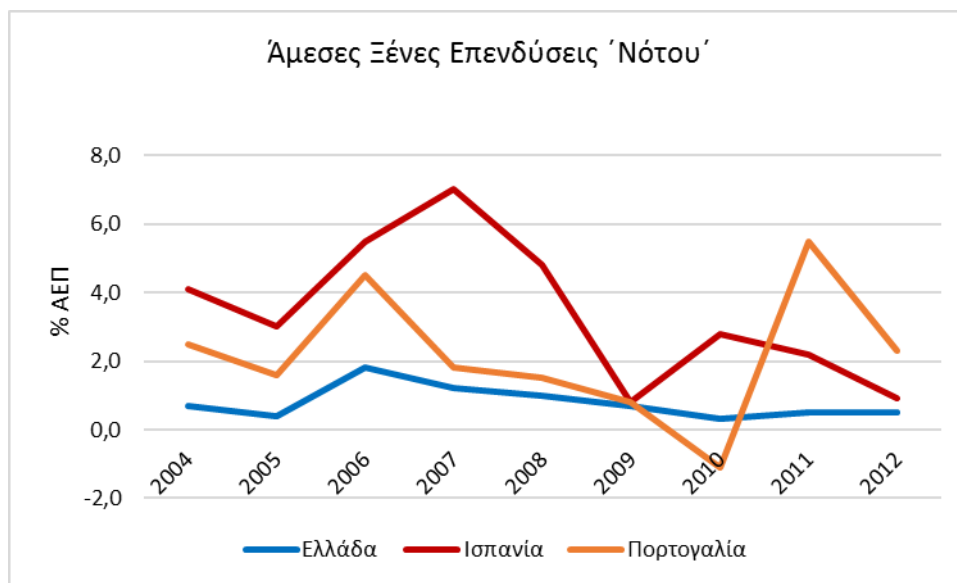
Η ΤτΕ (2011)⁶⁴ υποστηρίζει ότι ο κρίσιμος παράγοντας στη διαμόρφωση παραγωγικότητας που επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα και την εξωτερική θέση της

⁶³ Σάββας Γ. Ρομπόλης, 2015, 'Η άνιση ανάπτυξη. Η Ελλάδα και οι οικονομίες των χωρών του ευρωπαϊκού Νότου', άρθρο, <<http://www.robolis.gr/anish-anaptyksh.html>>

⁶⁴ Βλέπε Νίκος Χριστοδουλάκης, Βασίλης Σαραντίδης, 2011, 'EXTERNAL ASYMMETRIES IN THE EURO AREA AND THE ROLE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT'

οικονομίας, είναι το μέγεθος και η σύνθεση των ξένων άμεσων επενδύσεων. Αυτό που διαπιστώνεται είναι πως οι βόρειες χώρες έλαβαν περισσότερες συνολικές FDI από ό,τι οι νότιες, οι οποίες επενδύθηκαν σε ακίνητα και όχι σε παραγωγικούς τομείς, όπως έχει ήδη καταγραφεί στο Κεφάλαιο 2.

Τα Γραφήματα Νο 23 και Νο 24 για τις χώρες αναλυτικά Βορρά και Νότου, δείχνουν μια παράλληλη πορεία και των δύο ομάδων, με αισθητή την αυξομείωση του ποσοστού των ΑΞΕ της Ισπανίας πριν την κρίση για την ομάδα των εξεταζομένων χωρών του Νότου.

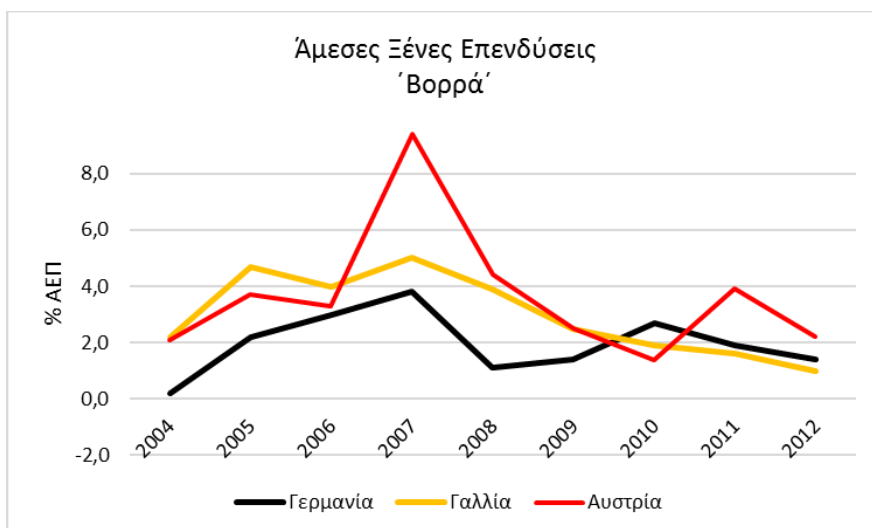

Γραφήματα Νο 23: Ξένες Άμεσες Επενδύσεις⁶⁵ επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή : EUROSTAT)

Αξίζει να εστιάσουμε στην ξεχωριστή διαφοροποίηση της Αυστρίας για το έτος 2007, όπου σημείωσε ρεκόρ, άμεσων ξένων επενδύσεων τριπλασιάζοντας σχεδόν το ποσοστό της από τα προηγούμενα χρόνια, φτάνοντας στο 9,4 % του ΑΕΠ όπως φαίνεται στο Γράφημα Νο 23. Αυτό ήταν αποτέλεσμα, σύμφωνα με την επενδυτική ανάλυση της Αμερικάνικης κυβέρνησης⁶⁶ για την Αυστρία, των διευρύνσεων στην ΕΕ του 2004 και του 2007, οι οποίες ενίσχυσαν την ελκυστικότητα της χώρας αυτής ως επενδυτικό προορισμό, καθόσον αυξήθηκε η πρόσβαση από τις αγορές της Ανατολικής Ευρώπης.

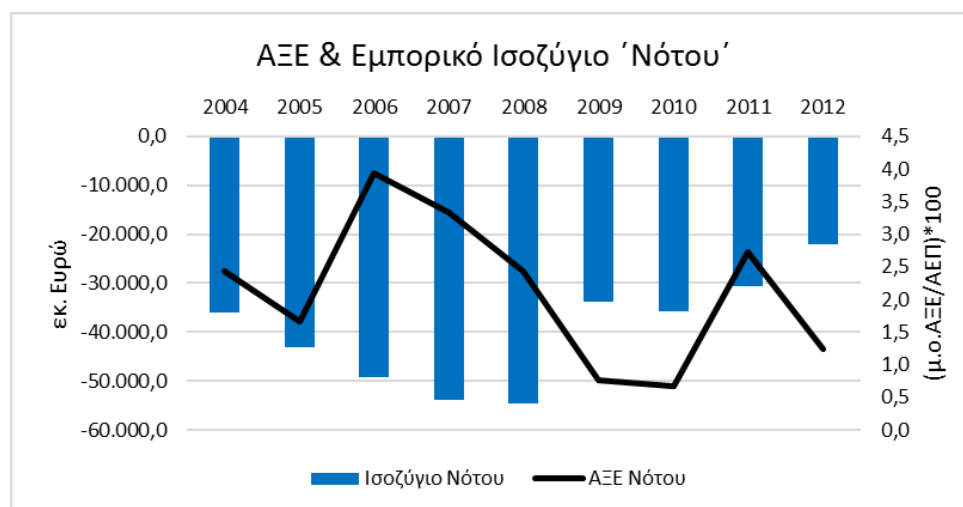
⁶⁵ Χρησιμοποιείται η μέση τιμή των εισροών προς τις άμεσες ξένες επενδύσεις έντασης, ως ποσοστό του ΑΕΠ, επί τις 100.

⁶⁶US Department of STATE, 2015, '2015 Investment Climate Statement – Austria'

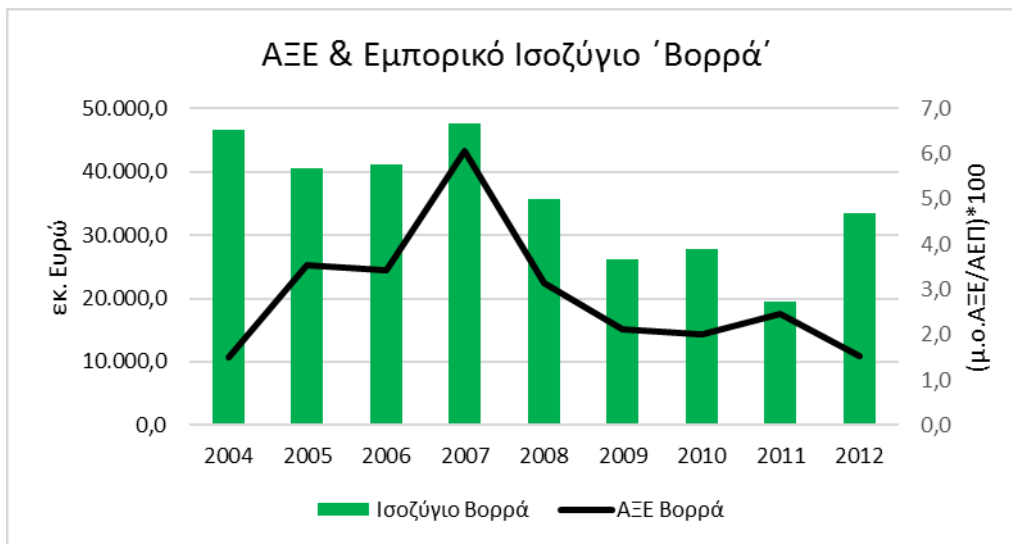

Γραφήματα Νο 24: Ξένες Άμεσες Επενδύσεις επιλεγμένων χωρών Βορρά (πηγή : EUROSTAT)

Διαπιστώνεται τέλος πως στη ζώνη του ευρώ κατά την εξεταζόμενη περίοδο, υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ ροών FDI και εμπορικού ισοζυγίου στις βόρειες χώρες, ενώ αντίθετα μια αρνητική σχέση για τις νότιες χώρες (Γραφήματα Νο 25 και Νο 26). Δηλαδή όταν το εμπορικό ισοζύγιο των βορείων χωρών αυξάνει, αυξάνει ταυτόχρονα και η μέση τιμή των εισροών προς τις άμεσες ξένες επενδύσεις (ως ποσοστό του ΑΕΠ) δείχνοντας την θετική αλληλεξάρτηση εμπορίου και επενδύσεων. Δυστυχώς το αντίθετο συμβαίνει με τις Νότιες χώρες οι οποίες έχουν εμπορικά ελλείματα, τα οποία καταφέρνουν μεν να τα μειώσουν μετά την κρίση, λόγω της λιτότητας που επιβλήθηκε, αλλά ελαττώθηκαν παράλληλα σημαντικά και οι ροές των άμεσων ξένων επενδύσεων, ως αποτέλεσμα της αστάθειας, αβεβαιότητας και της αύξησης του επενδυτικού ρίσκου για τις χώρες αυτές.

Γραφήματα Νο 25: Συσχέτιση μεταξύ ροών FDI και Εμπορικού Ισοζυγίου επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή : EUROSTAT)

Γραφήματα Νο 26: Συσχέτιση μεταξύ ροών FDI και Εμπορικού Ισοζυγίου επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή : EUROSTAT)

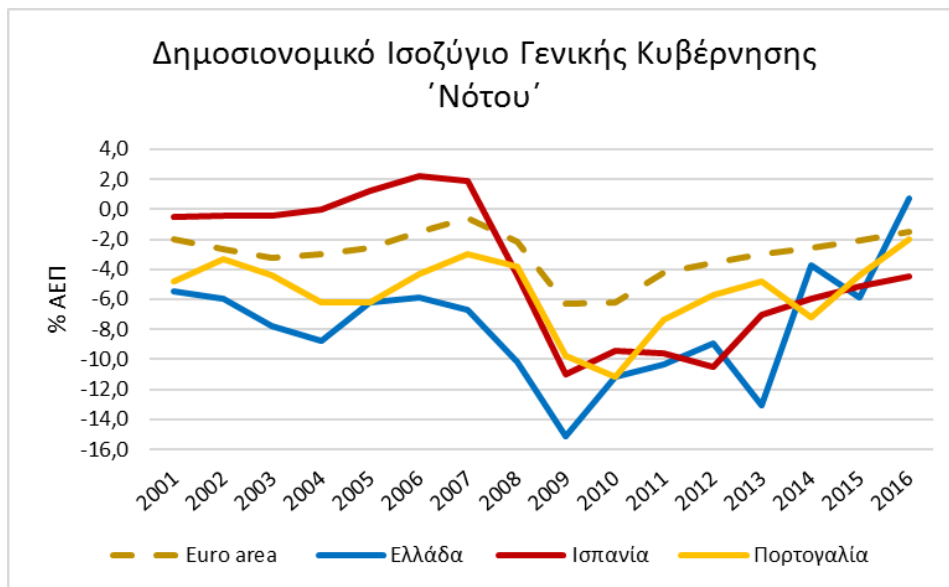
3.2 Δημοσιονομικός τομέας

3.2.1 Έλλειμμα – Πλεόνασμα γενικής κυβέρνησης (δημοσιονομικό ισοζύγιο)

Σημαντικός δείκτης αξιολόγησης της απόδοσης μιας οικονομίας αποτελεί το δημοσιονομικό ισοζύγιο, που εκφράζει την διαφορά μεταξύ των δημόσιων εσόδων και των δαπανών. Το δημοσιονομικό ισοζύγιο είναι η διαφορά μεταξύ των δημόσιων εσόδων και των δαπανών. Τα διαδοχικά μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα είναι εξαιρετικά επιζήμια για τη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών, καθώς χρηματοδοτούνται από πρόσθετο χρέος. Η παρακολούθηση των δημοσιονομικών εξελίξεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Σύμφωνο Σταθερότητας, Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, κ.λπ.) γίνεται σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης.

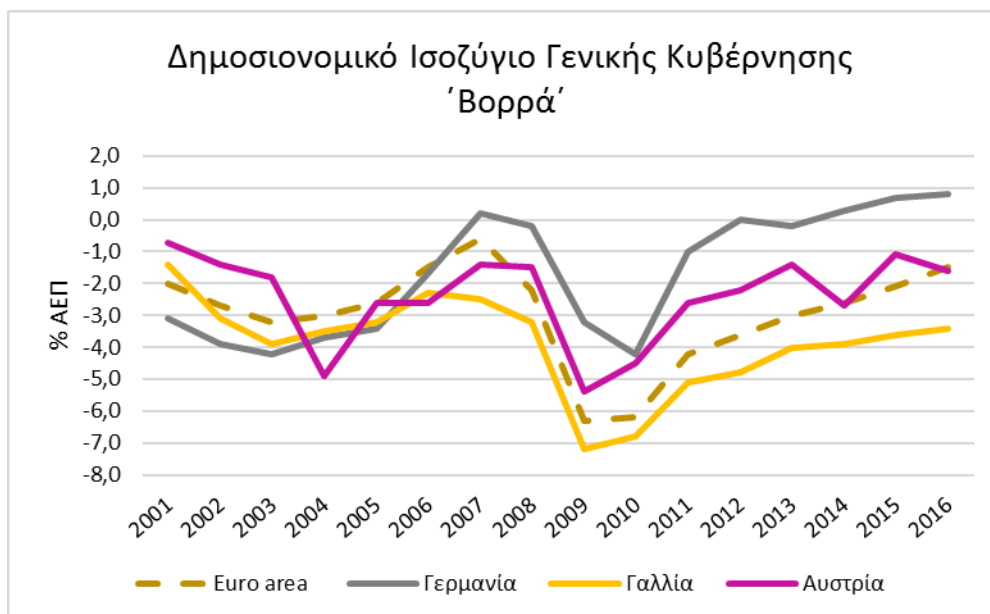
Οι χώρες του Νότου, από την είσοδό τους στο κοινό νόμισμα, παρουσίαζαν πολύ μικρό έλλειμμα γενικής Κυβέρνησης, αποτέλεσμα κυρίως της εφαρμογής του κριτηρίου σύγκλισης για την ένταξή τους στην ΟΝΕ Γράφημα Νο 27.

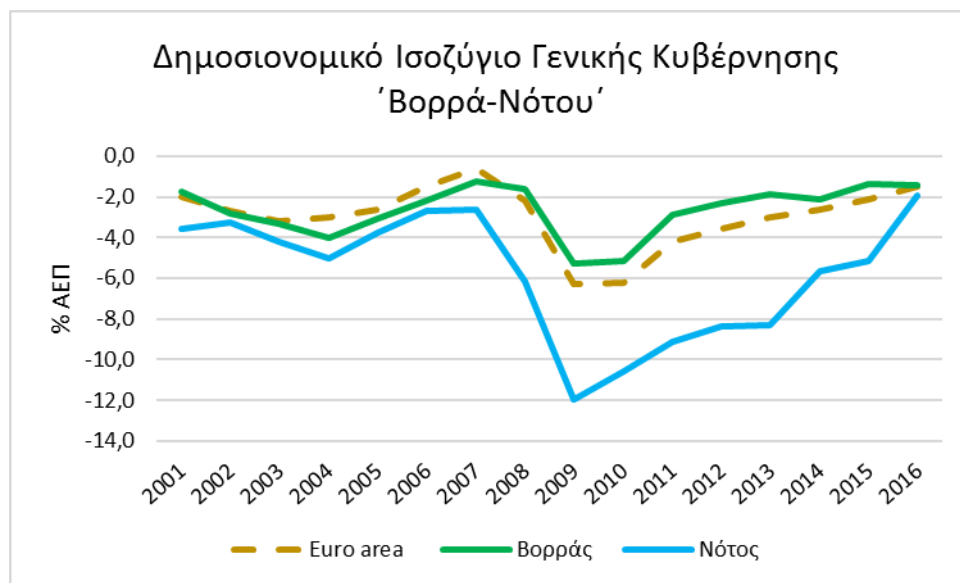
Γράφημα Νο 27: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Νότου και Ευρωζώνης, ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, (Πηγή EUROSTAT)

Παρατηρώντας το Γράφημα των επιλεγμένων χωρών του 'Βορρά' διαπιστώνεται ότι από την κρίση και μετά όλες οι χώρες παρουσίασαν μεγάλα ελλείμματα τα οποία υπερέβαιναν κατά πολύ το όριο του κριτηρίου σύγκλισης (3%). Κατάφεραν όμως να ανακάμψουν και να διορθώνουν γρήγορα τα δημοσιονομικά τους ελλείμματα, με την Γερμανία να εμφανίζει και πλεονάσματα μάλιστα μετά το 2012, την Αυστρία να ακολουθεί εντός ορίων σύγκλισης ενώ η Γαλλία να δείχνει ότι δυσκολεύεται να ακολουθήσει την πορεία των υπολοίπων επιλεγμένων χωρών του Βορρά, βελτιώνοντας μεν με αργούς ρυθμούς το δημοσιονομικό της ισοζύγιο, παραμένοντας όμως εκτός των ορίων σύγκλισης.

Γράφημα Νο 28: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Βορρά και Ευρωζώνης, ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, (Πηγή EUROSTAT)

Η σύγκριση των ισοζυγίων του Βορρά με τον Νότο δείχνει πως μέχρι την εκδήλωση της κρίσης δεν υπήρχαν σημαντικές διαφορές και ακολουθούσαν όλες και οι δύο ομάδες την ίδια τάση διόρθωσης που συνέπιπτε σχεδόν με αυτήν της ΟΝΕ. Η τάση αυτή διαφοροποιήθηκε αισθητά μετά την κρίση, με τον μέσο όρο των χωρών του Νότου να ξεκινά από το 1,75% του ΑΕΠ το 2008 και να υπερδιπλασιάζεται, φτάνοντας το 3.44% ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2015, όταν οι Βόρειες χώρες παρουσιάζουν αντίστοιχο έλλειμμα μόνο 1,38% το ίδιο έτος.

Γράφημα Νο 29: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου και Ευρωζώνης, ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, (Πηγή EUROSTAT)

Σε γενικές γραμμές για τις εξεταζόμενες χώρες ως ομάδες Βορρά και Νότου, διαπιστώνεται πως τα δημοσιονομικά ελλείμματα έχουν πλέον εξαλειφθεί και επιτυγχάνεται τελικά η επιθυμητή σύγκλιση, είτε με την εφαρμογή των προγραμμάτων βοήθειας για τις χώρες του Νότου, είτε με αυτόνομες διαχειρίσεις των οικονομιών τους από τις χώρες του Βορρά.

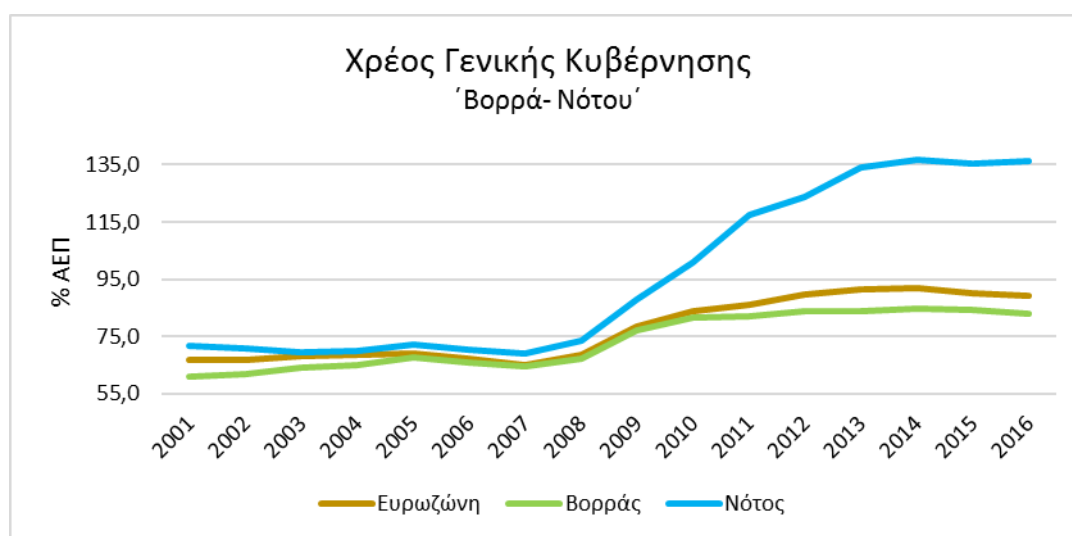
3.2.2 Χρέος γενικής κυβέρνησης

Ακόμη μια παράμετρος που αντικατοπτρίζει την ευρωστία μιας χώρας είναι το Χρέος Γενικής Κυβέρνησης το οποίο ορίζεται ως το σύνολο του ακαθάριστου χρέους στην ονομαστική αξία που εκκρεμεί στο τέλος του έτους και ενοποιείται μεταξύ και εντός των τομέων της γενικής κυβέρνησης. Επίσης το απόθεμα του δημόσιου χρέους στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος ισούται με το άθροισμα των υποχρεώσεων στο τέλος του έτους

όλων των μονάδων που ταξινομούνται στον τομέα της γενικής κυβέρνησης στο νόμισμα και καταθέσεις, συν τα χρεόγραφα, συν τα δάνεια⁶⁷.

Όταν ξεκίνησε από την Αμερική το 2008 η παγκόσμια οικονομική κρίση, ήταν αναμενόμενο ότι θα επηρέαζε και τις χώρες της Ευρωζώνης. Στην αρχή η κρίση έπληξε το τραπεζικό σύστημα και στη συνέχεια επεκτάθηκε στις χώρες της ΕΕ που είχαν και τη μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση με τις ΗΠΑ. Χρειάστηκε να βοηθηθούν οι τράπεζες με τη χορήγηση χρηματικών ποσών στις τράπεζες για την ανάπτυξη της ρευστότητας, καθώς και στην κρατικοποίηση ορισμένων από αυτών.

Στη συνέχεια, όταν στην εξέλιξη της κρίσης επήλθε μείωση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων, η κρίση πέρασε στις πραγματικές οικονομίες των χωρών της Ευρωζώνης. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε αύξηση των δημοσίων δαπανών, κλονισμό της δημοσιονομικής σταθερότητας, τραπεζικές κρίσεις και κρίσεις δημοσίου χρέους⁶⁸. Με αφορμή την κρίση στην Ευρωζώνη, στις περισσότερες χώρες αυξήθηκε σημαντικά το δημόσιο χρέος (Γράφημα Νο 30).

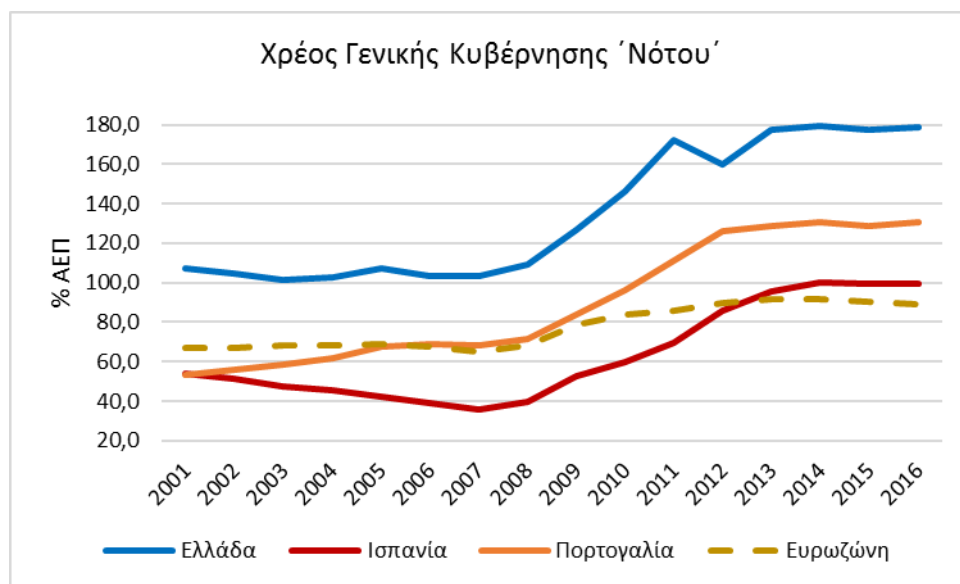
Γράφημα Νο 30: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ επιλεγμένων χωρών Βορρά-Νότου και ΟΝΕ (πηγή EUROSTAT)

Στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία από τις χώρες του Νότου, υπήρξε εκτόξευση των επιτοκίων δανεισμού, με συνέπεια την έξοδο από τις διεθνείς αγορές και την προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης της ΕΕ. Η αύξηση των επιτοκίων οδηγεί σε αδυναμία των χρεωστών για αποπληρωμή των χρεών, δεδομένου ότι υπήρξε μεγάλος τραπεζικός δανεισμός πριν την

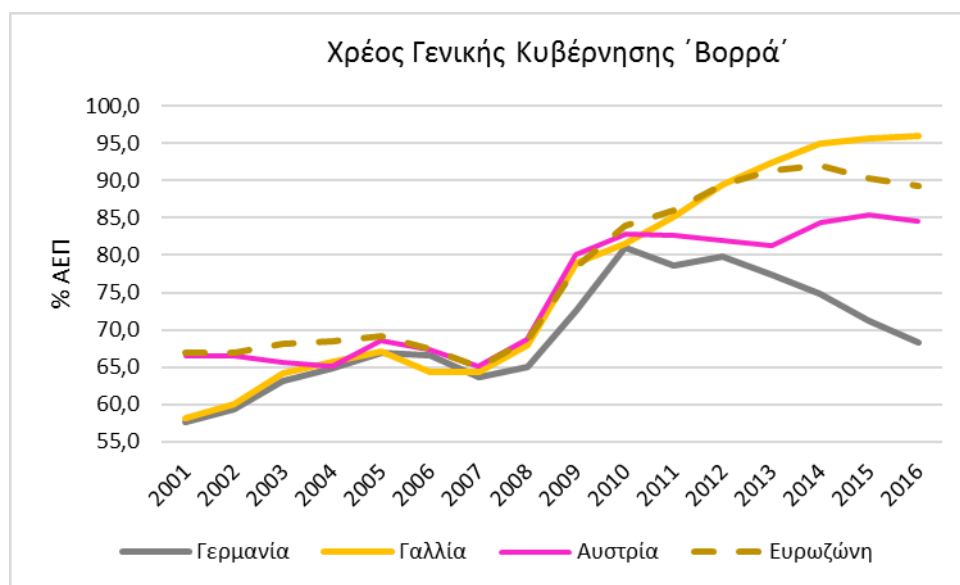
⁶⁷ Σύντομη περιγραφή κατά EUROSTAT

⁶⁸ Βλέπε Ασημάκης Ταμουραντζής, ημερομηνία πρόσβασης Μάιος 2017, 'Οι Διεθνείς Οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα, Διεθνής πολιτική οικονομία'

κρίση, με αποτέλεσμα τη περαιτέρω μείωση του τραπεζικού δανεισμού, τη μαζική ρευστοποίηση αποθεμάτων και χρεογράφων καθώς και εκποίηση των περιουσιακών στοιχείων. Συνέπεια όλων αυτών ήταν η αύξηση του χρέους και η ύφεση της οικονομίας⁶⁹. Αναλυτικότερα το χρέος των εξεταζόμενων χωρών Βορρά Νότου φαίνονται στα Γραφήματα Νο 31 και Νο 32.

Γραφήματα Νο 31: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Νότου (πηγή EUROSTAT)

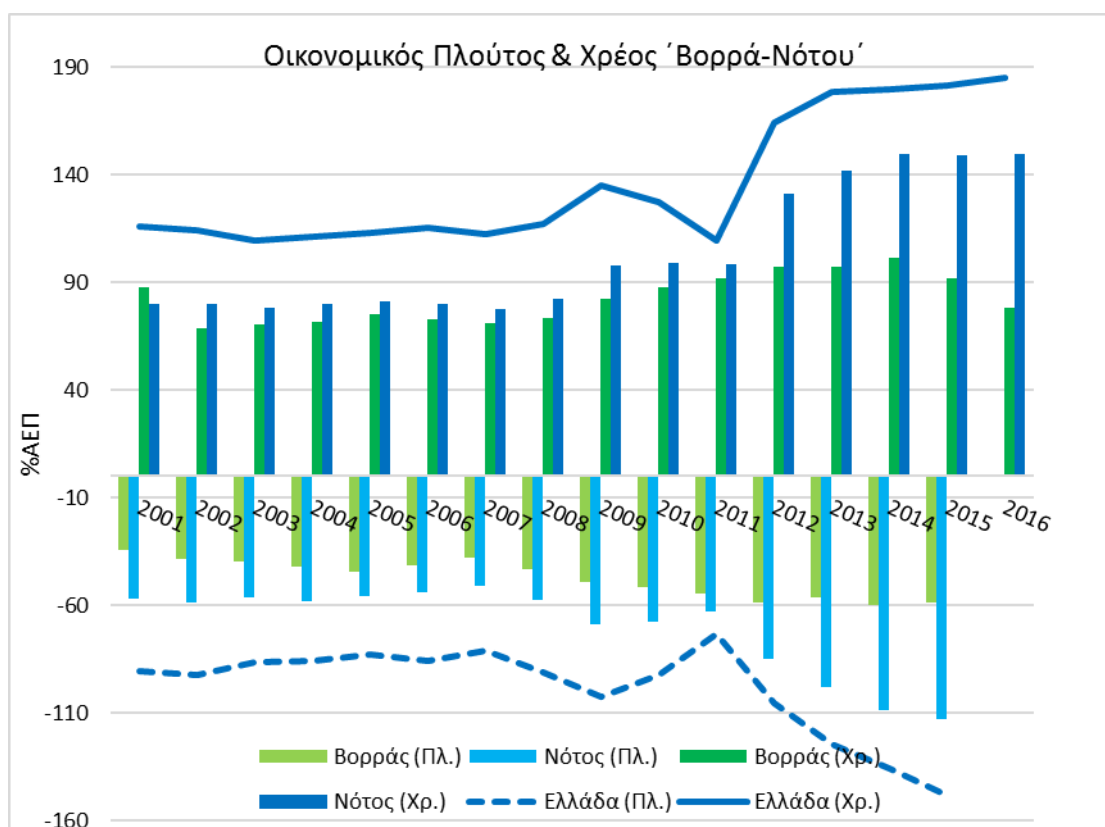
Γραφήματα Νο 32: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης επιλεγμένων χωρών Βορρά (πηγή EUROSTAT)

Λόγω της υψηλής συσχέτισης μεταξύ ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και πιστωτικών κινδύνων που συνδέονται με το καθαρό εξωτερικό χρέος της χώρας, η διατήρηση

⁶⁹ Βλέπε Ασημάκης Ταμουραντζής, ημερομηνία πρόσβασης Μάιος 2017, 'Οι Διεθνείς Οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα, Διεθνής πολιτική οικονομία'

υψηλών ελλειμμάτων οδηγεί εκ των πραγμάτων σε μεγαλύτερη αύξηση του κόστους δανεισμού, όπως συνέβη και με τις εξεταζόμενες χώρες του Νότου.

Από τα στοιχεία του ΟΟΣΑ σχετικά με τον Οικονομικό “Πλούτο”⁷⁰ της Γενικής Κυβέρνησης και το αντίστοιχο χρέος της, αποτυπώνονται οι αποκλίσεις μεταξύ Βορρά και Νότου στην ΕΕ στο Γράφημα Νο 33. Περίσκεψη δε και την ανάγκη λήψης σοβαρών αποφάσεων, δείχνουν οι καμπύλες για την Ελλάδα, οι οποίες είναι όχι μόνο εκτός του μέσου όρου του Νότου αλλά και με ακόμα μεγαλύτερη απόκλιση, παρά την εφαρμογή προγραμμάτων διάσωσης.

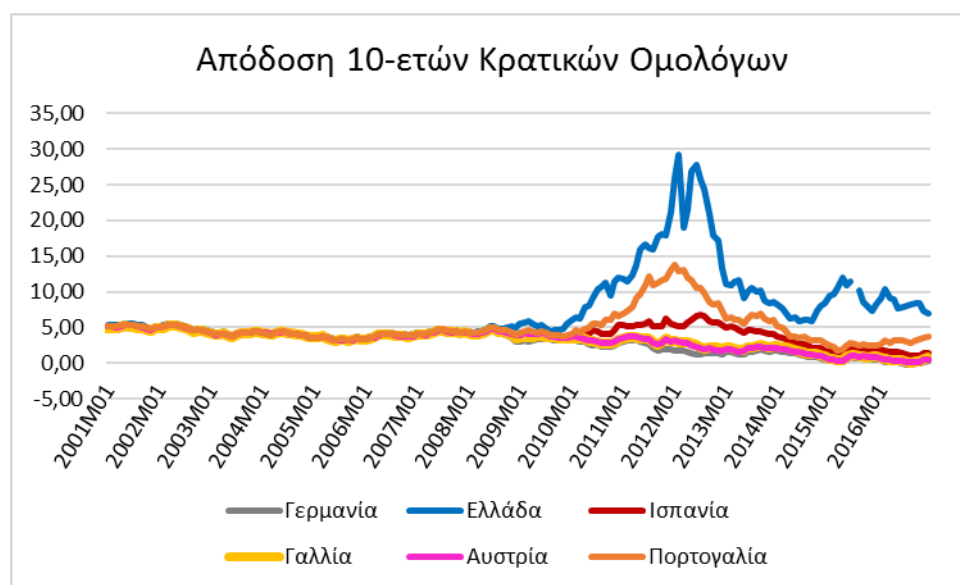
Γράφημα Νο 33: Οικονομικός Πλούτος της Γενικής Κυβέρνησης και χρέος Βορρά-Νότου και Ελλάδας (Πηγή ΟΟΣΑ)

⁷⁰ Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ ως Οικονομικός Πλούτος ορίζεται η οικονομική καθαρή αξία του τομέα της γενικής κυβέρνησης και είναι η συνολική αξία των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων μείον τη συνολική αξία των εκκρεμών υποχρεώσεων του. Ο δείκτης αυτός μετράται ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

3.2.3 Πιστοληπτική διαβάθμιση

Σημαντικό ρόλο στην επιδείνωση των οικονομιών πολλών κρατών-μελών της Ευρωζώνης, έπαιξε η υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας από τους οίκους αξιολόγησης. Η πιστοληπτική ικανότητα εκφράζει την αξιοπιστία και την φερεγγυότητα ενός κράτους να ανταποκριθεί στην εκπλήρωση αποπληρωμής των υποχρεώσεών της.

Σε ότι αφορά το επενδυτικό ρίσκο λοιπόν, πριν την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης 2008, οι οίκοι αξιολόγησης εκτιμούσαν θετικά την πιστοληπτική ικανότητα των χωρών της Ευρωζώνης, με αποτέλεσμα πολλά κράτη-μέλη να δανείζονται με χαμηλά επιτόκια. Ωστόσο, όταν η κρίση επεκτάθηκε στην Ευρωζώνη και ήρθαν στο προσκήνιο προβλήματα υπερχρέωσης κρατών με τα επιτόκια δανεισμού των κρατικών ομολόγων να διευρυνθούν έντονα. Οι αρνητικές αυτές εξελίξεις με την αύξηση των επιτοκίων των κρατικών ομολόγων κυρίως στις χώρες του Νότου και με τη μεγαλύτερη αύξηση να σημειώνεται από την Ελλάδα, αποτυπώνεται στο Γράφημα Διάγραμμα Νο 34.

Γράφημα Νο 34: Αποδόσεις Κρατικών Ομολόγων 10ετίας (πηγή : EUROSTAT)

Οι διαφορές λοιπόν Βορρά – Νότου είναι ορατές, καταγραμμένες και μάλιστα ειπωμένες από επίσημα χείλη της Ένωσης. Αυτό που μένει είναι να παρθούν τα ουσιαστικά μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεπειών τόσο των διαφορών μεταξύ των χωρών, όσο και αυτής της κρίσης. Ήδη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημειώνει πως «Τα κράτη μέλη, ιδίως εκείνα με μεγάλα αποθέματα ιδιωτικού και εξωτερικού χρέους, θα πρέπει να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις που θα ενισχύσουν την παραγωγικότητα, θα προωθήσουν τη δημιουργία

θέσεων εργασίας, θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητα και τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Τα κράτη μέλη με μεγάλο πλεονάσματα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών πρέπει να εφαρμόσουν ως προτεραιότητα μέτρα που βοηθούν τη διοχέτευση των υπερβολικών αποταμιεύσεων προς την εγχώρια οικονομία και ενισχύοντας έτσι τις εγχώριες επενδύσεις»⁷¹.

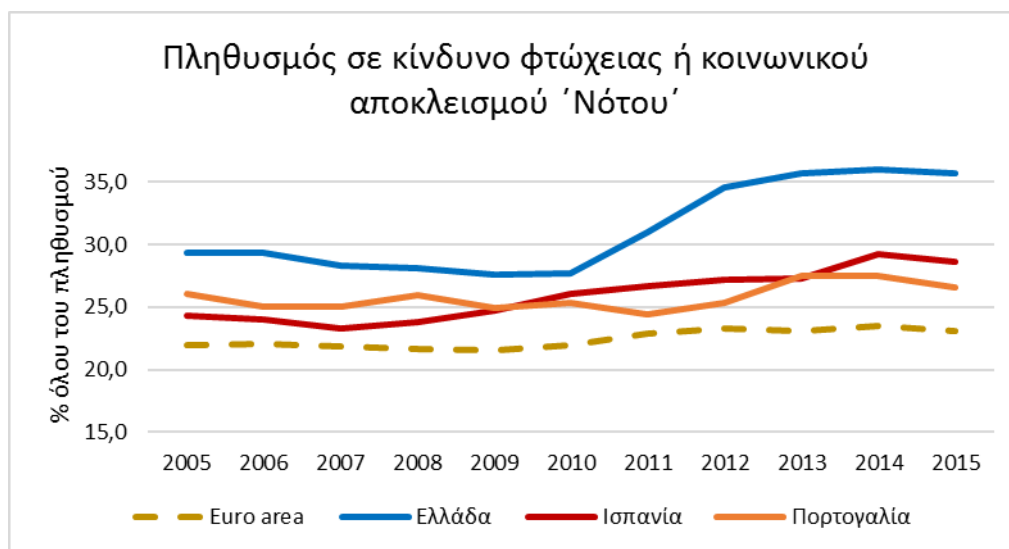
⁷¹ European Commission, 2015, 'Autumn 2015 Economic Forecast: Moderate recovery despite challenges «The economic recovery in the euro area and the European Union as a whole is now in its third year. It should continue at a modest pace next year despite more challenging conditions in the global economy»', Press release, Brussels, <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5996_en.htm>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Κοινωνικές επιπτώσεις

Αποτέλεσμα της εφαρμογής των προγραμμάτων διάσωσης και της πολιτικής λιτότητας που εφαρμόστηκε, αλλά και των αδυναμιών των οικονομιών των πληγέντων κ-μ να ανταπεξέλθουν στην χρηματοπιστωτική κρίση, είχαν κοινωνικές επιπτώσεις που θεωρούμε πως πρέπει να εξεταστούν, καθώς εκτός των άλλων αυξάνουν τις ανισότητες μεταξύ του Βορρά και του Νότου.

4.1. Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

Η κοινωνική καθίζηση αντανακλάται και στα επίπεδα της φτώχειας των εξεταζόμενων χωρών. Η EUROSTAT⁷² (2017) επισημαίνει ότι το 2015, σχεδόν 119 εκατομμύρια άνθρωποι, ή το 23,7% του πληθυσμού της ΕΕ, βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Από την ένταξή τους στην ΟΝΕ Στο Γράφημα Νο 35 καταγράφεται το ποσοστό των εξεταζόμενων χωρών του Νότου όπου παρουσιάζουν αρκετά μεγαλύτερα ποσοστά από το μ.ο. αυτής, αλλά και μετά το 2010 αποτυπώνεται αύξηση, εκτός της Πορτογαλίας που εκδηλώνεται με καθυστέρηση. Ειδικότερα για την Ελλάδα, η αύξηση ήταν ραγδαία και μεγάλη. Μάλιστα τα στοιχεία της EUROSTAT δείχνουν πως από το 2005 έως το 2016 ο Ελληνικός πληθυσμός που είναι σε κίνδυνο φτώχειας και κατώφλι κινδύνου φτώχειας αυξήθηκε από τα 3,124 εκ. στα 3,789 εκ. άτομα (17,55%)⁷³.

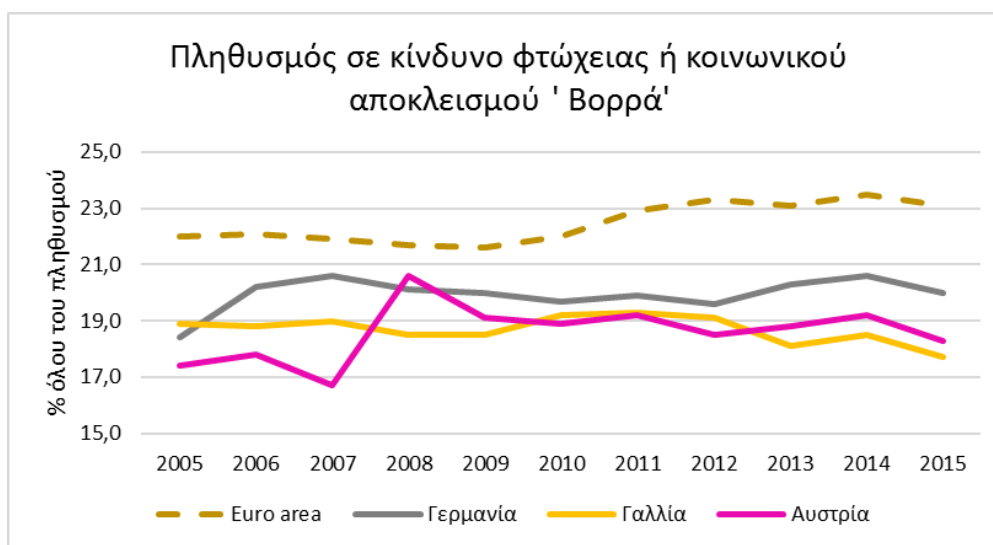
Γράφημα Νο 35: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξεταζόμενων χωρών Νότου (Πηγή EUROSTAT)

⁷² Βλέπε Eurostat Statistics Explained, March 2017, 'Europe 2020 indicators - poverty and social exclusion'

⁷³ ΕΛΣΤΑΤ, 2017, 'Συνθήκες Διαβίωσης στην Ελλάδα', Αθήνα, σελ. 50

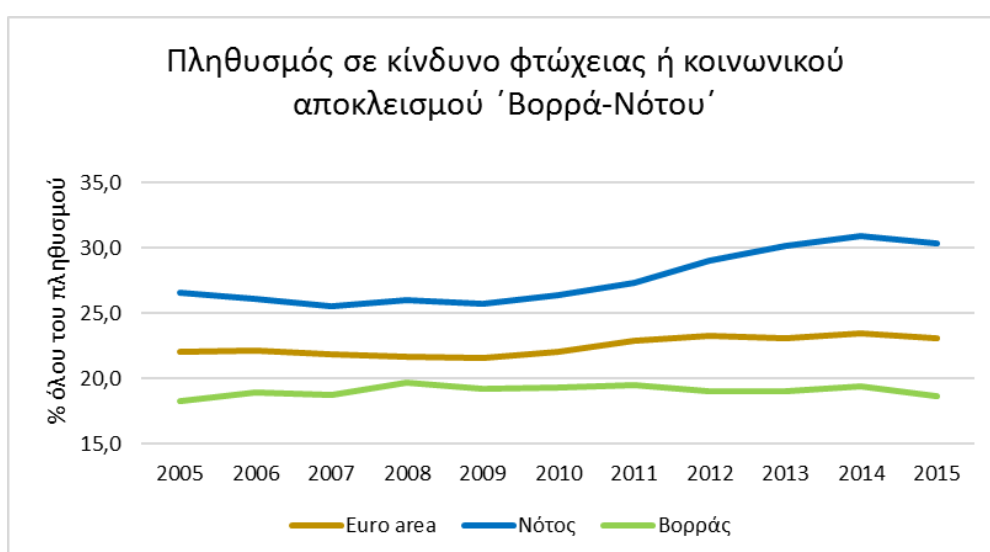

Οι χώρες του Βορρά αντιθέτως διατήρησαν τα χαμηλά ποσοστά κινδύνου φτώχειας του πληθυσμού τους και μάλιστα καθ' όλην την εξεταζόμενη περίοδο τα ποσοστά αυτά παρέμειναν αρκετά κάτω του μ.ο. της ΟΝΕ, όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα Νο 35.

Γράφημα Νο 36: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξεταζόμενων χωρών Βορρά (Πηγή EUROSTAT)

Η συγκριτική απεικόνιση του Βορρά και του Νότου σε ότι αφορά τα ποσοστά των αντίστοιχων πληθυσμών σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, αποτυπώνει καθαρά τον άνισο αντίκτυπο της κρίσης, καθόσον πριν αυτής, υπήρχε μία πορεία σύγκλισης (βελτίωσης των ποσοστών του Νότου), αλλά μετά από αυτήν, οι πορείες διευρύνθηκαν και απέκλιναν περισσότερο με πιο έντονη απόκλιση αυτής των χωρών του Νότου (Γράφημα Νο37).

Γράφημα Νο 37: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξεταζόμενων χωρών Βορρά-Νότου (Πηγή EUROSTAT)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016)⁷⁴, θεωρεί ως βασική αιτία για τις διαφορές στα ποσοστά φτώχειας σε ολόκληρη την ΕΕ ότι είναι ο άνισος αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης, που επηρεάστηκε από τον τρόπο αντίδρασης των αγορών εργασίας και των κοινωνικών συστημάτων της κάθε χώρας, αλλά και στα πακέτα δημοσιονομικής εξυγίανσης που εφαρμόστηκαν στα περισσότερα κράτη μέλη.

Είναι επίσης χαρακτηριστικές οι δηλώσεις του ευρωπαίου επιτρόπου κ. László Andor (2013), αρμόδιου για την απασχόληση, τις κοινωνικές υποθέσεις και την ένταξη, οι οποίες επιβεβαιώνουν τα στοιχεία που περιγράψαμε: «Η κοινωνική κρίση στην Ευρώπη εξακολουθεί να επιδεινώνεται και σε ορισμένα κράτη μέλη δεν προβλέπεται αισθητή βελτίωση της κατάστασης. Οι φτωχότεροι είναι πολύ συχνά αυτοί που πλήττονται περισσότερο...»⁷⁵

Βέβαια, η ΕΕ μέσω της νέας στρατηγικής “Ευρώπη 2020”⁷⁶ προωθεί την κοινωνική ένταξη, ιδίως μέσω της μείωσης της φτώχειας, με στόχο να άρει τουλάχιστον 20 εκατομμυρίων ανθρώπων από τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

4.2. Κοινωνικές δαπάνες

Οι πληγείσες χώρες προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κατάσταση μετά την κρίση, διαθέτουν αυξημένα κεφάλαια κοινωνικών δαπανών. Στο Γράφημα Νο 38 φαίνεται πως ο Νότος διαθέτει αρκετά περισσότερες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ, από αυτά που έδινε στο παρελθόν και προσεγγίζει πλέον τα ποσοστά των βορείων χωρών. Η Ελλάδα ειδικότερα έχει ξεπεράσει κατά πολύ τις παλαιές τις επιδόσεις και μετά το 2011 ξεπερνά σε διάθεση κεφαλαίων, ως ποσοστό του ΑΕΠ, για κοινωνικές ανάγκες, ακόμα και του ποσοστού της Γερμανίας.

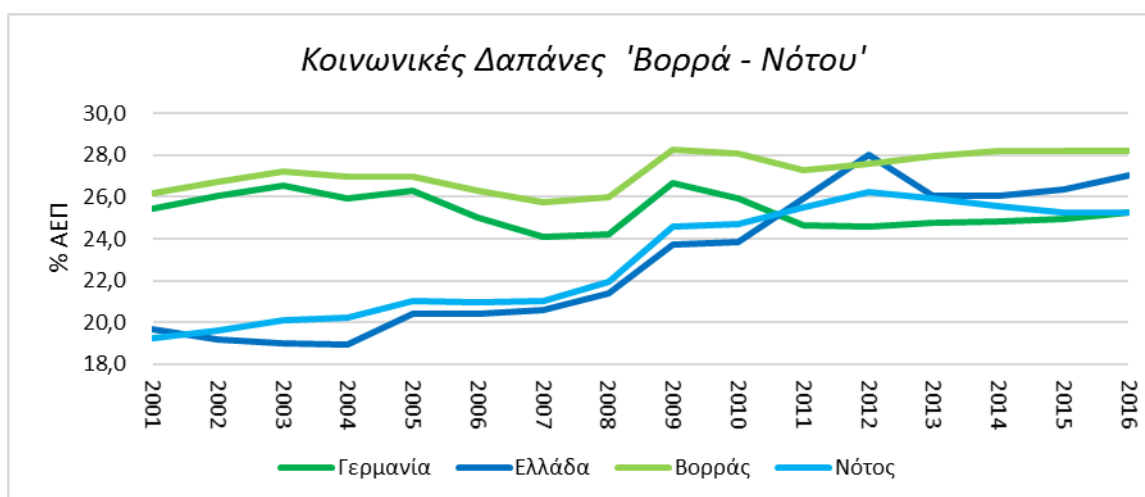
Σημειώνεται πως οι κοινωνικές δαπάνες, αλλά και οι δαπάνες υγείας, έχουν άμεσο αντίκτυπο στην αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας, γι’ αυτό και είναι σημαντικό να εξετάζονται μαζί.

---

⁷⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016, ‘ΣΧΕΔΙΟ ΚΟΙΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ’, Βρυξέλλες, σελ. 90

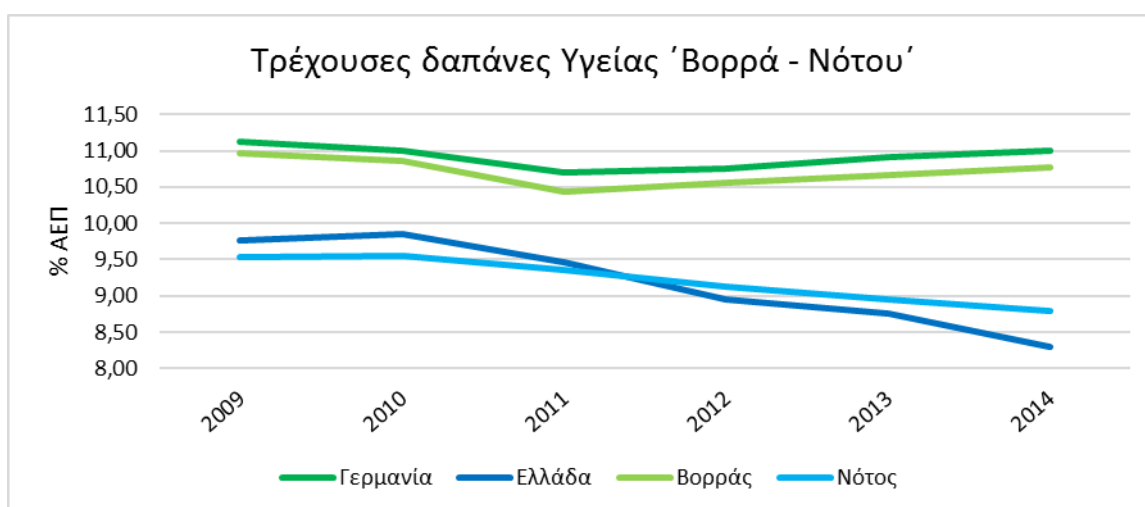
⁷⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013, ‘Απασχόληση και κοινωνική κατάσταση στην ΕΕ: Τριμηνιαία επισκόπηση αναλύει την επιδείνωση της κοινωνικής κρίσης’, *Δελτίο Τύπου*, Βρυξέλλες, <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-282_el.htm?locale=en>

⁷⁶ European Commission, 2010, ‘Europe 2020’, Βρυξέλλες

Γράφημα Νο 38: Κοινωνικές Δαπάνες ως % του ΑΕΠ εξεταζόμενων χωρών Βορρά, Νότου, Ελλάδας και Γερμανίας (πηγή ΟΟΣΑ)

Αντιθέτως οι εξεταζόμενες χώρες του Νότου έχουν αναγκαστεί, είτε ως αποτέλεσμα περιορισμού της σπατάλης, είτε ως αναγκαίο μέτρο λόγω της έλλειψης διαθέσιμων πόρων, είτε ως προαπαιτούμενο των προγραμμάτων βοήθειας, να περιορίσουν τις δαπάνες στον τομέα υγείας, όταν στο γράφημα Νο 39 παρατηρείται όμως πως οι χώρες του Βορρά δεν προβαίνουν σε αντίστοιχες περικοπές αλλά τις αυξάνουν περαιτέρω.

Γράφημα Νο 39 : Τρέχουσες Δαπάνες Υγείας ως % του ΑΕΠ Βορρά, Νότου, Ελλάδας και Γερμανίας (πηγή EUROSTAT)

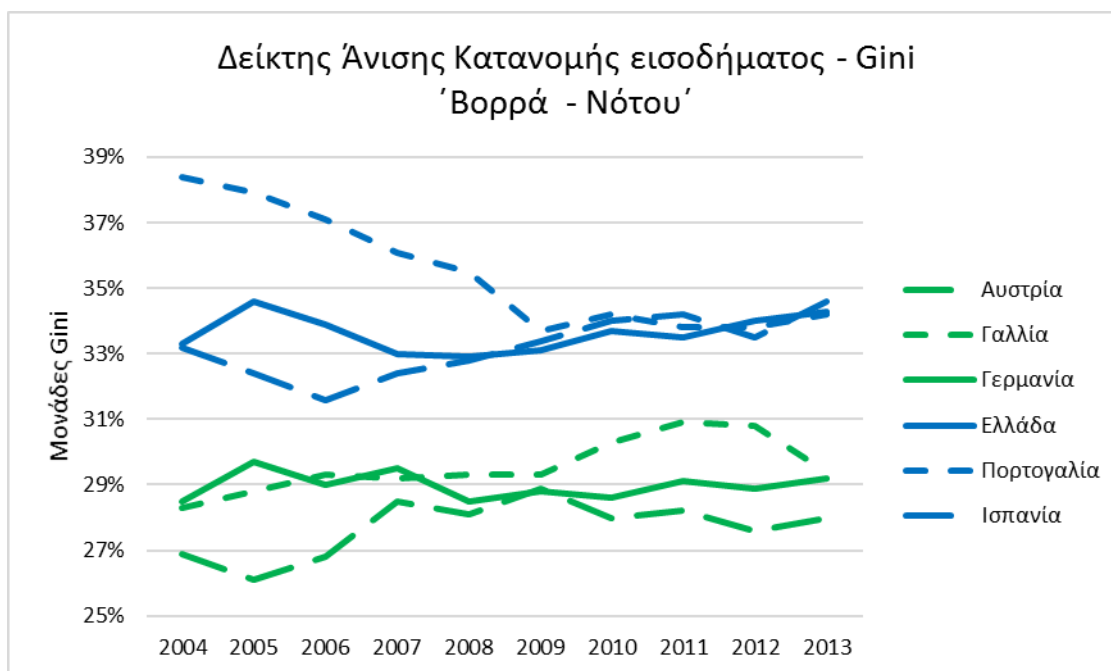
Δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι ένας ακόμη παράγοντας που επηρεάζει τις κοινωνικές δαπάνες είναι η γήρανση του πληθυσμού⁷⁷, καθόσον σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη δημογραφία 2010, σημειώνεται ότι παρά τον αυξανόμενο πληθυσμό, το εργατικό δυναμικό της ΕΕ συρρικνώνεται και αυτό θα έχει ως επακόλουθο την

⁷⁷ Eurostat Statistics Explained, 2016, 'Europe 2020 indicators – employment' <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_employment>

περαιτέρω επιβάρυνση του εργαζόμενου πληθυσμού για την κάλυψη των κοινωνικών δαπανών.

4.3 Κατανομή εισοδήματος

Εξετάζοντας τις μεταβολές του εισοδήματος και της φτώχειας μεταξύ των χωρών της ΕΕ τα δεδομένα δείχνουν μια μικρή αύξηση των επιπέδων της ανισότητας του διαθέσιμου εισοδήματος, σε μονάδες μέτρησής του συντελεστή Gini⁷⁸ (Γράφημα Νο 40).

Γράφημα Νο 40: Δείκτης Άνισης Κατανομής εισοδήματος (συντελεστής GINI) προ φόρων και μεταβιβάσεων, στο συνολικό πληθυσμό των εξεταζόμενων χωρών Βορρά-Νότου(πηγή ΟΟΣΑ)

Η διαφορά μεταξύ του Βορρά και του Νότου της άνισης κατανομής εισοδήματος κατά GINI, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του ΟΟΣΑ για την περίοδο 2004 έως 2013, αποτυπώνεται αν πάρουμε ως παράδειγμα τις δύο χώρες με τις δυσμενέστερες αποδόσεις ανά ομάδα, της Πορτογαλίας και της Γαλλίας αντίστοιχα. Κατά την επιλογή δύο τυχαίων ατόμων στην Πορτογαλία ο δείκτης Gini δείχνει πως 38,4% το 2004, ήταν η πιθανότητα να διαφέρει το εισόδημά τους από το μ.ο της χώρας τους, ενώ είχε πέσει στο 33,7% το 2009 και ανέβηκε στη συνέχεια στο 34,6% το 2013. Για τη Γαλλία τα αντίστοιχα ποσοστά διαφοράς εισοδήματος από τον μ.ο. της χώρας είναι 28,35% το 2004, 29,3% το 2009 και το 2013 ήταν 29,4%. Η διαφορά των ποσοστών των δύο κρατών κυμαίνεται στις 10

⁷⁸ Ορισμός Gini (ΕΛΣΤΑΤ): Ο δείκτης άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής Gini) ορίζεται ως ο λόγος των αθροιστικών μεριδίων του πληθυσμού, κατανεμημένου ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος, προς το αθροιστικό μερίδιο του συνολικού εισοδήματος όλου του πληθυσμού.

ποσοστιαίες μονάδες στην αρχή της περιόδου, 5 μονάδες στην κρίση μειώνοντας τη μεταξύ τους διαφορά και τέλος αυξάνεται η διαφορά των ποσοστών σε 6 ποσοστιαίες μονάδες περίπου. Αυτό σημαίνει, πως η ψαλίδα μεταξύ πλουσίων και φτωχών στις χώρες του Νότου είναι μεγαλύτερη αφενός από αυτών του Βορρά και αφετέρου συνεχίζει να υφίσταται αυξανόμενη μετά την κρίση.

Σε επιβεβαίωση των παραπάνω έρχεται η έρευνα που παρουσιάστηκε από τους Καραμεσίνη - Γιακουμάτο στο συνέδριο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα, για το «Αβέβαιο μέλλον της ελληνικής μεσαίας τάξης»⁷⁹ η οποία καταλήγει σε δύο βασικά συμπεράσματα: Πρώτον, στη φτωχοποίηση μεγάλου τμήματος της μεσαίας τάξης και δεύτερο σημαντικό συμπέρασμα ότι, ενώ η μεσαία τάξη φτωχοποιείται, ταυτόχρονα μεγαλώνει η ψαλίδα μεταξύ των κατώτερων και των μεσαίων στρωμάτων, οφειλόμενες στην μεγαλύτερη εξάπλωση της ανεργίας στις κατώτερες τάξεις και στις μεγάλες μειώσεις μισθών στις μεσαίες και τις ανώτερες τάξεις.

---

⁷⁹ Ντίνα Δασκαλοπούλου, Αφροδίτη Τζιαντζή, 2016, "Έσπασε η ραχοκοκαλιά της ελληνικής κοινωνίας" άρθρο, <<http://www.efsyn.gr/arthro/espase-i-rahokokalia-tis-ellinikis-koinonias>>

Συμπεράσματα - Απόψεις

Σύμφωνα με όσα αναλύσαμε στα παραπάνω Κεφάλαια, αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι ο δρόμος για την επίτευξη της οικονομικής ολοκλήρωσης σε επίπεδο Ευρωζώνης εξακολουθεί να είναι μακρύς και δύσκολος.

Το θετικό κλίμα ασφάλειας και ανάπτυξης εμπορίου που δημιουργείται στους κόλπους της ευρωπαϊκής ένωσης, μπορεί και πρέπει να το εκμεταλλευτούν τόσο οι προηγμένες χώρες όσο και οι πιο αδύναμες, ώστε να γίνουν καλύτερες, αν και πάντα παραμένει ζητούμενο η κάλυψη των αδυναμιών τους.

Η σύγκλιση διαφορετικών οικονομιών, που οι δομές τους ενδέχεται να αντιδρούν με άλλο τρόπο στους ίδιους κανόνες και της οδηγίες της ΕΚΤ, είναι μεγάλο πρόβλημα για την Ευρωζώνη, που είχε επισημανθεί και από την «έκθεση Delors».

Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις επαναλαμβάνονται διαρκώς, αλλά δεν διδασκόμαστε από την οικονομική ιστορία, ούτε από τα κοινά στοιχεία που παρουσίαζαν οι περισσότερες κρίσεις, όπως είναι οι φούσκες ακινήτων, τα ελλείμματα στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών, ο υπερβολικός δανεισμός, η χαμηλή αποταμίευση και η αυξανόμενη κατανάλωση.

Η αντιμετώπιση της κρίσης σε μια οικονομία όπως της ΟΝΕ, σε επίπεδο κρατών μελών, μπορεί να γίνει με αλλαγές μόνο στα πραγματικά μεγέθη του ΑΕΠ μιας χώρας και της απασχόλησης, αφού έχει χαθεί το δικαίωμα για αυτόνομη άσκηση νομισματικής πολιτικής.

Σε αντιδιαστολή με τις χώρες του Βορρά, οι οποίες λόγω των ισχυρών τους οικονομιών άντεξαν τις επιπτώσεις της κρίσης, οι εξεταζόμενες χώρες του Νότου ήταν αυτές που επλήγησαν περισσότερο.

Οι χώρες του Νότου με την ένταξή τους στο Ευρώ και κατά την περίοδο πριν την οικονομική κρίση, έτρεχαν με διπλάσιους ρυθμούς ανάπτυξης έναντι αυτών του Βορρά, ακόμα και υψηλότερα από το μ.ο. της Ευρωζώνης.

Μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, η πορεία αυτή αντιστράφηκε, με αποτέλεσμα οι χώρες του Νότου να οδηγηθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ταχύτερη και βαθύτερη ύφεση. Αντίστοιχα οι χώρες του Βορρά ενώ παρουσίασαν σημαντική επιβράδυνση στην οικονομία τους μετά την κρίση, ανέκαμψαν όμως δυναμικά και ταχύτερα, λόγω της διαφορετικής θωράκισης των οικονομιών τους, αναδεικνύοντας τις ανισορροπίες

στην Νομισματική Ένωση, τις αδυναμίες των Νοτίων χωρών και τις διαφορετικές αντιδράσεις των εθνικών οικονομικών συστημάτων τους.

Πριν την κρίση οι εξεταζόμενες χώρες του Νότου εμφάνιζαν υψηλότερο Πληθωρισμό σε σύγκριση με τις χώρες του Βορρά. Διατηρούσαν έτσι υψηλότερες τιμές προϊόντων, με αποτέλεσμα να χάνουν σε επίπεδα ανταγωνιστικότητας, παρέχοντας συγκριτικό πλεονέκτημα στα παραγόμενα προϊόντα των χωρών του Βορρά.

Η πορεία αυτή αντιστράφηκε έντονα μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης του 2008, με το Νότο να κινείται για αρκετά χρόνια σε αρνητικούς ρυθμούς πληθωρισμού ενώ ο Βορράς σε θετικούς, αναδεικνύοντας για άλλη μια φορά την ύπαρξη ανισορροπιών. Διαπιστώνεται για όλες τις χώρες πως ακόμα μέχρι και το 2016, ο Εν.ΔΤΚ ότι παραμένει μακράν χαμηλότερος του στόχου για πληθωρισμό 2%, ως ένα από τα κριτήρια σύγκλισης της ΟΝΕ.

Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας των χωρών του Νότου, σε σχέση με αυτές του Βορρά, καταγράφεται και στο World Economic Forum όπου στον πίνακα της ανταγωνιστικότητας των χωρών του κόσμου, οι χώρες του Βορρά κατέχουν κατά πολύ υψηλότερη θέση κατάταξης από αυτήν των χωρών του Νότου.

Τα προγράμματα λιτότητας (Συμφωνίες Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Μεταρρυθμίσεων) που επιβλήθηκαν από την ΕΕ ως βοήθεια προς τα κ-μ που αντιμετώπιζαν προβλήματα από την χρηματοπιστωτική κρίση, συνοδεύτηκαν με σκληρά μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής, με σκοπό την μετατροπή των οικονομιών του Νότου από καταναλωτικές οικονομίες, σε παραγωγικές.

Τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα όμως είναι πολύ διαφορετικά, αφού κατάφεραν να προκληθεί παραγωγική καθίζηση και να επιφέρουν ρήξη στον κοινωνικό ιστό των χωρών που επλήγησαν από την κρίση.

Στην Ελλάδα π.χ. με την εμφάνιση της κρίσης και την εφαρμογή των προγραμμάτων βοήθειας, ενώ το κόστος εργασίας έπεσε δραματικά, παύοντας να ακολουθεί το μ.ο. της Ευρωζώνης αλλά ούτε και των άλλων χωρών του Νότου που είχαν επίσης πληγεί έντονα από την κρίση, τελικά φαίνεται πως δεν κατάφερε να ανακτήσει την ανταγωνιστικότητα που επιθυμούσε.

Σε ότι αφορά την ανεργία, οι Βόρειες χώρες εμφανίζουν διαρκώς χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από τα νότια κράτη μέλη, στα οποία με έντονο ρυθμό καταγράφεται η εκτίναξη του ποσοστού ανεργίας στον ενεργό πληθυσμό. Ειδικότερα η κρίση επηρέασε σημαντικά τους

νέους (ηλικίας 15-24 ετών) των χωρών του Νότου, με τα ποσοστά ανεργίας αυτών, σχεδόν να διπλασιάζονται, στο διάστημα πριν και μετά την κρίση, όταν τα αντίστοιχα ποσοστά των χωρών του Βορρά έμειναν στα ίδια επίπεδα ή και ελατώθηκαν.

Μία πολύ σοβαρή επίπτωση της κρίσης και της επακόλουθης υψηλής ανεργίας των νέων κυρίως, ήταν η φυγή στο εξωτερικό ταλαντούχων ανθρώπων (Brain drain) για εξεύρεση εργασίας.

Το Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών του Νότου, από την ένταξη στο ευρώ και μετά, επιδειωνόταν συνεχώς και απέκλινε με αρνητικούς ρυθμούς, φτάνοντας κατά την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, σε υψηλά επίπεδα ελλειμμάτων, σε αντίθεση με τα κ-μ του Βορρά που εμφάνιζαν ακόμα και πλεονάσματα.

Η συγκριτική παρουσίαση των στοιχείων Βορρά-Νότου επιβεβαιώνει τις ανισορροπίες και στην Πιστωτική επέκτασή πριν την κρίση, με τις χώρες του Νότου να φτάνουν σε υπέρ-τριπλάσιους ρυθμούς δανεισμού έναντι αυτών των χωρών του Βορρά, ο οποίος διατηρεί συνεχώς συντηρητικούς ρυθμούς δανεισμού.

Κατά την περίοδο 2003-2007 υπήρξε πιστωτική έκρηξη στο Νότο, με την Ισπανία να πρωταγωνιστεί με την ανάπτυξη της φούσκας των ακινήτων που τροφοδοτούν την αύξηση του χρέους της. Ομοίως Πορτογαλία και Ελλάδα, κατέφυγαν σε υψηλά επίπεδα κρατικού δανεισμού εκμεταλλευόμενοι τα χαμηλά επιτόκια δανεισμού της αγοράς. Οι μεγάλες εισροές των κεφαλαίων, τροφοδότησαν την οικονομική ανάπτυξη πριν την κρίση, συνέβαλλαν όμως και στην συσσώρευση σοβαρών προβλημάτων. Μετά την κρίση ο Νότος καταγράφει πλέον αρνητικά επίπεδα δανεισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ, τη στιγμή που ο Βορράς συνεχίζει να χρηματοδοτεί τον ιδιωτικό τομέα με ελαφρά χαμηλότερους ρυθμούς.

Σε ότι αφορά τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις διαπιστώνεται πως οι βόρειες χώρες έλαβαν περισσότερες συνολικές επενδύσεις από ό,τι οι νότιες, με τις τελευταίες να τις διοχετεύουν κυρίως σε ακίνητα και όχι σε παραγωγικούς τομείς.

Από την πλευρά του δημοσιονομικού τομέα, όπως και στις ΗΠΑ έτσι και στην Ευρώπη, αρχικά η κρίση έπληξε αρχικά το τραπεζικό σύστημα και στη συνέχεια επεκτάθηκε στις αδύναμες Ευρωπαϊκές χώρες, προκαλώντας αύξηση των δημοσίων δαπανών, κλονισμό της δημοσιονομικής σταθερότητας, τραπεζικές κρίσεις και κρίσεις δημοσίου χρέους.

Οι βόρειες χώρες παρουσιάζουν δημοσιονομικά πλεονάσματα, όταν αντιθέτως οι χώρες του νότου διατηρούν πολύ μεγάλα εξωτερικά ελλείμματα.

Όταν η κρίση επεκτάθηκε, οι περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης, αλλά κυρίως ο Νότος, επηρεάστηκαν από την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας από τους οίκους αξιολόγησης, τα επιτόκια των κρατικών ομολόγων διευρύνθηκαν έντονα ως αποτέλεσμα των πιστωτικών κινδύνων και χρεοκοπίας μιας χώρας. Σοβαρότατη επίπτωση αυτών ήταν να αυξηθεί σημαντικά το δημόσιο χρέος των χωρών του Νότου, υποχρεώνοντάς τες να αναζητήσουν βοήθεια μέσω των προγραμμάτων διάσωσης.

Αποτέλεσμα της εφαρμογής της πολιτικής λιτότητας που εφαρμόστηκε, αλλά και των αδυναμιών των οικονομιών των πληγέντων κ-μ να ανταπεξέλθουν στην χρηματοπιστωτική κρίση, ήταν και σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις, που αυξάνουν τις ανισότητες μεταξύ του Βορρά και του Νότου. Η κοινωνική καθίζηση αντανακλάται κυρίως στα επίπεδα της φτώχειας των εξεταζόμενων χωρών.

Η συγκριτική απεικόνιση του Βορρά και του Νότου σε ότι αφορά τα ποσοστά των αντίστοιχων πληθυσμών σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, αποτυπώνει καθαρά τον άνισο αντίκτυπο της κρίσης, αφού μετά την κρίση αντιστράφηκε και διευρύνθηκε η πορεία σύγκλισης που είχε αρχικά ο Νότος με τον Βορρά.

Ως βασική αιτία για τις διαφορές στα ποσοστά φτώχειας σε ολόκληρη την ΕΕ, κατά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι ο άνισος αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης, που επηρεάστηκε από τον τρόπο αντίδρασης των αγορών εργασίας και των κοινωνικών συστημάτων της κάθε χώρας.

Οι πληγείσες χώρες προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κατάσταση μετά την κρίση, διαθέτουν αυξημένα κεφάλαια κοινωνικών δαπανών, ενώ περιορίζουν τις δαπάνες στον τομέα υγείας. Επίσης η ψαλίδα μεταξύ πλουσίων και φτωχών στις χώρες του Νότου είναι μεγαλύτερη από αυτών του Βορρά και συνεχίζει να υφίσταται αυξανόμενη μετά την κρίση.

Αξιολογώντας τη συνδυασμένη εικόνα των οικονομικών αποτελεσμάτων της κάθε εξεταζόμενης χώρας και κυρίως μέσα από το πλαίσιο Βορρά-Νότου, όπως αναλύθηκε στα Κεφάλαια 2 και 3, επιβεβαιώνεται η ετερογένεια μέσα στην Ευρωζώνη, με τη Γερμανία εντελώς διαφοροποιημένη από όλα τα άλλα κ-μ.

Η Γαλλία αν και εξετάστηκε στην ομάδα των χωρών του Βορρά εμφάνισε αποτελέσματα που σε ορισμένες περιπτώσεις θα την χαρακτήριζαν Νότια χώρα. Συγκεκριμένα το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, μετά την κρίση παρουσιάζει συνεχώς ελλείματα και συνεχιζόμενη αύξηση του δημόσιου χρέους της. Έκπληξη αποτελεί η θέση

κατάταξής της στον κατάλογο του World Economic Forum για την φυγή ταλέντων στο εξωτερικό, η οποία χρήζει περαιτέρω διερεύνηση για το αν η επιδείνωση της θέσης της, του έτους 2017, οφείλεται μόνο στην χρηματοπιστωτική κρίση.

Οι διαφορές λοιπόν Βορρά – Νότου είναι ορατές, καταγραμμένες και μάλιστα ειπωμένες από επίσημα χείλη της Ένωσης. Αυτό που μένει είναι να παρθούν τα ουσιαστικά μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεπειών τόσο των διαφορών μεταξύ των χωρών, όσο και αυτής της κρίσης. Μέχρι τότε, η διάκριση «Βορράς-Νότος» σε επίπεδο ευρωπαϊκών χωρών παραμένει και μεγεθύνεται.

Φαίνεται επίσης ότι η προσαρμογή του ευρώ, στην πραγματικότητα δημιούργησε μια προσωρινή νομισματική σύγκλιση, καθώς οι χώρες δεν ήταν όλες έτοιμες να αντιμετωπίσουν μια σοβαρή οικονομική κρίση, αποδεικνύοντας ότι ουσιαστικά η ευρωζώνη μόνο κατ' επίφαση μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι ενιαία.

Ήδη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημειώνει πως τα κράτη μέλη, ιδίως εκείνα με μεγάλα αποθέματα ιδιωτικού και εξωτερικού χρέους, θα πρέπει να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις που θα ενισχύσουν την παραγωγικότητα, θα προωθήσουν τη δημιουργία θέσεων εργασίας, θα αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα και τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Η Οικονομική Πολιτική απαιτεί όμως τη χάραξη ενός ενιαίου στρατηγικού σχεδίου για την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης των χωρών που επλήγησαν από την κρίση, με τη διακοπή της φυγής ανθρώπινου κεφαλαίου και την αύξηση της απασχόλησης για τη νεότερη γενιά, ως σημαντικές προτεραιότητες του σχεδίου αυτού. Γι' αυτό είναι επείγον να απαντήσουμε στο ερώτημα "τί Ευρώπη θέλουμε".

Η απάντηση πρέπει να αφορά όλες τις χώρες και να έρχεται από την Ευρώπη, όπως προτείνει και ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης κ. Ι. Δραγασάκης (2016)⁸⁰, *ότι για να λύσουμε το πρόβλημα του χρέους της Ελλάδας, πρέπει να λύσουμε το πρόβλημα του χρέους στην Ευρωζώνη. Όμως το πρόβλημα του χρέους της Ευρωζώνης, όπως και το πρόβλημα της αρχιτεκτονικής του ευρώ, είναι ένα πρόβλημα που απαιτεί συλλογική Ευρωπαϊκή λύση.*

Σε επίπεδο Ελλάδας, αν και διανύουμε το δέκατο συνεχές έτος λιτότητας και το έβδομο έτος μνημονιακής πολιτικής, αν και έχει απωλέσει σωρευτικά πάνω από το 28% του ΑΕΠ της,

---

⁸⁰ Ι. Δραγασάκης, 2016, δήλωση από το Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Ο (Άρθρο 40 παρ. 1 Κ.τ.Β.) ΒτΕ, Περίοδος ΙΖ' - Σύνοδος Α', Υποεπιτροπή με θέμα «ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ» της Διαρκούς Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων, Αθήνα, σελ. 45

όταν τέτοιες απώλειες καταγράφονται σε περιόδους πολέμου μόνο, ένα είναι βέβαιο, ότι οφείλουμε να τερματίσουμε αυτόν τον “Μαραθώνιο”.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aristovnik, A 2006, 'Current account deficit sustainability in selected transition economies' Zb. rad. Ekon. fak. Rij. vol. 24, sv. 1, σελ 81-102
- Bitzenis, A & Andronikidis, A 2006, 'ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΙ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΟΝΕ)', <https://www.researchgate.net/publication/26451561_COST_AND_BENEFITS_OF_INTEGRATION_IN_THE_EUROPEAN_UNION_AND_IN_THE_ECONOMIC_MONETARY_UNION_EMU>
- Committee for the Study of Economic and Monetary Union, *Report on economic and monetary union in the European Community*, ec.europa.eu, accessed May 2017
- ECB, 2015, 'Comparisons and contrasts of the impact of the crisis on euro area labour markets', Occasional Paper Series No 159, Φρανκφούρτη
- Eurostat Statistics Explained, 2016, *Europe 2020 indicators – employment*, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_employment>
- Eurostat Statistics Explained, 2017, *Europe 2020 indicators - poverty and social exclusion*, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion>
- EUROPA, 2017, *Συνθήκες της ΕΕ*, <https://europa.eu/european-union/law/treaties_el>
- EUROPA, 2017, *Η ΕΕ με λίγα λόγια*, <https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_el>
- European Commission, 2010, 'Europe 2020', Βρυξέλες
- European Commission, 2015, *Autumn 2015 Economic Forecast: Moderate recovery despite challenges «The economic recovery in the euro area and the European Union as a whole is now in its third year. It should continue at a modest pace next year despite more challenging conditions in the global economy»*, Press release, Brussels, <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5996_en.htm>
- European Commission, accessed April 2017, 'Completing Europe's Economic and Monetary Union'
- European Commission, accessed May 2017, 'What is the Economic and Monetary Union? (EMU)'
- EU4Journalists.eu, ημερομηνίας πρόσβασης Ιούνιος 2017, *Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση και το Ευρώ*, <<http://www.eu4journalists.com/index.php/dossiers/greek/C23/24/index.html>>

- Grauwe, P & Ji, Y 2015, 'CRISIS MANAGEMENT AND ECONOMIC GROWTH IN THE EUROZONE', για τη συζήτηση "Economic Growth in Europe" της Bank of Portugal, Λισαβώνα
- ΟΟΣΑ, 2015, 'OECD Economic Outlook-2015', Volume 2015, Issue 2, σελ. 122, Παρίσι
- Roubini & Wachtel, 1998, 'CURRENT ACCOUNT SUSTAINABILITY IN TRANSITION ECONOMIES', Working Paper 6468, NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, Cambridge
- US Department of STATE, 2015, '2015 Investment Climate Statement – Austria'
- World Economic Forum, 2017, 'Global Competitiveness Index 2016-2017', Γενεύη
- Γκόγκας, Π & Πραγγίδης, Ι 2013, 'Ο πληθωρισμός καλείται να σώσει την οικονομία της ευρωζώνης. Ασύγχρονοι κύκλοι και σύγκλιση στην ΕΕ', <<http://www.foreignaffairs.gr/articles/69243/periklis-gkogkas-kai-ioannis-praggidis/o-plithorismos-kaleitai-na-sosei-tin-oikonomia-tis-eyrozonis?page=show#>>
- Δασκαλοπούλου, Ν & Τζιαντζή, Α 2016, 'Εσπασε η ραχοκοκαλιά της ελληνικής κοινωνίας' <<http://www.efsyn.gr/arthro/espase-i-rahokokalia-tis-ellinikis-koinonias>>
- Δημητρακόπουλος, Δ 2017, 'Οι μηχανισμοί στήριξης και η περίπτωση της Ελλάδας - Η συμμετοχή της Γερμανίας στη χρηματοδότηση του ελληνικού χρέους' <<http://dialoggers.eu/oi-mechanismo-i-sti-rizis-kai-η-περίπτωση-2/>>
- Δραγασάκης, Ι 2016, δήλωση από το Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Ο (Άρθρο 40 παρ. 1 Κ.τ.Β.) ΒτΕ, Περίοδος ΙΖ' - Σύνοδος Α', Υποεπιτροπή με θέμα «ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ», της Διαρκούς Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων, Αθήνα, σελ. 45
- ΕΛΣΤΑΤ, 2017, 'Συνθήκες Διαβίωσης στην Ελλάδα', Αθήνα, σελ. 50
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013, 'Απασχόληση και κοινωνική κατάσταση στην ΕΕ: Τριμηνιαία επισκόπηση αναλύει την επιδείνωση της κοινωνικής κρίσης', Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-282_el.htm?locale=en>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014, 'Απολογισμός της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για μια έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη' Παράρτημα, Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016, 'ΣΧΕΔΙΟ ΚΟΙΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ', Βρυξέλλες, σελ. 90
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, 'Ταξιδεύοντας σε ταραγμένα νερά, Χειμερινές οικονομικές προβλέψεις 2017', Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-251_el.htm>
- Ζησιάδου Α & Μεταξάς, Θ 2014, 'Οι Μεσογειακές Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Εξέλιξή τους από 1980 ως το 2012. Συγκριτική Ανάλυση', Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, σελ. 5

- Ζουμπουλάκης, Μ 2015, 'Οικονομική Πολιτική σε καιρούς κρίσης: ιστορικά προηγούμενα', Περιοδικό *αειχώρος*, σελ. 9, Παν. Θεσσαλίας, Βόλος,
- Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, 2013, *Ετήσια Έκθεση 2013 : Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Αθήνα, σελ.18
- Καφίδας, Λ 2008, 'Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση, Η επιλογή σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Υπέρ και κατά του ευρώ. Διεθνής Πολιτική Οικονομία', *economica.gr* <http://www.economica.gr/files/kafidas_euro.pdf>
- Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης του ΕΒΕΑ, 2013, 'Ιστορική Αναδρομή στην Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης', <<http://europedirect.acci.gr/ιστορική-αναδρομή-στην-ιστορία-της-ευ/>>
- Μαυραγάνης, Κ 2015, 'Πορτογαλία: Η ιστορία του «καλού μαθητή» της τρόικας', <http://www.huffingtonpost.gr/2015/04/21/portugal-troika_n_7104244.html>
- Μούσης, Ν 2014, 'Ευρωπαϊκή Ένωση: «Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτικές»' Κεφ 7, Οικονομική και νομισματική ένωση, σελ.26
- Πασχαλίδου, Δ 2011, 'Η Οικονομική Κρίση του Τότε (1929-1932) & του Σήμερα (2008-2010) Αιτίες & Συνέπειες', Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
- Πασχαλίδου, Λ 2015, 'Διαχείριση Δημόσιου Χρέους σε Χώρες της Ευρωζώνης', Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Πάντσιος, Α & Νικολακόπουλος, Κ 2011, 'Συστημική κρίση και διαμάχες στην ευρωζώνη, Ελληνική Ένωση Τραπεζών'
- Παυλόπουλος, Γ 2015, 'Πώς η Γερμανία «απογείωσε» την οικονομία της μέσα στην κρίση - Νέο ρεκόρ στο εμπορικό πλεόνασμα', *Ημερησία.gr* <<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26517&subid=2&pubid=113448643>>
- Ρομπόλης, Γ.Σ 2015, 'Η άνιση ανάπτυξη. Η Ελλάδα και οι οικονομίες των χωρών του ευρωπαϊκού Νότου', <<http://www.robotis.gr/anish-anaptyksh.html>>
- Σημίτης, Κ 2015, 'Οι προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα. Μια νέα ευρωπαϊκή πολιτική είναι αναγκαία', *Constitutionalism.gr*, <<https://www.constitutionalism.gr/simitis-europunion/>>
- Ταμουραντζής, Α, 'Οι Διεθνείς Οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα', μέρος Μεταπτυχιακής Εργασίας, σελ. 5, ημερομηνία πρόσβασης Ιούλιος 2017
- ΤτΕ, , *Κράτη μέλη της Ευρωζώνης*, ημερομηνίας πρόσβασης Απρίλιος 2017 <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Euro/Notes-coins/Enlarging_EE/default.aspx>
- Χατζημιχάλης, Κ 2011, 'Άνιση Γεωγραφικά Ανάπτυξη και Χωρο-Κοινωνική Δικαιοσύνη/Αλληλεγγύη οι Ευρωπαϊκές Περιφέρειες μετά την Οικονομική Κρίση του 2009', *European Urban and Regional Studies*, vol. 18 no. 3, pp. 254-274,

Χριστοδουλάκης, Ν & Σαραντίδης, Β 2011, 'EXTERNAL ASYMMETRIES IN THE EURO AREA AND THE ROLE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT', ΤτΕ

Χιόνης, Δ 2015, 'Γιατί ο Αποπληθωρισμός, τα Υψηλά Πραγματικά Επιτόκια και η Παγίδα Ρευστότητας απειλούν τις Προοπτικές Σταθεροποίησης της Ελληνικής Οικονομίας', Επιστημονικό δελτίο, Οικονομικό Επιμ. Ελλάδος και Γραφείο Προϋπολογισμού Βουλής, Αθήνα

Alpha Bank A.E, 2010, 'ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ: ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ', Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 112, Αθήνα

iefimerida.gr, 2016, 'Νέο μνημόνιο στην Πορτογαλία φοβούνται οικονομικοί αναλυτές', <<http://www.iefimerida.gr/news/304418/neo-mnimonio-stin-portogalia-fovoyntai-oikonomikoi-analytes>>

McKinsey&Company, 2011, 'Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά: Προσδιορίζοντας το νέο Εθνικό Μοντέλο Ανάπτυξης', Αθήνα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄: ΠΙΝΑΚΕΣ Αριθμητικών Στοιχείων Επιλεγμένων Χωρών Βορρά-Νότου

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 1 Γραφήματος 1 :Στρατιωτικές Δαπάνες

GEO/TIME	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αυστρία	0,91	0,88	0,84	0,82	0,79	0,78	0,75	0,75	0,67
Γαλλία	2,28	2,26	2,48	2,33	2,26	2,24	2,22	2,24	2,10
Γερμανία	1,24	1,28	1,39	1,35	1,28	1,31	1,22	1,19	1,17
Ελλάδα	2,68	2,98	3,22	2,73	2,48	2,41	2,36	2,34	2,61
Πορτογαλία	1,82	1,84	2,03	1,98	2,00	1,91	2,09	1,79	1,85
Ισπανία	1,36	1,36	1,35	1,38	1,32	1,41	1,27	1,24	1,18

(Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, 2017, % του ΑΕΠ, (MS.MIL.XPND.GD.ZS))

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 2 Γραφημάτων 2,3 & 4: : ΑΕΠ

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Euro area	2,1	1,0	0,7	2,3	1,7	3,2	3,0	0,4	-4,5	2,1	1,5	-0,9	-0,3	1,2	2,0	1,8
Βορράς	2,4	1,5	1,1	2,4	2,2	3,8	3,6	1,2	-4,3	2,0	1,8	-0,6	-0,4	1,2	2,0	2,2
Νότος	3,3	2,5	2,7	3,4	1,7	3,8	3,2	0,3	-3,6	-1,2	-4,0	-4,7	-2,0	0,9	1,5	1,5
Γερμανία	1,7	0,0	-0,7	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	1,6	1,7	1,9
Ελλάδα	4,1	3,9	5,8	5,1	0,6	5,7	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,4	-0,2	0,0
Ισπανία	4,0	2,9	3,2	3,2	3,7	4,2	3,8	1,1	-3,6	0,0	-1,0	-2,9	-1,7	1,4	3,2	3,2
Γαλλία	2,0	1,1	0,8	2,8	1,6	2,4	2,4	0,2	-2,9	2,0	2,1	0,2	0,6	0,6	1,3	1,2
Αυστρία	1,4	1,7	0,8	2,7	2,1	3,4	3,6	1,5	-3,8	1,9	2,8	0,7	0,1	0,6	1,0	1,5
Πορτογαλία	1,9	0,8	-0,9	1,8	0,8	1,6	2,5	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9	1,6	1,4

([nama_10_gdp] Last update: 01.05.17, Extracted on 02.05.17, Source of data: Eurostat , UNIT: Chain linked volumes, percentage change on previous period, NA_ITEM: Gross domestic product at market prices)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 3 Γραφημάτων 6, 7 & 8 : Εναρμονισμένος ΔΤΚ

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Euro area		2,3	2,1	2,2	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0,0	0,2
Βορράς	2,0	1,7	1,5	2,0	2,0	1,8	2,0	3,1	0,2	1,5	2,8	2,3	1,6	1,0	0,3	0,6
Νότος	3,6	3,7	3,2	2,9	3,0	3,3	2,7	3,7	0,1	2,7	3,2	2,1	0,3	-0,6	-0,4	0,1
Γερμανία	1,9	1,4	1,0	1,8	1,9	1,8	2,3	2,8	0,2	1,1	2,5	2,1	1,6	0,8	0,1	0,4
Ελλάδα	3,6	3,9	3,4	3,0	3,5	3,3	3,0	4,2	1,3	4,7	3,1	1,0	-0,9	-1,4	-1,1	0,0
Ισπανία	2,8	3,6	3,1	3,1	3,4	3,6	2,8	4,1	-0,2	2,0	3,0	2,4	1,5	-0,2	-0,6	-0,3
Γαλλία	1,8	1,9	2,2	2,3	1,9	1,9	1,6	3,2	0,1	1,7	2,3	2,2	1,0	0,6	0,1	0,3
Αυστρία	2,3	1,7	1,3	2,0	2,1	1,7	2,2	3,2	0,4	1,7	3,6	2,6	2,1	1,5	0,8	1,0
Πορτογαλία	4,4	3,7	3,2	2,5	2,1	3,0	2,4	2,7	-0,9	1,4	3,6	2,8	0,4	-0,2	0,5	0,6

[prc_hicp_aind] Last update 17.05.17, Extracted on 21.05.17, Source of data: Eurostat, UNIT: Annual average rate of change, COICOP: All-items HICP)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 4 Γραφημάτων 9 & 10 : Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Euro Area	84,93	87,00	88,91	89,53	90,80	91,58	92,93	96,45	100,71	100,00	100,61	102,60	103,78	104,53	104,82
Γερμανία	94,22	94,95	96,05	95,90	95,28	93,38	92,70	95,14	101,03	100,00	100,61	103,62	105,51	107,62	109,61
Ελλάδα	68,88	74,78	76,95	78,89	85,80	85,32	87,75	92,17	98,59	100,00	98,59	96,44	89,71	87,38	85,68
Γαλλία	83,00	85,43	87,19	88,03	89,85	91,41	92,87	95,71	98,97	100,00	100,97	103,29	104,52	105,44	105,58
Ισπανία	77,72	80,24	82,63	84,99	87,96	90,86	94,61	100,03	101,63	100,00	99,01	96,46	95,90	95,58	95,80
Αυστρία	86,60	86,96	88,33	88,55	89,35	90,46	91,61	95,34	100,01	100,00	100,65	103,71	106,20	108,34	110,19
Πορτογαλία	85,21	87,91	91,06	91,27	94,39	95,01	95,93	98,62	101,25	100,00	98,03	94,92	96,61	95,40	94,97

(Πηγή: ΟΟΣΑ , 2017, by persons employed, 2010=100)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 5 Γραφήματος 12 : Κόστος εργασίας

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ευρωζώνη	3,6	3,3	2,8	2,6	2,4	2,6	3,0	3,7	2,6	1,6	2,5	2,4	1,2	1,3	2,0	1,4
Βορράς	3,4	2,9	2,1	1,7	2,8	2,5	2,7	3,8	2,3	1,7	2,8	3,2	2,0	2,2	2,6	1,5
Νότος	3,4	6,2	3,9	4,2	0,6	2,0	4,5	4,0	4,6	1,1	-0,6	-2,9	-4,3	-0,6	0,4	-0,2
Γερμανία	2,7	2,4	2,5	1,6	1,4	1,7	2,1	3,3	1,9	0,8	3,1	3,3	1,2	1,8	3,0	2,2
Ελλάδα	2,4	11,1	5,6	5,0	-3,4	2,0	3,7	2,5	6,6	0,0	-4,6	-5,6	-11,6	-1,0	-2,8	-1,2
Γαλλία	4,0	4,7	5,0	4,0	2,9	3,0	4,4	5,3	4,3	1,2	2,6	1,2	-0,1	0,5	0,8	0,3
Ισπανία	3,7	3,0	2,1	3,0	3,3	3,5	3,3	2,8	1,0	2,8	2,8	2,1	2,0	1,7	1,6	1,5
Αυστρία	3,8	3,3	1,8	0,6	3,7	2,2	2,8	5,3	4,0	1,4	2,6	4,1	2,8	3,0	3,2	0,8
Πορτογαλία	3,8	2,9	1,0	3,6	2,4	0,9	5,4	4,3	2,8	2,2	0,2	-4,4	-1,3	-1,2	3,1	0,2

([lci_r2_a] Last update 20.03.17, Extracted on 22.03.17 Source of data Eurostat UNIT Percentage change on previous period NACE_R2 Business economy LCSTRUCT Wages and salaries (total))

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 6 Γραφημάτων 13, & 14 : Ανεργία

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Euro area	8,3	8,6	9,1	9,3	9,1	8,4	7,5	7,6	9,6	10,2	10,2	11,4	12,0	11,6	10,9	10,0
Βορράς	6,5	7,0	7,7	8,3	8,6	8,1	7,1	6,3	7,3	7,0	6,5	6,7	7,0	7,0	6,9	6,7
Νότος	8,8	9,3	9,5	9,8	9,3	8,8	8,6	9,3	12,7	14,9	17,4	21,7	23,3	21,7	19,9	18,1
Γερμανία	7,8	8,6	9,7	10,4	11,2	10,1	8,5	7,4	7,6	7,0	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	4,1
Ελλάδα	10,7	10,3	9,7	10,6	10,0	9,0	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	23,6
Ισπανία	10,6	11,5	11,5	11,0	9,2	8,5	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1	19,6
Γαλλία	7,8	7,9	8,5	8,9	8,9	8,8	8,0	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	10,1
Αυστρία	4,0	4,4	4,8	5,5	5,6	5,3	4,9	4,1	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6	5,7	6,0
Πορτογαλία	5,1	6,2	7,4	7,8	8,8	8,9	9,1	8,8	10,7	12,0	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6	11,2

([une_rt_a] Unemployment by sex and age - annual average Last update 12.07.17 Extracted on 13.07.17 Source of data Eurostat AGE Total UNIT Percentage of active population)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 7 Γραφήματος 15 : Ανεργία Νέων (< των 25 ετών)

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Euro area	18,2	18,8	17,6	18,5	18,5	17,2	15,6	16,1	20,7	21,4	21,3	23,6	24,4	23,8	22,4	20,9
Γερμανία	8,3	9,8	11,5	13,7	15,4	13,6	11,8	10,4	11,1	9,8	8,5	8,0	7,8	7,7	7,2	7,0
Αυστρία	6,2	6,7	7,6	10,5	11,0	9,8	9,4	8,5	10,7	9,5	8,9	9,4	9,7	10,3	10,6	11,2
Γαλλία	29,1	30,5	18,8	20,4	21,0	22,0	19,5	19,0	23,6	23,3	22,7	24,4	24,9	24,2	24,7	24,6
Ελλάδα	28,0	26,8	26,8	26,5	25,8	25,0	22,7	21,9	25,7	33,0	44,7	55,3	58,3	52,4	49,8	47,3
Ισπανία	21,1	22,2	22,7	22,0	19,6	17,9	18,1	24,5	37,7	41,5	46,2	52,9	55,5	53,2	48,3	44,4
Πορτογαλία	13,4	15,6	18,6	19,7	20,8	21,2	21,4	21,6	25,3	28,2	30,2	38,0	38,1	34,7	32,0	28,2

[une_rt_a] Last update 12.07.17 Extracted on 14.07.17 Source of data Eurostat AGE Less than 25 years UNIT Percentage of active population SEX Total)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 8 Γραφημάτων 17 & 18 : Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Βορράς	0,12	1,72	1,27	2,33	2,28	3,01	3,43	3,05	2,51	2,55	2,25	2,43	2,59	2,92	3,43	3,05
Νότος	-4,95	-6,35	-6,50	-7,20	-8,75	-10,38	-11,52	-12,16	-9,01	-8,48	-6,39	-1,94	0,35	-0,17	0,52	0,72
Αυστρία	-0,80	2,11	1,55	2,08	2,27	3,31	3,82	4,52	2,61	2,87	1,64	1,49	1,95	2,39	1,91	1,72
Γαλλία	1,51	1,18	0,87	0,44	-0,02	0,04	-0,29	-0,96	-0,83	-0,84	-0,99	-1,22	-0,87	-1,06	-0,20	-0,92
Γερμανία	-0,37	1,88	1,41	4,47	4,60	5,67	6,74	5,59	5,74	5,63	6,10	7,02	6,70	7,44	8,58	8,36
Ελλάδα		-6,83	-8,45	-7,71	-8,87	-11,49	-15,19	-15,11	-12,35	-11,38	-10,00	-3,83	-2,04	-1,64	0,12	-0,63
Πορτογαλία	-10,45	-8,49	-7,16	-8,32	-9,88	-10,68	-9,72	-12,12	-10,42	-10,15	-5,98	-1,78	1,56	0,06	0,07	0,84
Ισπανία	-4,39	-3,74	-3,88	-5,58	-7,49	-8,98	-9,63	-9,25	-4,28	-3,92	-3,18	-0,22	1,52	1,08	1,37	1,95
Euro area	-0,36	0,58	0,23	0,66	0,06	-0,17	0,04	-1,56	-0,10	-0,03	-0,02	1,54	2,47	2,82	3,68	3,87

(Πηγή: ΟΟΣΑ, 2017, Total, % of GDP, 2001 – 2016)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 9 Γραφήματος 19 : Ισοζύγιο Πληρωμών

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Γερμανία	-7.911,0	41.655,0	31.347,0	101.204,0	105.730,0	135.960,0	169.636,0	143.318,0	141.234,0	144.890,0	164.581,0	193.592,0	189.617,0	218.026,0	259.963,0	261.361,0
Ελλάδα	:	-11.167,0	-15.118,0	-14.936,0	-17.672,0	-25.025,0	-35.341,0	-36.570,0	-29.323,0	-25.731,0	-20.713,0	-7.324,0	-3.685,0	-2.916,0	206,0	-1.118,0
Ισπανία	-30.714,0	-28.011,0	-31.201,0	-48.120,0	-69.733,0	-90.619,0	-104.276,0	-103.255,0	-46.191,0	-42.388,0	-34.040,0	-2.404,0	15.591,0	11.245,0	14.724,0	21.785,0
Γαλλία	23.279,0	18.719,0	14.195,0	7.520,0	-321,0	663,0	-5.818,0	-19.078,0	-16.121,0	-16.703,0	-20.362,0	-25.472,0	-18.483,0	-22.793,0	-4.352,0	-20.374,0
Αυστρία	-1.756,0	4.767,0	3.590,0	5.031,0	5.738,0	8.824,0	10.798,0	13.190,0	7.479,0	8.447,0	5.057,0	4.725,0	6.294,0	7.895,0	6.487,0	6.002,0
Πορτογαλία	-14.174,0	-12.105,0	-10.474,0	-12.691,0	-15.678,0	-17.743,0	-17.089,0	-21.691,0	-18.285,0	-18.260,0	-10.573,0	-3.018,0	2.660,0	105,0	125,0	1.556,0

([bop_c6_q] Last update 06.07.17 Extracted on 07.07.17 Source of data Eurostat CURRENCY Million euro BOP_ITEM Current account SECTOR10 Total economy, STK_FLOW Balance PARTNER Rest of the world)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 10 Γραφημάτων 20, 21 & 22: Πιστωτική Επέκταση Ιδιωτικού Τομέα

geotime	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Βορράς	6,4	3,2	4,0	2,7	4,9	5,2	6,9	5,2	1,3	1,6	3,7	2,3	1,5	1,4	3,1
Νότος	15,1	11,7	12,1	14,6	17,8	21,3	20,3	14,4	2,1	3,9	-3,7	-7,0	-6,1	-5,3	-2,3
Γερμανία	3,5	0,3	1,2	-1,8	-0,2	1	2,2	0,5	-0,8	0	1,6	1,3	1,7	0,3	2,9
Ελλάδα	11	8	10,3	11,3	14,3	16,4	16,2	15,5	2,2	5,5	-6,5	-5,9	-6,4	-2,8	-3,1
Ισπανία	14,6	14,8	18,1	19,4	27	35	26,4	11,7	-1,2	0,9	-3,7	-11,2	-10,3	-7,2	-1,9
Γαλλία	8,3	4,8	4,4	5,7	8,2	9,2	11,2	9,8	3,3	4,6	6,4	4,4	2,1	3	4,4
Αυστρία	7,5	4,6	6,5	4,1	6,8	5,3	7,3	5,4	1,3	0,3	3	1,3	0,7	0,9	2,1
Πορτογαλία	19,8	12,2	8	13	12	12,6	18,2	15,9	5,3	5,3	-0,9	-3,9	-1,5	-5,9	-1,9

(tipsrc20 , Private sector credit flow, consolidated, Source of Data: Eurostat, Last update: 23.05.2017, Percentage of gross domestic product (GDP))

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 11 Γραφημάτων 23, & 24: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

GEO/TIME	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Βορράς	1,5	3,5	3,4	6,1	3,1	2,1	2,0	2,5	1,5
Νότος	2,4	1,7	3,9	3,3	2,4	0,8	0,7	2,7	1,2
Γερμανία	0,2	2,2	3,0	3,8	1,1	1,4	2,7	1,9	1,4
Ελλάδα	0,7	0,4	1,8	1,2	1,0	0,7	0,3	0,5	0,5
Ισπανία	4,1	3,0	5,5	7,0	4,8	0,8	2,8	2,2	0,9
Γαλλία	2,2	4,7	4,0	5,0	3,9	2,5	1,9	1,6	1,0
Αυστρία	2,1	3,7	3,3	9,4	4,4	2,5	1,4	3,9	2,2
Πορτογαλία	2,5	1,6	4,5	1,8	1,5	0,8	-1,1	5,5	2,3

([bop_fdi_str] Last update 16.07.15 Extracted on 25.05.17 Source of data Eurostat, INDIC_BP:Market integration - Foreign Direct Investment intensity - Average value of inward and outward Foreign Direct Investment flows divided by GDP, multiplied by 100)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 12 Γραφημάτων 25, & 26: Εμπορικό Ισοζύγιο

GEO/TIME	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Γερμανία	132.771,0	129.904,5	156.077,9	155.808,8	160.419,5	194.258,5	177.525,5	138.868,3	153.963,8	157.410,6	191.672,4	198.655,3	216.459,6	248.195,7	256.526,5
Ελλάδα	-26.248,5	-28.959,2	-31.949,8	-31.552,7	-35.573,7	-40.737,6	-43.537,6	-34.413,4	-30.847,4	-24.515,0	-21.958,6	-19.701,6	-21.206,4	-17.684,2	-18.577,4
Ισπανία	-41.685,4	-46.371,9	-60.863,4	-77.277,8	-91.573,3	-99.236,7	-94.717,1	-47.232,1	-54.762,0	-50.327,0	-32.758,8	-17.140,8	-25.885,4	-26.622,7	-19.754,2
Γαλλία	2.598,3	-6.012,2	-15.144,9	-32.711,6	-36.676,9	-51.987,9	-68.367,4	-56.062,3	-65.854,1	-88.761,3	-82.274,9	-75.675,2	-72.361,9	-60.945,8	-64.654,8
Αυστρία	395,4	-2.108,7	-1.229,8	-1.724,1	-366,8	425,5	-2.042,6	-4.355,4	-4.865,0	-10.050,2	-9.263,9	-6.115,3	-2.828,7	-2.942,4	-4.922,5
Πορτογαλία	-15.068,0	-13.651,5	-15.404,3	-20.242,1	-20.654,2	-21.632,5	-25.346,5	-19.681,7	-21.379,5	-16.723,4	-11.161,1	-9.709,9	-10.978,4	-10.484,7	-10.760,3
Ισοζύγιο Βορρά	45.254,9	40.594,5	46.567,7	40.457,7	41.125,3	47.565,4	35.705,2	26.150,2	27.748,2	19.533,0	33.377,9	38.954,9	47.089,7	61.435,8	62.316,4
Ισοζύγιο Νότου	-27.667,3	-29.660,9	-36.072,5	-43.024,2	-49.267,1	-53.868,9	-54.533,7	-33.775,7	-35.663,0	-30.521,8	-21.959,5	-15.517,4	-19.356,7	-18.263,9	-16.364,0

([ext_lt_intertrd] International trade of EU Last update 28.03.17 Extracted on 15.06.17 Source of data Eurostat, INDIC_ET Trade balance in million ECU/EURO, SITC06 Total - all products, PARTNERAll countries of the world)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 13 Γραφημάτων 27, 28 & 29: Δημοσιονομικό Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνηση

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
European Union	-1,6	-2,6	-3,2	-2,8	-2,5	-1,6	-0,9	-2,5	-6,6	-6,4	-4,6	-4,3	-3,3	-3,0	-2,4	-1,7
Euro area	-2,0	-2,7	-3,2	-3,0	-2,6	-1,5	-0,6	-2,2	-6,3	-6,2	-4,2	-3,6	-3,0	-2,6	-2,1	-1,5
Βορράς	-1,7	-2,8	-3,3	-4,0	-3,1	-2,2	-1,2	-1,6	-5,3	-5,2	-2,9	-2,3	-1,9	-2,1	-1,3	-1,4
Νότος	-3,6	-3,2	-4,2	-5,0	-3,7	-2,7	-2,6	-6,1	-12,0	-10,6	-9,1	-8,4	-8,3	-5,6	-5,1	-1,9
Γερμανία	-3,1	-3,9	-4,2	-3,7	-3,4	-1,7	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,8
Ελλάδα	-5,5	-6,0	-7,8	-8,8	-6,2	-5,9	-6,7	-10,2	-15,1	-11,2	-10,3	-8,9	-13,1	-3,7	-5,9	0,7
Ισπανία	-0,5	-0,4	-0,4	0,0	1,2	2,2	1,9	-4,4	-11,0	-9,4	-9,6	-10,5	-7,0	-6,0	-5,1	-4,5
Γαλλία	-1,4	-3,1	-3,9	-3,5	-3,2	-2,3	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,0	-3,9	-3,6	-3,4
Αυστρία	-0,7	-1,4	-1,8	-4,9	-2,6	-2,6	-1,4	-1,5	-5,4	-4,5	-2,6	-2,2	-1,4	-2,7	-1,1	-1,6
Πορτογαλία	-4,8	-3,3	-4,4	-6,2	-6,2	-4,3	-3,0	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0

[gov_10a_main] Last update 27.04.17 Extracted on 19.07.17, Source of data Eurostat, UNIT Percentage of gross domestic product (GDP), SECTOR General government, NA_ITEM Net lending (+) /net borrowing (-)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 14 Γραφημάτων 30, 31 & 32: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Euro area 19	67,0	66,9	68,1	68,4	69,2	67,4	65,0	68,6	78,4	83,9	86,1	89,5	91,4	92,0	90,3	89,2
Βορράς	60,8	62,0	64,3	65,2	67,6	66,1	64,4	67,3	77,2	81,8	82,2	83,8	83,7	84,7	84,1	83,0
Νότος	71,6	70,8	69,3	70,1	72,4	70,6	69,0	73,5	87,7	100,8	117,7	123,8	134,0	136,9	135,4	136,3
Γερμανία	57,7	59,4	63,1	64,8	67,0	66,5	63,7	65,1	72,6	81,0	78,7	79,9	77,5	74,9	71,2	68,3
Ελλάδα	107,1	104,9	101,5	102,9	107,4	103,6	103,1	109,4	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	179,7	177,4	179,0
Ισπανία	54,2	51,3	47,6	45,3	42,3	38,9	35,6	39,5	52,8	60,1	69,5	85,7	95,5	100,4	99,8	99,4
Γαλλία	58,1	60,0	64,1	65,7	67,1	64,4	64,3	68,0	78,9	81,6	85,2	89,5	92,3	94,9	95,6	96,0
Αυστρία	66,5	66,5	65,7	65,1	68,6	67,3	65,1	68,8	80,1	82,8	82,6	82,0	81,3	84,4	85,5	84,6
Πορτογαλία	53,4	56,2	58,7	62,0	67,4	69,2	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129,0	130,6	129,0	130,4

[gov_10dd_edpt1] Last update 30.04.17, Extracted on 02.05.17, Source of data: Eurostat, UNIT: **Percentage of gross domestic product (GDP)**, SECTOR: General government, NA_ITEM: Government consolidated gross debt)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 15 Γραφήματος 33: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Βορράς	-34,51648	-38,65418333	-39,87557333	-42,23310667	-44,65435667	-41,54317	-37,77453	-43,24766	-49,38489333	-51,69839667	-54,25948333	-58,39599667	-56,35401333	-59,96584333	-58,60674
Νότος	-57,12837667	-58,67067333	-56,51555	-57,79394	-55,71422667	-54,16101667	-51,12157333	-57,70016333	-68,94785333	-67,60137333	-62,71174	-84,96442	-97,81403667	-108,7744267	-113,04996
Αυστρία	-33,84291	-37,50644	-36,01674	-37,83169	-44,66689	-42,42656	-39,55053	-43,73999	-49,93939	-51,42773	-52,94262	-57,89261	-56,5988	-59,14107	-57,03223
Γαλλία	-34,63816	-39,5437	-41,59577	-42,99382	-40,99046	-35,5128	-32,22931	-42,63462	-50,22112	-54,5707	-59,53895	-67,39468	-66,33089	-74,6993	-76,06406
Γερμανία	-35,06837	-38,91241	-42,01421	-45,87381	-48,30572	-46,69015	-41,54375	-43,36837	-47,99417	-49,09676	-50,29688	-49,9007	-46,13235	-46,05716	-42,72393
Ελλάδα	-90,80708	-92,38439	-86,35	-85,88749	-82,63147	-85,65899	-81,01664	-91,17785	-102,6919	-92,28175	-73,37739	-105,2241	-124,6848	-135,5764	-148,0557
Πορτ/λία	-40,02327	-44,38691	-47,21419	-53,94717	-55,93753	-54,69958	-54,99697	-59,59246	-70,31602	-71,01799	-66,64145	-90,59686	-99,00787	-108,8801	-109,394
Ισπανία	-40,55478	-39,24072	-35,98246	-33,54716	-28,57368	-22,12448	-17,35111	-22,33018	-33,83564	-39,50438	-48,11638	-59,0723	-69,74944	-81,86678	-81,70018

(Πηγή: ΟΟΣΑ, 2017, General government financial wealth Total, % of GDP, 2001 – 2015)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 16 Γραφημάτων 35, 36 & 37: Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

GEO/TIME	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (28 countries)						23,7	24,3	24,7	24,6	24,4	23,7
Euro area	22,0	22,1	21,9	21,7	21,6	22,0	22,9	23,3	23,1	23,5	23,1
Γερμανία	18,4	20,2	20,6	20,1	20,0	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	20,0
Ελλάδα	29,4	29,3	28,3	28,1	27,6	27,7	31,0	34,6	35,7	36,0	35,7
Ισπανία	24,3	24,0	23,3	23,8	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	28,6
Γαλλία	18,9	18,8	19,0	18,5	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	17,7
Αυστρία	17,4	17,8	16,7	20,6	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	18,3
Πορτογαλία	26,1	25,0	25,0	26,0	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	26,6
Βορράς	18,2	18,9	18,8	19,7	19,2	19,3	19,5	19,1	19,1	19,4	18,7
Νότος	26,6	26,1	25,5	26,0	25,7	26,4	27,4	29,0	30,2	30,9	30,3

([ilc_peps01] Last update 15.06.17 Extracted on 10.07.17 Source of data Eurostat, UNIT Percentage of total population, AGE Total, SEX Total)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 17 Γραφήματος 38: Κοινωνικές Δαπάνες

GEO/TIME	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Αυστρία	25,6	25,9	26,5	26,3	25,9	25,7	25,1	25,6	27,5	27,6	26,8	27,2	27,6	27,9	28,0	27,8
Γαλλία	27,5	28,2	28,6	28,7	28,7	28,1	28,0	28,2	30,5	30,7	30,5	31,0	31,5	31,9	31,7	31,5
Γερμανία	25,4	26,1	26,6	26,0	26,3	25,0	24,1	24,2	26,7	25,9	24,7	24,6	24,8	24,9	25,0	25,3
Ελλάδα	19,7	19,2	19,0	18,9	20,4	20,4	20,6	21,4	23,7	23,8	25,9	28,0	26,0	26,1	26,4	27,0
Πορτογαλία	19,0	20,3	21,4	21,7	22,3	22,1	21,8	22,2	24,6	24,5	24,4	24,5	25,5	24,5	24,1	24,1
Ισπανία	19,1	19,3	19,9	20,1	20,4	20,4	20,8	22,2	25,4	25,8	26,3	26,1	26,3	26,1	25,4	24,6
Βορράς	26,19	26,75	27,23	26,96	26,97	26,28	25,72	25,99	28,25	28,05	27,31	27,60	27,94	28,21	28,23	28,21
Νότος	19,26	19,61	20,09	20,26	21,05	20,96	21,05	21,94	24,56	24,72	25,53	26,21	25,94	25,56	25,29	25,25

(Data extracted on 05 Jun 2017 18:30 UTC (GMT) from OECD.Stat., Dataset: Social Expenditure - Aggregated data, Source Public, Branch Total, Type of Expenditure Total, Type of Programme Total Measure In percentage of Gross Domestic Product)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 18 Γραφήματος 39: Τρέχουσες Δαπάνες Υγείας

GEO/TIME	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Γερμανία	11,13	11	10,7	10,75	10,92	11
Ελλάδα	9,76	9,85	9,47	8,95	8,75	8,29
Ισπανία	8,98	9,01	9,09	9,09	8,99	9,08
Γαλλία	10,81	10,72	10,71	10,81	10,92	11,07
Αυστρία			9,91	10,13	10,14	10,26
Πορτογαλία	9,88	9,82	9,53	9,35	9,09	8,98
Βορράς	11,0	10,9	10,4	10,6	10,7	10,8
Νότος	9,5	9,6	9,4	9,1	8,9	8,8

([hlth_sha11_hchp] Last update 12.12.16, Extracted on 05.06.17, Source of data Eurostat, UNIT Percentage of gross domestic product (GDP), ICHA11_HC Current health care expenditure (CHE), CHA11_HP All providers of health care)

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 19 Γραφήματος 40: Δείκτης Άνισης Κατανομής εισοδήματος - Gini

Year			2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Country	Methodology	Unit										
Αυστρία	Από 2012	0-1 scale	0,269	0,261	0,268	0,285	0,281	0,289	0,28	0,282	0,276	0,28
	Μέχρι 2011		0,269	0,261	0,268	0,285	0,281	0,289	0,28	0,282	0,276	0,28
Γαλλία	Από 2012	0-1 scale									0,308	0,294
	Μέχρι 2011		0,283	0,288	0,293	0,292	0,293	0,293	0,303	0,309		
Γερμανία	Από 2012	0-1 scale		..	..	..	0,285			0,291	0,289	0,292
	Μέχρι 2011		0,285	0,297	0,29	0,295	0,287	0,288	0,286	0,293		
Ελλάδα	Από 2012	0-1 scale	0,333	0,346	0,339	0,33	0,329	0,331	0,337	0,335	0,34	0,343
	Μέχρι 2011		0,336	0,346	0,34		0,33	0,331	0,337	0,335	0,34	0,343
Πορτογαλία	Από 2012	0-1 scale	0,384	0,379	0,371	0,361	0,355	0,337	0,342	0,338	0,338	0,342
	Μέχρι 2011		0,383	0,377	0,37	0,364	0,358	0,341	0,345	0,341	0,341	0,344
Ισπανία	Από 2012	0-1 scale	0,332	0,324	0,316	0,324	0,328	0,334	0,34	0,342	0,335	0,346
	Μέχρι 2011		0,332	0,323	0,315	0,313	0,327	0,333	0,339	0,34	0,334	0,345

(Data extracted on 04 Jun 2017 17:04 UTC (GMT) from OECD.Stat, Dataset: Income Distribution and Poverty, Measure Gini (disposable income, post taxes and transfers), Age group Total population Definition Current definition)